

LUSTGÅRDEN

CUNNAR HALLSTRÖM

DENDROLOGI OCH PARKVÅRD
ÅRSSKRIFT 1923

LUSTGÅRDEN

ÅRSSKRIFT

FÖR

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH
PARKVÅRD

ÅRG. 4, 1923

BIBLIOFILUPPLAGA TRYCKT I ETT-
HUNDRA NUMRERADE EXEMPLAR,
AV VILKA DETTA ÄR

N:R 88

REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE NILS SYLVÉN
KLICHÉERNA FRÅN A.-B. MALMÖ GRAFISKA AN-
STALT, MALMÖ, OCH CEDERQUISTS GRAFISKA
AKTIEBOLAG, STOCKHOLM
TRYCKERI: NYA TRYCKERIBOLAGET, STOCKHOLM

1923

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Försättsplanscher:

1. Göteborg, jubileumsutställningen. Näckrosdammen med minneshallen i bakgrunden.
2. Göteborgs botaniska trädgård. Dammen med svenska vattenväxter.
3. Ellesbo, sett från nedre terrassen.
4. Från de HALL'ska trädgårdsanläggningarna vid Gunnebo.
5. Björkar.
6. Skånsk gård.
7. *Anthurium* i Göteborgs Trädgårdsförenings växthus.
8. Boiken från Skåne, Torekow.
N:r 5—8 trefärgstryck efter av civilingenjör G. W:SON CRONQUIST tagna autochromplåtar.

Uppsatser:

Göteborgs botaniska trädgård. Av CARL SKOTTSBERG	1—16
Göteborgs Trädgårdsförening. Av AXEL HOLZHAUSEN	17—24
Överås. Av JOHN LINDNER	25—30
Böndegården. Av ERIK L. MAGNUS	31—38
Träden på Ellesbo. Av C. SKOTTSBERG	39—52
Hur min klippträdgård blev till. Av MAURITZ BÄÄRNHJELM ..	53—59
Om planteringarna på jubileumsutställningen i Göteborg. Av ERIK BÜLOW-HÜBE	60—72
Försök med några ovanligare barrträd i Västergötland. Av GUNNAR SCHOTTE	73—80
Nordliga ekar. Av ERIK GEETE	81—106
Färgfotografiens användning för återgivande av blommor och frukt. Föredrag vid Föreningens årsmöte den 19 mars 1923 av civilingenjör G. W:SON CRONQUIST	107—111
I och kring Göteborg. Föreningens för Dendrologi och Park- vård fjärde exkursion. Av NILS SYLVÉN	112—140

Smärre uppsatser och meddelanden:

En klättrande hortensia (*Hydrangea petiolaris* SIEB. & SUCC.). AV CARL G. DAHL. S. 141—142. — Ny lokal för »vitbrokig» tall. AV GUNNAR SCHOTTE. S. 142. — Hängalen — ett vackert och snabbvuxet hängträd. AV CARL G. DAHL. S. 143—144. — Medel till bekämpande av barrlöss. AV CARL G. DAHL. S. 144—145. — Med tyska dendrologer i Ostpreussen 1922. AV PETER LINDE. S. 145—148. — Anteckningar om gamla träd i Dalsland m. fl. ställen. AV J. HENRIKSSON. S. 148—149.

Litteratur:

Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift. Årg. 14, 1923. Ref. av G. SCH. S. 150—151. — NILS SONESSON: Sveriges trädgårdsodling. Årsbok 1923. Ref. av N. SYLVÉN. S. 151—152. — Det Jyländska trädgårdssällskapet 1873—1923. AV G. HEINETH (övers. av E. GEETE). S. 152—153. — H. H. GRAN: Om Stauder og deres anvendelse i norske haver. Ref. av C. G. D. S. 153—154. — Kulturhandbücher für Gartenfreunde, herausgegeben von ERNST GRAF SILVA TAROUCA und CAMILLO SCHNEIDER. Bd. I, Unsere Freiland-Stauden. Dritte, vollständige neu bearbeitete Auflage. Bd. II, Unsere Freiland-Laubgehölze. Zweite, gänzlich umgearbeitete und vermehrte Auflage. Bd. III, Unsere Freiland-Nadelhölzer. Zweite, neudurchgesehene und vermehrte Auflage. Ref. av C. G. D. S. 154—155. — FRIEDRICH OLTMANN: Pflanzenleben des Schwarzwaldes. Zweite unveränderte Auflage. Ref. av G. SCH. S. 156.

Förteckning över nyutkommen litteratur rörande dendrologi och parkvård. Av GUNNAR SCHOTTE	157—175
Föreningen för Dendrologi och Parkvård	176—180
Föreningens för Dendrologi och Parkvård styrelse	181
Föreningens för Dendrologi och Parkvård ledamöter	182—184
Artförteckning	185—189

LUSTGÅRDEN

ÅRSSKRIFT

FÖR

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH
PARKVÅRD

ÅRG. 4, 1923

Göteborg, jubileumsutställningen. Näckrosdammen med minneshallen i bakgrunden.

Foto: Fotomonopolet.

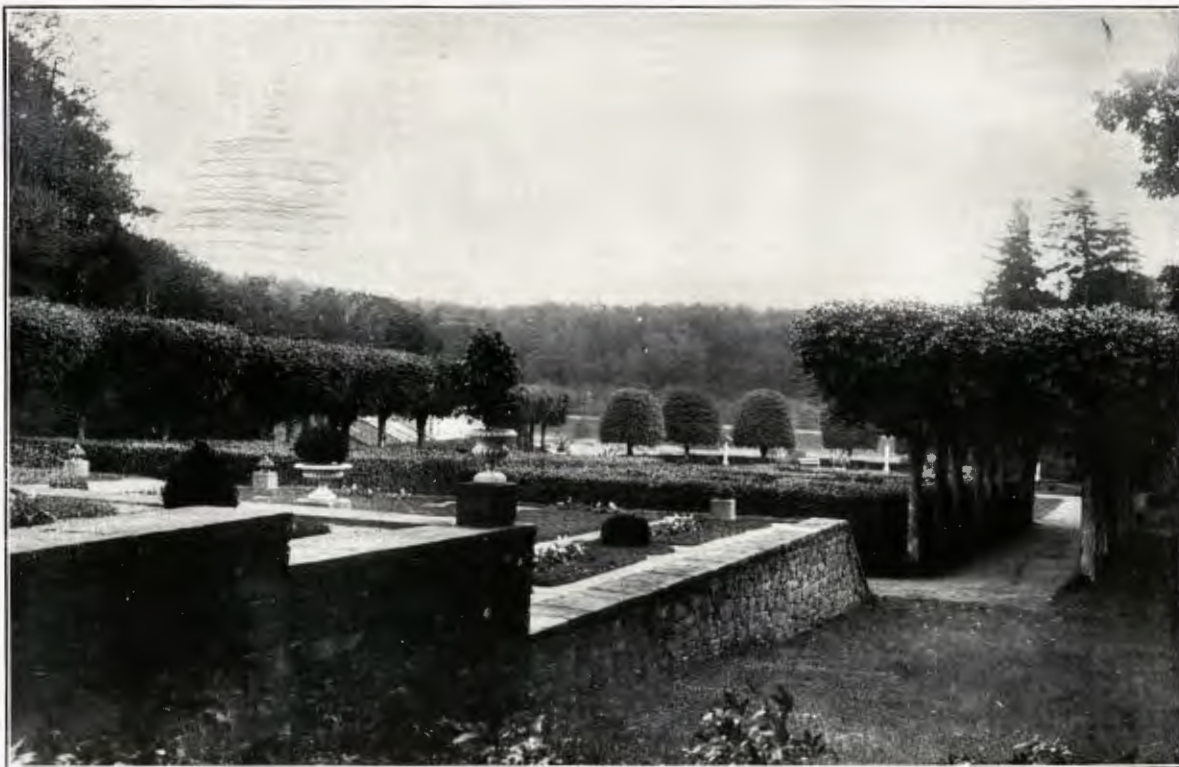

Göteborgs botaniska trädgård. Dammen med svenska vattenväxter.

Foto: C. SKOTTSBERG.

Ellesbo, sett från nedre terrassen.

Från de HÄLL'ska trädgårdsanläggningarna vid Gunnebo.

Björkar. Mårtenstorp, Kopparberg, Västmanland.

Autochromfoto: G. W:SON CRONQUIST 1921.

Skånsk gård. Björnekulla, Åstorp.
Autochromfoto: G. W:SON CRONQUIST 1916.

Anthurium i Göteborgs Trädgårdsförenings växthus.
Autochromfoto: G. W:SON CRONQUIST 1923.

PL. 8.

Boiken från Skåne, Torekow. ·
Autochromfoto: G. W:SON CRONQUIST 1920.

GÖTEBORGS BOTANISKA TRÄDGÅRD.

AV CARL SKOTTSBERG.

År 1915 beslöto Göteborgs stadsfullmäktige att till naturpark avsätta ett ovanligt väl bibehållet område å egendomen Stora Änggården samt att till dess öppna jord förlägga en botanisk trädgård. Den erforderliga utredningen i ärendet, framför allt gällande valet av plats, hade omhänderhafts av professor R. SERNANDER. Valet var egentligen icke svårt, ty av tillgänglig mark fanns ingen, som på något sätt kunde mäta sig med Änggårdens, vare sig i terrängens omväxling eller i vegetationens ursprunglighet.

Parken, som mätte 36,8 hektar, inhägnades, försågs med stigar och sittplatser samt öppnades våren 1919 för allmänheten. Den har flera gånger blivit beskriven, och kan jag hänvisa till den Handledning för besökare, som finnes utgiven. Naturparken anses rätt allmänt som en av Göteborgs sevärdheter, ehuru meningarna givetvis äro något delade angående mitt sätt att sköta densamma; somliga säga, att parken är skräpig och ovårdad. Ja, dess bättre, den är ovårdad, den bibehålles i fullkomligt orört skick — om vi undantaga det inflytande, som besökarna utöva. Genom absolut förbud att beträda marken på sidan om vägarna, att röra någonting, levande eller dött, ha vi sökt reducera detta antropogena inflytande till ett minimum. Änggårdens naturpark skall förbli ett stycke västkustnatur, lunden skall växa igen till urskog, hedens samhällen åter komma i jämvikt.

På tvenne sider omsluter parken den botaniska trädgården, som, om också blott halvfärdig, den 8 juli i år invigdes under möjligast enkla former. Det är denna trädgård, som här skall bli föremål för en orienterande översikt. Hur såg här ut, då vi började?

Landeriet Stora Änggårdens corps-de-logis med omgivningar befann sig i tämligen vanvårdat skick; huset var uthyrt till en privatfamilj, trädgården innehöll ingenting av värde och saknade varje spår till plan. Fälten söder om byggnaden voro utarrerade till en handelsträdgårdsmästare; här lågo tvenne små, primitiva växthus jämte ett par mindre uthus. Ned emot landsvägen, som nu kallas Frölundagatan (se kartan, fig. 2), sträckte sig åkrar och vallar, och stora ekonomibyggnader (ladugård, stall, svingård etc.) upptogo den yta, där vår bänkgård nu är belägen. En fullständig omgestaltning av hela området fordrades, för att en botanisk trädgård skulle komma till stånd.

Vid valet av plats hade helt naturligt parken varit det i första hand bestämmande. För en trädgård var läget icke idealiskt. De norra delarna ligga fullkomligt öppna mot väster, och stormarna svepa här fram med förödande kraft. Då den nya stadsdelen söder om Torild Wulffs-gatan vuxit upp, blir väl förhållandet något bättre. Värre är, att jorden utgöres av en styv och kall — nedåt mot entrén nästan geléartad — ishavslera av en typ, som de flesta växter icke älska. Den går så gott som i dagen, varför omfattande och dyrbara dräneringar och jordförbättringar visat sig nödvändiga. Lätt, sandig jord saknas alldeles. Allt som fanns — och det var ej så mycket — av gammal trädgårdsjord var fullkomligt infiltrerat med ogräs av högsta kvalitet, *Aegopodium*, kvickrot, maskrosor etc. Mot dem föra vi alltjämt en förtvivlad kamp. I samband med jubileumsutställningens tillkomst erhöles ganska stora mängder matjord, tyvärr oerhört ogräsrik.

Området, sådant det numera är avgränsat, består av en långsträckt ås med sträckning N—S, en utlöpare från Håberget i parken. Utefter kammen och på västsidan går fasta berget fler-

städes i dagen. Öster om åsen ligger en tämligen bred remsa ganska jämn mark, sträckande sig fram till skogsbrynet vid M. I denna gamla lerslätt är parkens djupa ravin — ett av dess vackraste, av lunddäld fyllda partier — nedskuren. Vid foten av åsen gick den gamla, smala körvägen in i trädgården. På det smalaste stället mellan åsen och ravinen låg — och ligger ännu — gårdens manbyggnad.

Sträckningen av vägen och huvudbyggnadens läge voro givna faktorer, ty det ansågs både opassande och alltför dyrbart att riva huset, vilket kanhända, när allt kommer omkring, varit det lyckligaste. Nu kom detta att tillsammans med åsen skarpt klyva området i tvenne delar, som arkitektoniskt förblevo oberoende av varandra.

Då förf. år 1915 fick i uppdrag att leda anläggandet av trädgården, blev hans första uppgift att skaffa ökat utrymme. Det föreliggande förslaget till gräns var oantagligt, området knappt hälften av vad som oundgängligen erfordrades. Det gick långsamt, i etapper, men när målet var nått, mätte ytan 8,76 hektar, och vi hade åtminstone åt ett håll fått en naturlig gräns, kommit ned till Frölundagatan, där en blivande huvudentré ju måste ligga. Tyvärr hade ur det område, som borde varit vårt, en rad stora tomter (i kartans övre vänstra hörn) redan hunnit avsöndras. Närmaste uppgift blev därefter att fastställa riktlinjer för trädgårdens karaktär. Stadgarna för Charles Felix Lindbergs donationsfond, ur vilken nödiga medel ställdes till förfogande, gävo fullkomligt fria händer. Av de botaniska trädgårdarna i Norden — Lund, Uppsala, Kristiania, Köpenhamn, Helsingfors och Stockholm (Bergianska trädgården) — äro alla utom den sistnämnda universitetsinstitutioner och ha sålunda sin givna uppgift i den akademiska undervisningens tjänst, som på dem sätter en bestämd prägel. En dylik uppgift ålåg oss icke; vi ha intet att skaffa med Göteborgs Högskola, som ej meddelar undervisning i naturvetenskapliga ämnen. En jämförelse med Bergianska Trädgården låg därför närmast till hands. Den lyder emellertid under Vetenskaps-

akademien, bildar så att säga en ram kring föreståndarens vetenskapliga verksamhet och har dessutom kommersiell betydelse och undervisning i trädgårdsskötsel. Det gick icke heller — den nya trädgården var för liten att samtidigt begagnas som handels-trädgård, och dessutom finnas ju förut ett par dylika i själva staden. En trädgårdsskola för Väst-Sverige skulle måhända haft en uppgift att fylla, men den beredning, som hade Göteborgs-trädgården om hand, kunde icke gärna tänkas befatta sig med ett sådant ärende.

Jag hade från början klart för mig, att en botanisk trädgård i en stad med Göteborgs karaktär ej skulle kunna påräkna något mera entusiastiskt stöd från de maktägandes sida, såvida den ej fyllde något annat ändamål än att vara ett vetenskapligt institut. Den måste ordnas så, att alla befolkningslager kunde ha nytta och nöje av den; då ingen akademisk undervisning fanns att tillgodose, måste den rätta sig efter platsens förhållanden och göras till ett demonstrationsfält för seminarier och skolor, där vederbörande lärare kunde ge friluftslktioner. Den måste därjämte taga största hänsyn till estetiska krav, både beträffande anläggningens art och växtmaterialet, lägga an på lämpliga prydnadsväxter och verka som ett föredöme.

Sedan sålunda riktlinjerna uppdragits, gällde det att med dem för ögonen lösa de arkitektoniska frågorna. Att huvudentrén måste ligga vid Frölundagatan, var klart. Försökte man draga en axel därifrån, stötte man emellertid strax på åsen, och träffade till på köpet denna under sneda vinklar. En huvudväg måste dragas runt den branta åsen — därefter var dess sträckning genom naturförhållandena given. Huvudbyggnaden låg där den låg — det kunde man icke heller komma ifrån. Åsen var delvis ett stycke natur; skogsbeståndet längs dess krön, ovärderligt såsom skyddshäck för trädgården innanför, fick icke röras. Vad denna beträffar, så begränsas den ju, som kartan visar, åt norr av byggnaden, som fullständigt fyller ut luckan mellan vägen och ravinen. Vad som ligger mellan skogen och åsen var ett

slutet helt, isolerat från de övriga områdena. Det måste bearbetas för sig. Man skulle givetvis önskat sig den gamla byggnaden som ändpunkt i en axel — men det var icke möjligt. Området var högst oregelbundet, därför på sätt och vis tacksammare att bearbeta, men planen var i vissa delar föregripen och svårigheterna därför större. Man får sålunda icke undra på, att den genomgått åtskilliga omgestaltningar, innan den slutligen kom till utförande så som kartan visar.

Givetvis var undertecknad, såsom saknande både naturlig begåvning och nödig underbyggnad, icke skickad att ensam lösa de arkitektoniska problemen. Min preliminära plan endast skisserade lämpliga ytor för de olika anläggningarna, med hänsyn till det utrymme, de kunde antagas kräva. Materialet skulle fördelas efter geografiska och biologiska principer, rum skulle beredas åt större prydnadsgrupper och ett ordentligt alpinum skulle anläggas. Med ett viktigt undantag blev denna plan i sina principer bestående. Undantaget gällde växthus- och bänkgårdsområdet. Man hade ansett, att av sparsamhetsskäl ett av de gamla växthusen borde bibehållas; därmed skulle bänkgård etc. ha kommit att ligga mitt inne i trädgården, ungefär mellan O och Rh. Sedan arkitekten SIGFRID ERICSON mottagit uppdraget att utarbeta ett förslag till plan, kom han snart till det resultatet, att en annan plats för växthusområdet var nödvändig, vilket i sinom tid lyckligtvis medförde slopandet av alla gamla ruckel. Arkitekten ERICSONS plan förelåg färdig i juni 1918 och antogs av Styrelsen till utförande. Ett år senare tillträdde förf. befattningen som trädgårdens prefekt.

Det gällde nu att utforma detaljbilden. Början gjordes med platsen framför huvudbyggnaden, vilken restaurerats och inretts till prefektbostad, expeditiionslokaler, arbetsrum etc., efter ritningar av arkitekten ERICSON. Det torde ej råda mer än en mening om resultatet av detta arbete; byggnaden utgör en synnerlig prydnad för trädgården. Sedan gårdens samtliga ekonomibyggnader rivits och, undantagandes ett mycket gammalt maga-

sin, som flyttades in i trädgården, bortskaffats, terrasserades den skräpiga backen norr om huset. Här anlades enligt förslag av direktör T. NATHORST-WINDAHL och undertecknad en liten prydnads-trädgård i något slags förenklad barock. Därefter gjordes början med den inre trädgården. Det visade sig emellertid snart, då vi närmare undersökte huru den föreliggande generalplanen, omsatt i praktiken, skulle te sig, att alltför liten hänsyn tagits till terrängen, varjämte det estetiska värdet av vissa anordningar måste betecknas som ganska tvivelaktigt. Sedan ett par försök gjorts att förbättra denna plan, såg sig ledningen nödsakad att frångå förslaget och uppdrog nu åt professor L. I. WAHLMAN att omarbete detsamma. Hans plan, som förelades oss i februari 1922, ägde stora förtjänster, men byggde enligt min ringa mening alltför mycket på stenarkitektur, delvis av alldeles för pompös art. En kostnadsberäkning visade f. ö., att utförandet låg utom möjlighetens gränser. Planen antogs visserligen i princip till utförande, men den kunde lyckligtvis skarpt beskäras utan att de ledande ideerna rubbades. Genom denna överarbetning, som utfördes i trädgården, nedbringades materialkostnaderna mycket väsentligt, men arbetet hade troligen ändå icke blivit utfört, om ej Arbetslöshetskommissionen tagit saken om hand. Alla stenarbeten, schaktningar, fyllningar, väganläggningar etc. utfördes genom Södra Sveriges Statsarbeten. Arbetet tog sin början i maj 1922 och nådde ett år senare sin fullbordan. Området hade då det utseende bifogade karta visar.

Under tiden hade av trädgårdens eget folk ett annat arbete fullbordats. Redan vid mitt första besök på Änggården fick jag klart för mig, var vårt alpinum skulle ligga. En smal skogsstig — här drogs sedermera en 3 m bred körväg fram — förde genom naturparken upp till en dalkjusa mellan tvenne allvarliga berg, och vid foten av det ena hade staden ett stenbrott för tillverkning av gatsten. Nedanför en vertikal sprängyta låg fortfarande ett upplag sprängsten. Stödda mot denna vägg byggdes våra fjäll, sprängstenen ligger begraven i dem, mestadels sönderslagen till

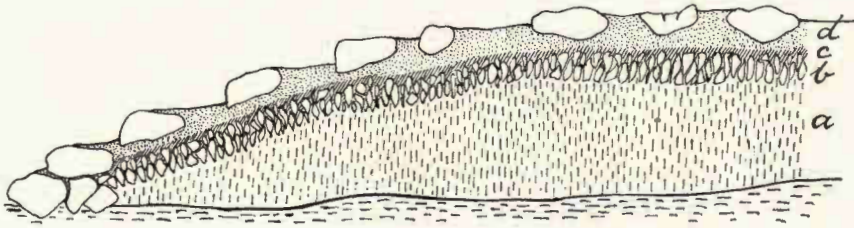

Fig. 1. Schematisk profil genom del av alpinum i Göteborgs botaniska trädgård.

a: Lager av styv lera, av mycket växlande mäktighet; vid behov större, stödjande block i botten.

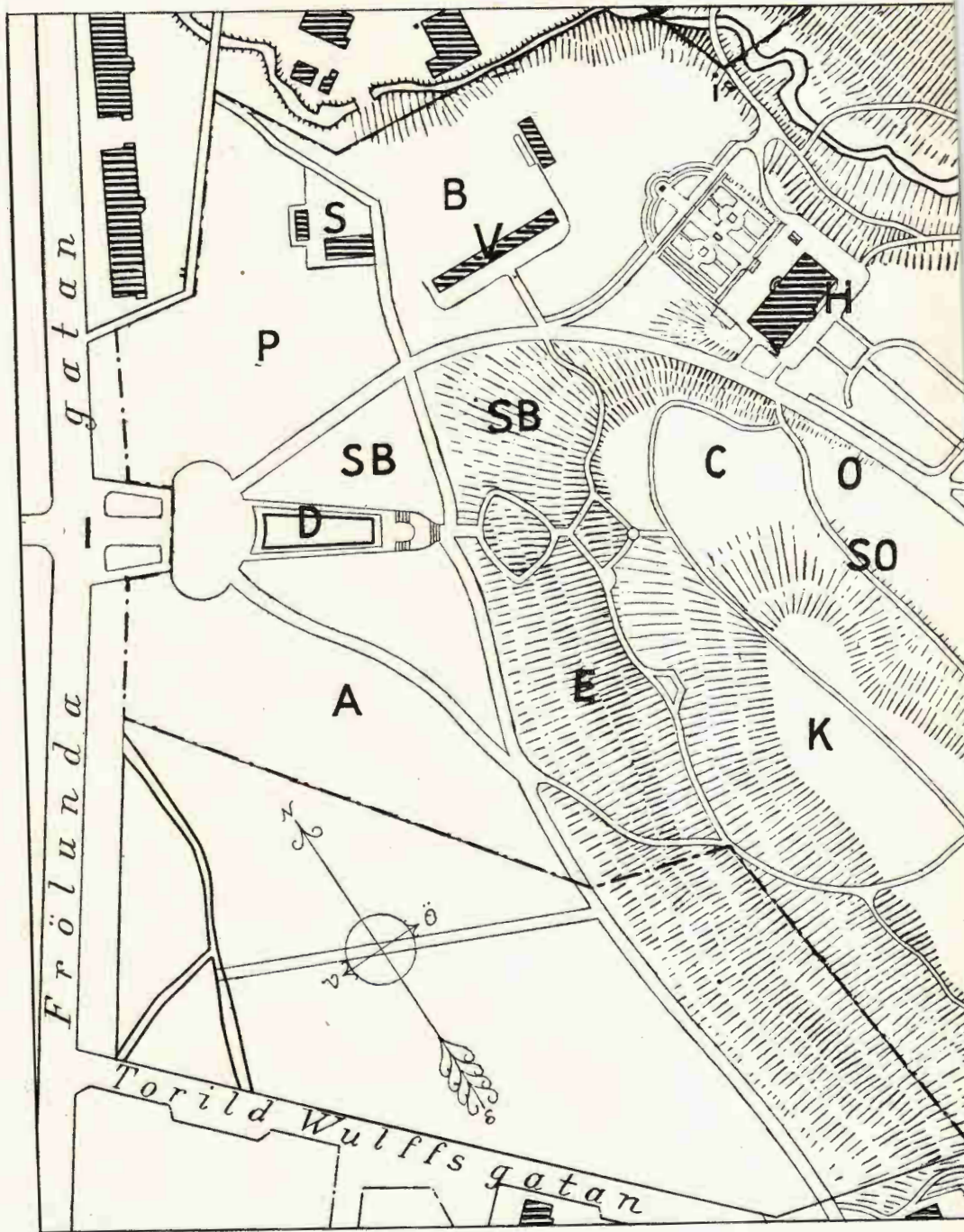
b: C. 30 cm skärv.

c: Avjämningslager (stenavfall, tegelstens- och murbruksstycken etc.).

d: C. 25 cm grästorvjord, vari beklädnadsstenen ligger.

skärv, av de väldiga lermassor, som schaktningarna nere i trädgården gjorde disponibla, modellerades bergen och de bekläddes med tusentals moss- och lavklädda stenar, hopsamlade i trakten. Förarbetena gjordes under hösten och vintern 1921—22, varefter byggandet under dir. NATHORST-WINDAHL'S personliga ledning påbörjades. Konstruktionstypen framgår av fig. 1. I mars 1923 var det hela klart, varefter planterandet vidtog. Hela trädgården var då i sina grunddrag färdig; den skall nu i korthet beskrivas.

Den elliptiska entréplanen omfattas av halvcirkelformiga avenbokshäckar. Från entrén är en axel dragen mot åsen, markerad av en bassäng, innefattad i en bred kant av Rådahällar, samt av dubbla trappor, ledande upp till en väg, som följer åsens fot. En omformning av denna hade varit önskvärd, men skulle ha dragit för stora kostnader. Partiet entrén—vägen är strängt regelbundet och kontrasterar kanske väl kraftigt med den naturliga åsen. Entréaxeln bibehåller, sedan den träffat den senare, en viss regelbundenhet, men stigarna på åsen följa terrängen och trapporna äro rustika s. k. åsnetrappor. Mönstret avslutas med ett litet tempel, ägnat minnet av donatorn C. F. LINDBERG (ännu ej utfört). Några naturliga förutsättningar för denna axel finnas ej, och det kan ifrågasättas, huruvida den icke alltför starkt betonats. Här går ju ingalunda stråkvägen i trädgården; det faller

BETECKNINGAR:

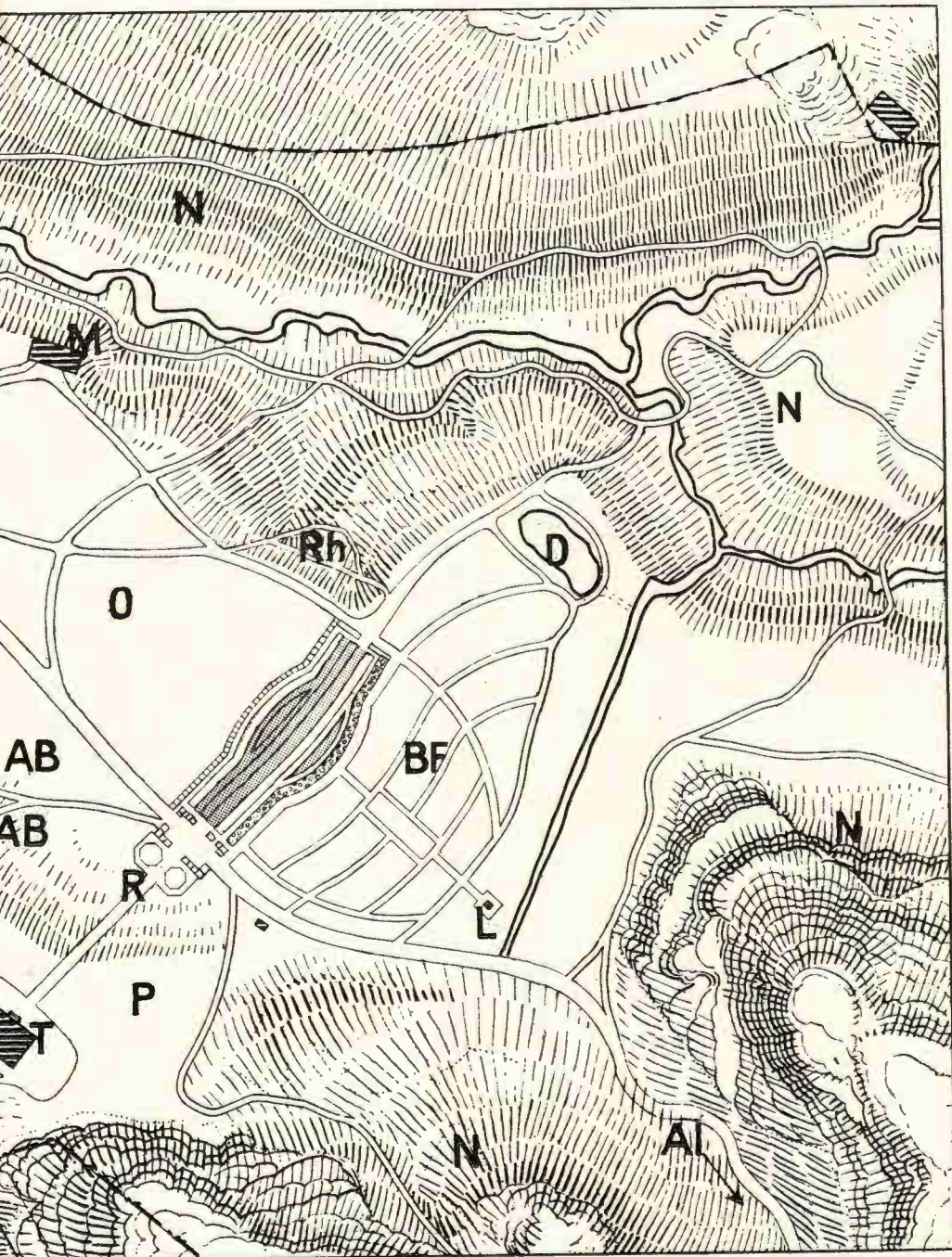
A Amerika
 AB Amerikanska barrträd
 AI → väg till alpinetum
 B Bänkgård

BF Biologiska m. fl. kvarter
 C Centralasien
 D Damm
 E Europa (utom sydligare)

H Huvudbyggnad
 I Huvudingång från Frölundag.
 i Ingång från Askimgatan
 K Kanada

L
 M
 N
 O

Fig. 2. Karta öv

s botaniska trädgård.

P Plantkola
R Rosengård
Rh Rhododendron m. m.
S Stall

SB Sibirien
SE Sydeuropa
SO Orienten
T Trädgårdsmästarebost.

V Växthus
VE Västeuropa
 - · - · Trädgårdens gräns.

Skala 1 : 2000

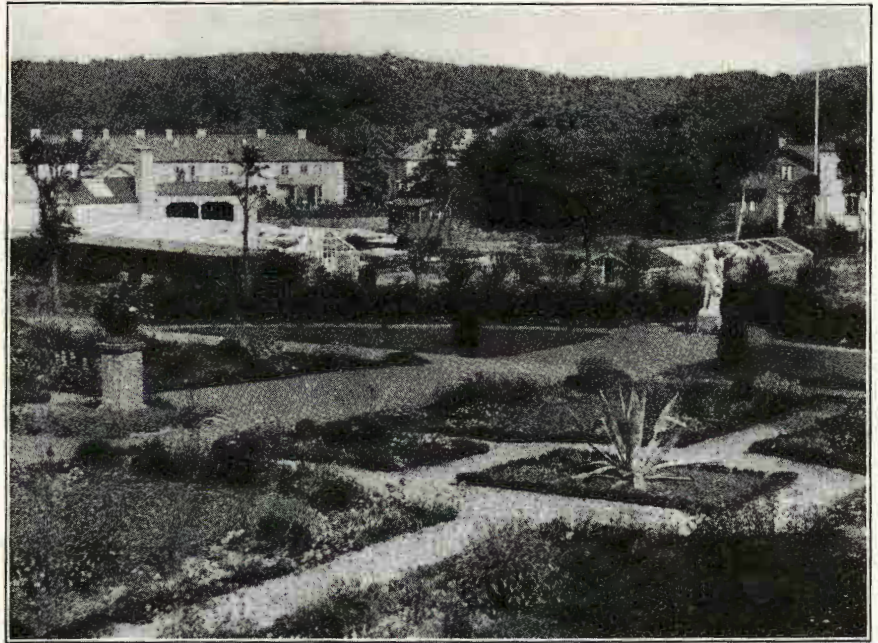

Fig. 3. Göteborgs botaniska trädgård. »Landeriträdgården» med Flora-statyn;
därbakom växthus och bänkgård.

Foto: C. SKOTTSBERG.

ingen människa in att klättra över den branta åsen för att komma dit, utan han följer den väg, naturen anvisat runt åsens spets; härom är redan ovan talat. En motsvarighet till denna verkliga huvudväg — båda hållande 4 m:s bredd — utgår till höger om dammen och förbinder sig med åsens vägnät. Fälten mellan entrén och åsen äro ännu ej planterade. De äro avsedda för geografiska grupper.

Följa vi den vänstra vägen, ligger t. v. en plantskola; här är även plats reserverad för större växthus. Längre bort ligga stall och vagnbod, särdeles prydliga för övrigt och uppförda 1922. Sedan vi passerat vägkorsningen, ligger t. v. ett c. 40 m långt kulturhus, innehållande åtskilliga sällsyntheter, ett litet övervintringshus samt bänkgården, som i år omfattat 90 fönster. Runt hela denna plats går ett band av träd och buskar, som skola bilda

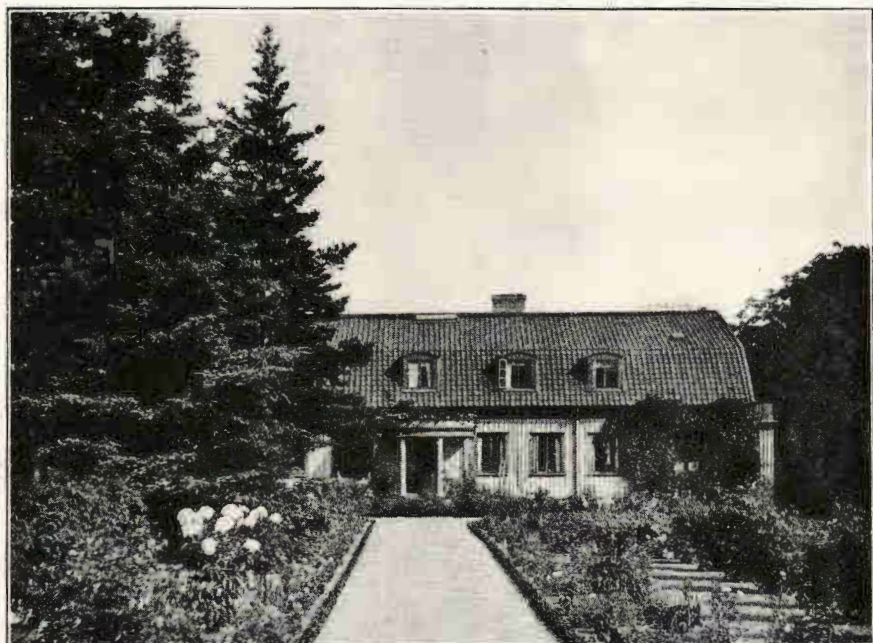

Fig. 4. Änggårdens corps-de-logis, södra fasaden. Byggt 1811, restaurerat 1919.

Foto: C. SKOTTSBERG.

en fond för den lilla prydnadsanläggningen, »landeriträdgården», nedanför prefektbostaden. I halvrunden, som avslutar denna, står en marmorstaty, »Flora», tillskriven den i Göteborg mot slutet av 1700-talet verksamme GIACOMO FRULLI (se fig. 3 och 8). Meningen är, att i landeriträdgården endast äldre tiders prydnadsväxter skola komma till användning, men så har ännu ej kunnat ske. Vi passera corps-de-logiets västra gavel, där trädgårdens expedition är belägen. På höger hand ha vi fortfarande åsen, som har börjat planteras med träd och buskar, geografiskt grupperade och tillhörande Asien samt Sydeuropa. Därjämte har plats måst beredas åt de amerikanska barrträden, vilka icke kunna växa i trädgårdens vindexponerade yttre del. Invid vägen har en utställning av ett-åriga Medelhavs-örter varit anordnad.

Närmast bakom byggnaden (fig. 4) stå tvenne gamla exem-

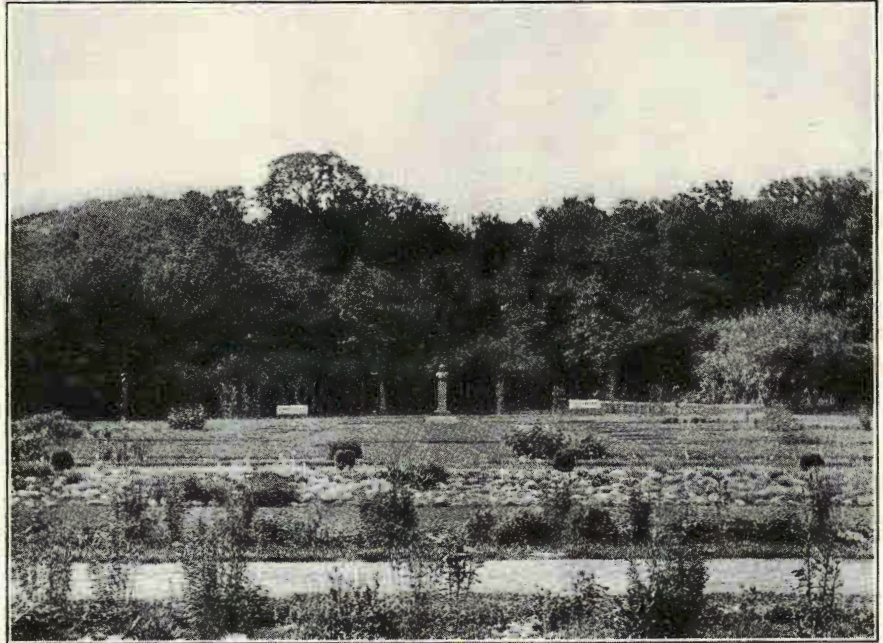

Fig. 5. Göteborgs botaniska trädgård. Utsikt över biologiska fältet från muren. I förgrunden väg mellan perenna rabattter, där bakom glacisen (de 4 kloten ovanför äro *Kochia trichophylla*), där bortanför demonstrationstälten och längst bort i fonden LINNÉ-bysten.

Foto: C. SKOTTSBERG.

plar av *Abies Nordmanniana*; efter dem har anläggningen i viss mån rättat sig och därför ej kunnat utbildas i enlighet med arkitekters stränga fordringar. Som emellertid en ny trädgård länge gör ett ödsligt intryck, ha dessa gamla granar, en del fruktträd etc. tills vidare fått vara kvar. Kvarteren närmast söder om huset ha privat karaktär och inneslutas av en barrträdsgrupp samt en *Picea canadensis*-häck. Mellan denna och körvägen är en bred remsa lämnad, vilken under sensommaren, åtminstone normala år, bjuder mycken färgglädje. Materialet utgöres av annueller, sådda direkt på platsen, ett urval av rekommendabla trädgårdsformer. Söder om nyssnämnda granhäck ligger det största och artrikaste av de geografiska kvarteren, Ostasien. Trots alla dräneringar och förbättringar är jorden kall och sur, och åtskilliga

Fig. 6. Göteborgs botaniska trädgård. Paviljongen under ekarna.

Foto: C. SKOTTSBERG.

av träden visa dålig växt. Ett större antal koniferer måste i våras flyttas bort härifrån, upp i backen mitt emot, där läget är väsentligt bättre. Perennerna äro samlade i ett antal smärre rabatter. Så gott som alla arter äro försedda med porslinsetiketter. Det har dock sina sidor att på ett så tidigt stadium beställa dylika, ty erfarenheten har visat, att bedrägliga växtleveranser ej äro sällsynta, icke ens medvetna dylika. Ett närmare studium av denna avdelning visar, att planteringen ej skett på måfå; blickar åt olika håll äro tagna med i beräkningen. Sedan fruktträden en gång kommit bort och de »botaniska» träden vuxit upp, blir intrycket ett helt annat, och låt oss hoppas gynnsammare, än i dag. I en liten sänka ha de asiatiska *Rhododendron*-formerna samlats.

Vi fortsätta nu stora vägen framåt till murgården. Vägen fortsätter rätt igenom denna upp till alpinum. På höger hand utgår avväg till trädgårdsmästarebostället uppe på åsen, ett hus med vackra proportioner, som tidigare varit båtsmanshus på

Gamla Varvet. Ett litet roskvarter befinner sig på vardera sidan om vägen. På vänster hand ligger det biologiska demonstrationsfältet, begränsat mot Ostasien av en låg och lång mur. Denna sydsida upptages av stora rabatter för tidiga vårväxter. En mängd släkten och arter äro här representerade. Vägen framför muren (se fig. 5) är kantad av perenna prydnadsgrupper, och mitt emot muren, parallel med denna, sträcker sig en låg, stensatt slänt, där alla möjliga s. k. xerofila växter planterats: tuvade *Saxifraga*, *Sedum*, *Sempervivum*, *Dianthus* o. s. v.

Biologiska fältets längdaxel, som utgår i murens centrum och skär glacisen i dess mitt, slutar i en bok-berså, som omsluter en byst av LINNÉ, skänkt av Smålands gille i Göteborg i anledning av dess 50-årsjubileum. Bysten, som framställer LINNÉ i hans tidiga mannaålder, modellerades av W. RONEBERG till Linnéjubileet 1907 och anses lyckad. Den lär icke förrän nu ha varit utförd i brons. I omgivningen äro *pendula*, *aurea*, *laciniata*-former etc. samlade.

De biologiska kvarteren, regelbundet grupperade kring mittaxeln, äro avsedda för skolbruk.

Som pendant till murgården ligger ovanför *Rhododendron*-gropen en *liguster*-hägnad liten plats; därifrån går vägen bort till en damm, innehållande svenska vattenväxter (pl. 2). Meromnämnda murgård bildar så att säga även entré till naturparken. Strax på höger hand står, skuggad av väldiga ekar, en liten kiosk, som till arkitekt har ingen mindre än professor WAHLMAN. Följa vi stora vägen, äro vi genast inne i naturparken, dit f. ö. flera andra stigar (från ostasiatiska fältet, från dammen, från kiosken) leda. T. v. försvinner en väg in i mörk, hasselrik skog. Stora vägen går i brant stigning upp mellan bergen, upp till klippträdgården (fig. 7). I denna äro några smärre kullar reserverade för speciella ändamål, bl. a. för skandinaviska fjällväxter. Det stora, mot bergbranten vilande huvudpartiet är ägnat den europeiska fjällfloran; skild från detta genom en liten daggång ligger det asiatiska alpinum som en utlöpare från berget. Det har varit vår avsikt att så mycket som möjligt söka få konst och natur att

Fig. 7. Göteborgs botaniska trädgård. Del av klippträdgården. I mitten dalgången — i fonden vattenfallet synligt som en smal vit strimma tvärs över den svarta skuggan —, t. v. det asiatiska partiet, t. h. det europeiska.

Foto: C. SKOTTSBERG.

sammansmälta, men sin verkliga karaktär får anläggningen naturligtvis icke förrän växtmattan vuxit till sig. Bakom berget ligger en vattenreservoar, och från denna rinner vattnet dels till bevattningsposterna, dels till ett litet vattenfall, som kastar sig ned i en skum klyfta (här *Ramondia*, *Haberlea* etc.) för att därifrån fortsätta genom hela anläggningen ut till den »subalpina» ängen med dess frodigare örter. Naturligtvis finnes också en liten »morän». Trappor och stigar leda upp till den gamla sprängytan och vidare upp på Håberget, där man har hela anläggningen för sina fötter. Mycket arbete och penningar har den kostat, låt oss hoppas, att de varit väl använda.

Någon särskild avdelning för amerikanska fjällväxter ha vi icke. Endast ett mindre antal arter synas f. n. stå att erhålla.

Ännu ett stenbrott, bredvid det nu utbyggda, ger möjlighet till fördubbling av klippträdgårdens yta, om medel härför framdeles skulle stå till förfogande. I detta samband vill jag påpeka, att vår klippträdgård avser att vara alpin, att ge en bild av fjällflororna, icke av allsköns tuviga eller eljes passande perenner. Dock få naturligtvis även sådana låglandsväxter, som endast eller bäst trivas däruppe, en fristad bland de alpina.

Åtskilliga nyanläggningar återstå i vår botaniska trädgård: jordorkidéerna vänta ännu i krukor, ett antal svenska avdelningar ha just börjat planeras o. s. v. Mycket är trevande försök, det dröjer många år, innan allt kommit på sin rätta plats. Det är dit all strävan bör gå. Först då blir en trädgård yacker.

Fig. 8. Flora-statyn i Göteborgs botaniska trädgård.

Foto: C. SKOTTSBERG 1923.

GÖTEBORGS TRÄDGÅRDSFÖRENING.

AV AXEL HOLZHAUSEN.

Då i år ett gott stycke mer av mänskligheten, än vad som rymmes inom Sveriges gränser, har haft sina ögon riktade på Göteborg och dess jubileumsutställning, hava också trädgårdsmännen passat tillfället att enas med sina kolleger från grannländerna om att samlas omkring en större och mångomfattande trädgårdsutställning och i Göteborg sammanträda för avhandlandet av gemensamma intressen.

Även Föreningen för Dendrologi och Parkvård har här avhållit möte. Det är kanske därför av intresse för dess årskrifts läsare att höra litet om Göteborgs allra förnämligaste och en av Nordens mest betydande trädgårdar, Göteborgs Trädgårdsförening, ehuru densamma kanske rent dendrologiskt sett icke har så mycket av intresse att erbjuda.

Den 28 september 1842 stadfästes genom kungligt brev den av »Götheborgs Stads Magistrats och Borgerskapets Äldstes underdåniga ansökning om Nådigt tillstånd för staden at till den i Götheborg nyligen bildade Trädgårdsförening för anläggande af en större Trädgård med promenadplats, samt upförandet af erforderlige byggnader, på obestämd tid uplåta den så kallade Segerlindska ängen emellan Wallgrafven och Nya Alléen» — — »enär dermed afsåges både prydnad för Staden samt dess och ortens nytta och fördel.»

Detta är alltså nu 81 år sedan! Initiativet till denna »Göteborgs Trädgårdsförening» togs redan några år förut av »Capitainen vid Götha Kongl. Artilleri-Regemente» Herr H. E. VON NORMANN, som lyckades entusiasmera ett antal storgubbar inom samhället, vilka i sin tur ingingo till stadens magistrat och fäder med förslaget, som sedermera av CARL XIV JOHAN enligt ovan transsumerade kungl. brev stadfästes. Så uppstod en av Sveriges stoltaste trädgårdar, som alltjämt, tack vara målmedvetet arbete och stor skicklighet i ledningen, är bland de ledande inom nordisk hortikultur. Trädgårdsföreningens utveckling under tidernas lopp tillkommer det en värdigare penna än min att beskriva, då Trädgårdsföreningen inom överskådlig framtid firar sitt hundra jubileumsår. Här kan endast i korthet nämnas, att, sedan de första administrativa åtgärderna voro vidtagna och trädgården så att säga börjat arbeta, anförtröddes dess dagliga skötsel år 1843 åt trädgårdsmästaren FR. TOPEL, som dock redan 1845 efterträddes av CARL FR. LIEPE, vilken omhänderhade Göteborgs Trädgårdsförenings skötsel intill år 1859, då GEORG LÖWEGREN som helt ung man, hemkommen från det då ännu storartade Herrenhausen vid Hannover, övertog ledningen i egenskap av trädgårdsmästare. Redan i början av Trädgårdsföreningens tillvaro startade dess växt- och fröhandel, som sålunda, åtminstone vad den sistnämnda beträffar, torde vara den äldsta ännu existerande inom landet. Då föreningen fann, att dess utveckling måste bero på den inkomst, den själv anskaffade, var det helt naturligt, att dess framåtskridande redan då gick och alltjämt måste gå i handelns tecken. Frånräknat några smärre anslag i början av dess tillvaro blev den nämligen överlämnad åt sig själv och åt sina ledande mäns duglighet att arbeta den upp till den rangplats, den nu innehar.

Göteborgs Trädgårdsförenings olika styrelser under alla dessa år ha att framvisa idel sådana namn inom samhället, vilka gjort sig bemärkta för ett varmt nit om stadens utveckling i allmänhet och dess vackra parks i synnerhet. Med sig ha också dessa sty-

relser förstått att binda dugande krafter, som tagit initiativ och varit verkställande, då det gällt föreningens arbeten. Så äro Göteborgs Trädgårdsförenings framgångar oupplösligt bundna vid GEORG LÖWEGRENS namn, mannen som anställdes 1859 som trädgårdsmästare, några år senare som direktör och först år 1916 avgick som sådan. Denna långa, en mans arbetstid — nära på tre fjärdedelar av hela Trädgårdsföreningens tillvaro — har att uppvisa en ständig stegring av dess utveckling, om man fränser en helt naturlig stagnation under de sista åren av Löwegrens regim.

Från att ha till stor del varit betesmark, köksträdgård, plantskolor och ett mycket begränsat parkområde växte Trädgårdsföreningen under denna tid så småningom fram till vad den nu är, en stor modern trädgård, omgärdad av parkliknande trädbestånd och dessutom försedd med stora växthusanläggningar och Göteborgs elegantaste utvårdshus.

Här blott några korta data: år 1847 byggdes direktörsbostaden, som ännu står kvar, men 1919 undergick en genomgripande renovation. Samma år 1847 byggdes ock ett orangeri, där nu palmhuset är beläget. Med detta och några smärre växthus nöjde man sig ända till år 1878, då det nuvarande stora palmhuset — det största växthuset i Norden — uppfördes. Under tiden hade fröhandeln mer och mer utvecklats och för att få bättre lokal till densamma, som hittills inrymts i övre våningen av direktörsbostaden, byggdes år 1877 det nuvarande affärshuset vid ingången från Slussgatan. Denna byggnad utvidgades och moderniserades år 1917.

Under året 1906 byggdes de stora växthuskomplex, som nu finnas å den plats, där förr en damm var belägen. Dessa växthus, som uppfördes av en tysk entreprenör, äro 18 stycken, för odling av handelsväxter avsedda, olika stora lokaler. Samtliga växthus äro, liksom det stora, av en skottska firma uppförda, fem avdelningar omfattande palmhuset, byggda i betong, järn och amerikansk fur och sålunda synnerligen solida. Vid uppförandet av

dessa för Norden enastående ståtliga växthus var alltid direktör LÖWEGREN den drivande kraften.

Då LÖWEGREN efter 57 års tjänstetid äntligen avgick, överläts direktörsbefattningen till Herr ERIK HJELM. Friska fläktar drogo därmed in i föreningens ledning, och de sedan år 1916 vidtagna ombyggnaderna visa oförtydligt detta. Men även vad gäller växtbestånden, i all synnerhet inomhus, ha även dessa väsentligen ryckts upp.

Innan vi övergå att nämna något om Göteborgs Trädgårdsförenings märkligare växter, skola några siffror av intresse nämnas. Själva Trädgårdsföreningens ytområde är omkring 16 tunnland, varav på sin höjd ett par tunnland äro disponerade för praktiskt-ekonomiskt bruk, det övriga är allt avsett till prydnad. För att upprätthålla sin omfattande handel arrenderar föreningen vid stadsgränsen å Gamla Katrinelund ett område av cirka 12 tunnland, allt avsett för plantskolor, drivbänkar och lagerhus. 26 större eller mindre växthuslokaler finnas; det största är 15 meter högt, 30 m långt och 14 m brett och är det egentliga palmhuset. Samtliga växthus uppvärmas med varmvattensrör, så när som på ett, vilket jämte 65 drivbänksfönster uppvärms med det moderna Erdasystemet, nyligen anlagt. Personalen består av omkring 120 personer. Av dessa inneha 23 patriotiska sällskapets medalj, därav 10 i guld. Till denna personal räknas naturligtvis ej de å restaurangen anställda, vilka lyda under den hotelldirektör, som med femårigt kontrakt av föreningen arrenderar restaurangbyggnaden.

Den växtintresserade har mycket att glädjas åt vid ett besök i Göteborgs Trädgårdsförening. För den, som speciellt studerar dendrologi, finnes dock ej, som sagts, så mycket att se på. En del dock. Man kan sålunda notera den präktiga gamla *Pterocarya fraxinifolia*, som hålles samman med åtskilliga grova järnstag; den är planterad år 1874 och kan alltså snart fira sitt 50-årsjubileum.

Från direktörsbostaden har man en präktig utsikt över den

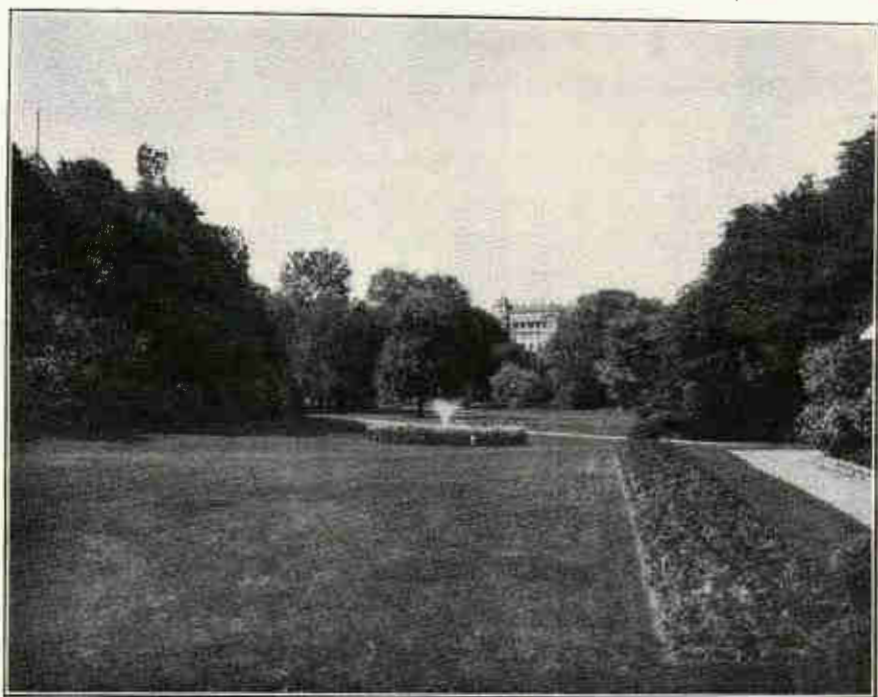

Fig. 1. Göteborgs Trädgårdsförening. Utsikt över den bredaste delen av trädgården med Kontoristföreningens byggnad i bakgrunden.

bredaste delen av trädgården (fig. 1), som här ger illusion av en stor park med »slottet» (Kontoristföreningens byggnad å andra sidan Vallgraven) i bakgrunden. Här stå ännu en del av de gamla silverpopplar kvar, som för några år sedan kantade Vallgraven, men som nu delvis blåst ner. Bland väl utvecklade träd, som böra nämnas, äro exemplaren av *Ulmus scabra horizontalis*, *Pyrus salicifolia*, *Tilia americana*, en stor präktig *Carpinus Betulus*, en mängd *Acer pseudoplatanus Leopoldi* och *A. platanoides Schwedleri*, ett vackert exemplar *Aesculus octandra* (eller *A. lutea*). Även *Aesculus carnea* (eller *A. rubicunda* = *A. hippocastanum* × *Pavia*) är vackert representerad. Trenne ståttliga *Ulmus scabra exoniensis* bilda tillsammans en jättepyramid av ovanligt god form. Bland andra dendrologiskt trevliga saker är att anteckna *Aralia chinensis*, en ovanlig och okänd varietet av *Cytisus Labur-*

Medelhavsländerna som fruktträd —, melonträdet (*Carica Papaya*), *Psidium pomiferum* (även ett fruktträd), flera *Ficus*-arter, den för sina krusbärsliknande frukter odlade *Peireskia aculeata*, som är en klättrande, bladbärande kaktus, m. m. Nämna vi så bland palmerna ytterligare de högstammiga exemplaren av *Chamaerops excelsa* och den låga *C. humilis*, *Cocos campestris*, den stora *Phoenix canariensis*, *Areca Baueri*, som årligen sätter frukt, samt bland andra dendrologiskt intressanta växter *Hibiscus rosa chinensis*, som i sitt hemland i tropiska Asien växer som slänbuskarna hos oss, om också ej taggig; den praktfulla busken *Medinilla magnifica*, en melastomacé från Filippinerna, med härliga stora hängande klasar av vaxartade, rosenröda blommor — här förmodligen de vackraste exemplaren som finnas i Europa — de intressanta lianerna *Allamanda Hendersoni* med stora, gula klockblommor, *Petrea volubilis*, flera arter *Philodendron*, den underliga *Aristolochia gigas* med sina väldiga mössformade, stinkande, bruna blommor, så ha vi endast pekat på en ringa del av vad de rika samlingarna omfatta.

Innan vi lämna träden och buskarna, bör dock framhållas de väldiga lagerträdet, som sommartid dekorera parken. De äro helt visst bland de allra största i norra Europa. En sevärdhet är också stammen av den år 1912 fällda, 63 år gamla palmen *Livistona australis*, som uppdragits i Göteborgs Trädgårdsförening, men till slut i sin fulla glans måste huggas ned, då den sprängde sönder det 15 meter höga växthustaket.

De rika samlingarna av vattenväxter, av orchidéer, av kaktéer och diverse varmhusväxter förtjäna också och kanske framför allt ett omnämmande, men dessa växter såväl som Trädgårdsföreningens välskötta blomsterodlingar inom- och utomhus böra ha ett kapitel för sig, och platsen härför är måhända ej här.

ÖVERÅS.

AV JOHN LINDNER.

Egendomen Överås är belägen i Örgryte församling av Göteborgs stad.

Överås ägdes på sin tid av kommerserådet J. DICKSON. Efter dennes död övergick egendomen till sonen JAMES J. DICKSON (äldre broder till OSCAR DICKSON), vilken under åren 1861—1862 uppförde de nuvarande byggnaderna och under de nämnda åren och de närmast följande anlade parken, det senare med biträde av Mr JAMES LONEY, som 85-årig ännu är bosatt å Överås. Som biträde har även under hela tiden medverkat trädgårdsmästaren E. A. TÖRNGREN, som nu 74-årig också fortfarande är bosatt på platsen.

Sedermera har egendomen varit i Dicksonska släktens ägo till för 12 år sedan, då den inköptes av Fastighetsaktiebolaget Överås, som nu sålt egendomen till Göteborgs stad. Staden har emellertid redan avyttrat en del av parken till Metodistsamfundet.

Här nedan meddelas en förteckning över de största exemplaren av de förekommande träarterna.

De största träden vid Överås.

N a m n	Ålder	Bröst-	Höjd
	år	höjds-	
		diam.	m
		cm	
<i>Abies nobilis</i> (fig. 1)	65	80	21
» <i>grandis</i> (fig. 2).....	»	73	27
» <i>alba</i> (<i>pectinata</i>)	»	63	20
» <i>Nordmanniana</i>	»	51	21
» <i>concolor</i>	»	47	18
» <i>Lowiana</i> (fig. 3)	»	53	23
» <i>pinsapo</i>	»	34	12
» <i>cephalonica</i>	50	51	14
» » var. <i>Apollinis</i>	20	19	6
<i>Pseudotsuga taxifolia</i> (<i>Douglasii</i>) (fig. 4).....	65	63	22
<i>Tsuga canadensis</i>	50	29	11
» <i>Pattoniana</i>	35	15	7
<i>Chamaecyparis Lawsoniana</i>	65	25	14
<i>Picea sitchensis</i> (<i>sitkaensis</i>)	»	64	17
» <i>orientalis</i>	»	34	15
» <i>ajanensis</i>	»	39	20
» <i>canadensis</i> (<i>alba</i>)	50	29	14
<i>Pinus ponderosa</i>	65	30	19
» <i>austriaca</i>	50	45	15
» <i>cembra</i>	45	39	15
<i>Larix decidua</i> (<i>europæa</i>)	70	55	20
» <i>sibirica</i>	65	48	21
<i>Quercus rubra</i>	»	39	16
<i>Fagus sylvatica asplenifolia</i>	»	67	17
» » <i>atropurpurea</i>	»	59	17
<i>Robinia pseudacacia</i>	»	39	17

Förutom de å ovanstående förteckning angivna arterna finnas bland andra även följande:

Thujaopsis dolabrata, 4 meter hög.

Thuja occidentalis, 8 m hög, 50 cm i diam. vid roten.

» » , häck, klippt, 60 m lång, 1,3 m hög.

Fig. 5. Överås. *Tilia tomentosa* ympad på *T. cordata*. Stammens diameter nedanför ympstället 39 cm, ovanför 80 cm.

Foto: JOHN LINDNER 1923.

Taxus baccata fastigiata, 4 m hög.

Pinus strobus. Vantrives, är angripen av *Peridermium strobi*.

Tilia tomentosa. 180 cm över marken ympad på *Tilia cordata*. Diam. nedanför ympstället 39 cm, diam. ovanför ympstället 80 cm (fig. 5).

Aesculus carnea.

Fagus silvatica pendula, med ända till 7 m lodrätt hängande smala grenar.

Fraxinus excelsior pendula.

Betula verrucosa pendula Youngi.

Fig. 6. Överås. 45 år gammal *Rhododendron*.
Foto: JOHN LINDNER 1922.

Acer med vitbrokiga och rödbrokiga blad.

Rhododendron, 45 år gammal, blommor rikligt (fig. 6).

Ulmus scabra, 125 cm i brösthöjdsdiam., 27 m hög.

Fagus silvatica, 60 år, 64 cm, 18 m.

Fig. 7. Mr JAMES LONEY, skaparen av Överås arboretum.

Högt uppe på en kulle på Jonsered låg torplägenheten Stålebo Utmark, gemenligen kallad Stålebo Tå. Här byggde OSCAR DICKSON anno 1854 ett boställe åt sin jägare samt en dåtida modern hundgård för sin berömda kennel.

Efter DICKSONS död år 1898 kom stället att hysa medicine doktorn AUGUST BONDESON, den kände folklivsskildraren och vis-sångaren. Han var den förste, som röjde den steniga marken på »Tåa», planterade pingstliljor och andra blomster, ympade frukt av alla de slag och ansade enarna, som stodo uppe i backen.

Ett par år efter hans död, närmare bestämt år 1909, kom stället i min ägo. Det kallades nu Bondegården efter BONDESON. Ett »stenrös» och ett jordgubbsland jämte några tiotal fruktträd, ympade av BONDESON med alla möjliga sorter, representerade egentligen all den kultur, som då fanns, resten var äng, ljunngmark och alskog. Arealen är c:a 3,5 tunnland.

De första åren, vi bodde på Bondegården, hade vi sommartiden en dalkulla som trädgårdshjälp, och av växthus fanns en kallkast, som jag egenhändigt byggt av sex gamla bänkfönster. Då planterades åtskilliga fruktträd, mest gravenstein — mitt älsklingsäpple — och stenröset fylldes av flera och flera plantor.

Bondegården är ju endast vårt sommarställe, men på grund av den ökade odlingen behövdes här nu skötsel året runt, och på våren 1912 kom Mäster CARL PALMQVIST hit. När vi fått en trädgårdsmästare, ville vi gärna skaffa oss ett växthus, och hösten

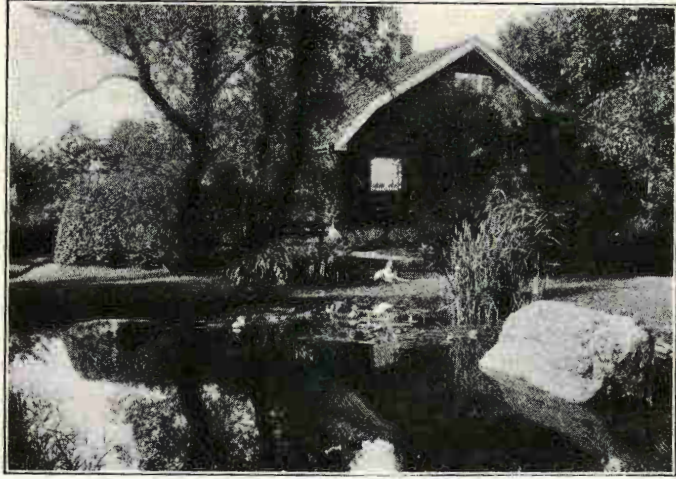

Fig. 1. Bondegården. Näckrosdammen.
Foto: E. L. MAGNUS.

1912 byggde vi vårt. Det rymmer nu ett vinhus i två avdelningar, den ena för Frankenthaler, den andra, varmare, för Muscat d'Alexandrie. Vidare ett tropiskt rum för orchidéer, *Nepenthes* m. m., ej att förglömma en vattenbassäng, med varmare länders blåa och röda näckrosor, Indiens heliga Lotus, riset, sockerröret m. m. Ett lägre, härmed sammanhängande sadelhus hyser succulenterna och de andra plantorna, som ej trivas i den tropiska värmen. Där blommar så gott som hela sommaren Pasifloran, i taket slingrar porslinsblomman, *Hoya carnosa*, och då och då synes en knippa vita blommor hängande från *Lapageria rosea* var. *alba*, Chiles underbara, slingrande lilja. Bland cactéerna finnes det gamla »gubbhuvudet», *Cephalocereus senilis*. Den växer en liten bit varje år, men är trots sin ålder — jag har haft den i 14 år — ganska liten. Den lär ju icke blomma i »fångenskap». Nattens drottning, *Cereus grandiflorus*, däremot gläder oss varje sommar med sin blomsterprakt och härliga doft. *Ceropegiorna* i flera arter med sina blommor, formade som små lyktor, bo här fridsamt bredvid de glupska, insektsfångande

Fig. 2. Bondegården. Infartsvägen sedd från stugan. I fonden spegeldammen; t. v. synes kalkasten.

Foto: E. L. MAGNUS.

sarraceniorna, *Drosera* och *Pinguicula*. *Darlingtonia*, *Dionaea* och *Cephalotus* komplettera denna samling av växtrikets kannibaler.

Den gamla kalkasten ruttnade så småningom ned och fick lämna plats för en ny och något större, där nu persikor, nektariner, tomater och gurkor odlas.

Infartsvägen till Bondegården vänder mot sydost genom en fruktträdsallé. Dess båda rader planterades på sin tid av BONDESON, dock utan tanke på allé. Sorterna äro dåliga, mest s. k. Halländska flickäpplen, men ett par Melonäppleträd förbättra sortvalet. Under träden stå perenna växter.

Därefter går vägen vinkelrätt mot stugan, kantad på båda sidor av breda rabatter med blandade ett- och fleråriga växter (fig. 2), bland vilka ock finnes en del polyanthosor på halvstam. Närmare huset fortsätta dessa rabatter med enbart perenna växter, dessa senare inom kant av ganska hög klippt buxbom. När man står framför stugan och ser ut över uppfartsvägen, har man en spegeldamm i fonden (fig. 2, 3). Dammen

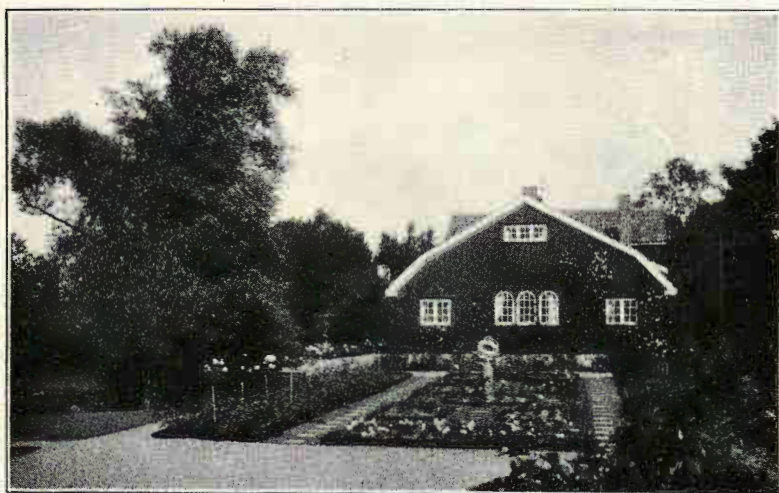

Fig. 5. Rosengården på Bondegården.

Foto: E. L. MAGNUS.

splendens länge odlats i den lätta sandjorden och trivas utmärkt. Senaste året ha nya arter kommit till, och de, som visat sig trivas bra, äro *Henryi*, *canadense* och *pardalinum*.

Stenrösen äro nu till antalet fyra, väl besatta av alla de alpina vännerna. *Saxifragor*, *pulsatillor*, *primulor*, *Leontopodium*, *Meconopsis* och *jordorchidéer* äro väl blandade med allt möjligt annat. Ett av rösena, i skuggat läge, hyser *ormbunkarna* och en del *liliacéer*, som särskilt älska en sådan växtplats.

I stora röset stå ett par *tulpanträd* (*Liriodendron tulipifera*), planterade av BONDESÖN, flerstammiga och nu c:a 5 m höga. Tyvärr har senaste vårvinter 1923 varit synnerligen hårt fram med dem. De hava ännu ej blommat.

De ädla *lövträden* i övrigt äro ock av ungt datum. På våren lyser härligt vackert en *Pyrus malus floribunda*. Några *Betula*-arter finnas, bland vilka särskilt märkes en avkomling av *Ornäsbjörken*, ävensom ett mindre exemplar av *rönnoxeln* (*Sorbus aucuparia* × *suecica*), uppdraget ur frö från den vilda hybridens, som växer i Blekinge.

Fig. 6. Bondegården. Parti från *Sedum*- och *Sempervivum*-planteringen.

Foto: E. L. MAGNUS.

Av barrträd odlas ett 80-tal olika, men de äro alla unga, de flesta planterade 1917. Naturligtvis finnas de traditionella: ormgrenen, *Sciadopitys* och *Ginkgo*. De enda gamlingarna äro en fura och några ståtliga enar, som väl stått på sina platser i åtskilliga decennier, och de vårdas väl. (För dem, som ej veta, huru man skall »vårda» enar, vill jag tala om, att man flera gånger om året bör skaka dem för att få bort alla lösa barr och annat skräp, som samlat sig »inuti» och som annars ruttnar och förstör dem.) Några dvärgformer av *Picea*, *Abies* och krypande *Juniperus* synas också trivas.

För att slippa potatisen och de övriga grönsakerna i trädgården, där vi ju helst ville hava endast blommor, frukt och bär, inköptes ett mindre område ett par stenkast härifrån, numera benämnt Torpegården. Hit är ekonomiodlingen förlagd.

Bondegården ligger uppe på en sandig, stenig kulle, högt uppe på Jonsered, 89 m över havet och 76 m över sjön Aspens

vattenyta. Naturligtvis var platsen illa vald för en trädgårdsanläggning — av vatten fanns endast litet i en brunn och av trädgårdsjord just ingenting alls, men — när jag började, så visste jag ju ej, var jag skulle sluta, jag anade ej ens, att där skulle bli så pass mycket, som vi nu ha fått. Trädgården har kommit till bit för bit. En väg har anlagts då, och en annan då o. s. v.

Många gånger har jag önskat mig en liten sjö, en rinnande bäck, en lertäkt eller en åker med god mylla.

Nu få vi pumpa vatten genom en nära kilometerlång ledning, »sjön» (fig. 1) ha vi fått gräva, och myllan ha vi fått köra hit. Så kan det gå, när man ej planlägger i tid, men jag ångrar mig inte i alla fall.

Vår kära trädgård är ju ännu ung. Man saknar kanske däri den kultur, som ger de sekelgamla anläggningarna deras särskilda tjusning. Men tiden går ju fort i våra dagar, om hundra år skall säkert även vår trädgård ha fått ålderns charme över sig — såvida icke i stället marken här är förvandlad till stengator med skyskrapor eller kanske blott och bart ett gammalt ogräsland.

Bondegården, Jonsered i augusti 1923.

ERIK L. MAGNUS.

TRÄDEN PÅ ELLESBO.

AV C. SKOTTSBERG.

Ellesbo gård, belägen vid Göta älv, å nordligaste delen av Hisingen mitt emot Surte station å Bergslagsbanan, har gamla anor, varom bl. a. en del planterade träds jättelika dimensioner bära vittne. Det nuvarande corps de logiet, som uppfördes 1795 efter ritningar av stadsarkitekten C. W. CARLBERG, ligger vackert exponerat vid foten av Hisingens bergplatå, framtittande ur en rik grönska. Nedanför byggnaden är sluttningen terrasserad; gränserna mellan terrasserna bildas av en ovanligt kraftig, snedklippt ligusterhäck. Den nedre terrassen (pl. 3), omgiven av höga lindhäckar, är utformad i regelbundet mönster med vackra solitärer, rabatter och åldriga marmorstatyer. Härifrån sträcker sig den snörräta, av höga häckar inramade vägen ned till bryggan vid älven (se försättsbilden här ovan). Även trädgårdsanläggningen ritades av CARLBERG.

I familjen RHEDINS ägo kom gården år 1826. Dess ståtliga arboretum, väl det rikaste i nejden — säkert finnas 80—90 olika

Fig. 1. Ellesbo. *Sciadopitys verticillata*, 25 år,
2,3 m hög.

Foto: JOHN LINDNER 3 juni 1922.

främmande barr- och lövträd inplanterade — som lockade Dendrologiska Föreningen till ett besök den 25 sistlidne sept. är nästan helt och hållet ett resultat av den nuvarande ägarens, brukspatron WERNER RHEDIN, ansträngningar, vilka ett skyddat läge, undandraget den förhärjande västanvinden, krönt med stor framgång. På 1890-talet började han själv samla frön, och från tiden omkring 1900 härstamma en mängd träd, avkomlingar av exemplar i botaniska

trädgårdar, bl. a. Kew och Berlin. Även inköptes såväl frön som plantor. Det är icke ovanligt, att man här finner 10—20 exemplar av arter, som eljes äro klenst eller icke alls representerade i våra trädgårdar.

Redan terrassen nedanför huvudbyggnaden bjuder på synnerligen vackra saker: *Thuja plicata (gigantea)*, c:a 25 år, 11 m hög, *Thujopsis dolabrata* av samma ålder, 3,3 m, utmärkt vacker *Taxus baccata hibernica* och framför allt praktexemplar av *Sciadopitys verticillata*, 26 år gamla och 2,3 m höga (fig. 1). Bakom byggnaden, på den öppna grässluttningen, tilldrager sig ett för våra förhållanden ovanligt exemplar av *Sequoia gigantea* (fig. 2) kanske främst uppmärksamhet. Höjden är något över 4 m, stam-

omkretsen 25 cm.* Den planterades för 25 år sedan. Vid sidan av denna sluttning ligger en gammal flygelbyggnad och vid dess södervägg står ett för 23 år sedan planterat, 6 m högt exemplar av *Catalpa bignonioides* (fig. 3). Stammens omkrets är 48 cm. Visserligen fryser den, som ju är att vänta, årligen tillbaka, men är dock särdeles frodig och har blommat flera gånger, ibland rikt. Parallel med flygeln går en liten allé av *Platanus occiden-*

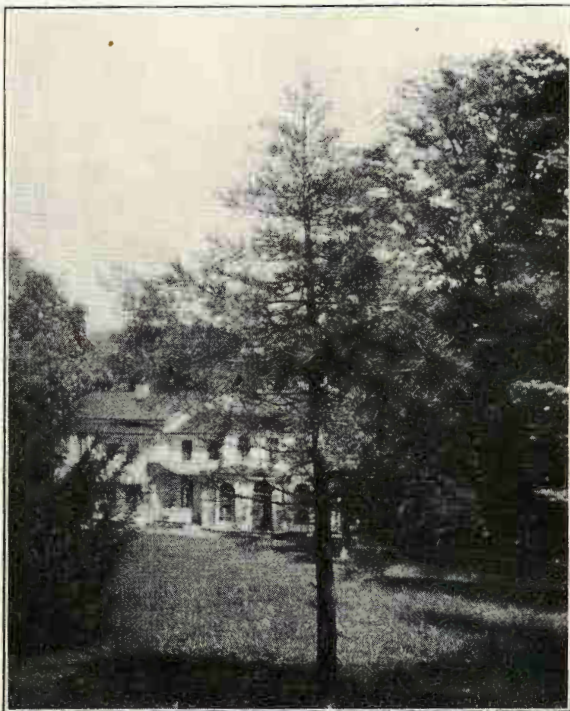

Fig. 2. Ellesbo. *Sequoia gigantea*, 25 år, c. 4 m hög, 8 cm i diameter vid bröst höjd, 13 cm i diameter vid roten.

Foto: JOHN LINDNER 3 juni 1922.

talis (frösådd 1901; se likaledes fig. 3). Där stå 8 välvuxna träd, de största något över 6 m höga och med 35 cm omkrets. Den torde hos oss vara mycket sällsynt i kultur.

Den omgivande parkens stomme utgöres av våra vanliga lövträd, såsom ek, bok, ask, björk, alm samt gran. Flera av dessa äro av aktning svärd storlek; den största eken mäter fyra och en halv meter i omkrets. En närmare blick på denna park uppenbarar mängder av främmande träd, över dussinet ädelgranar, talrika granar, tallar, ekar, valnötsträd etc. I korthet skall här redogöras för innehållet i detta rika arboretum.

* Omkretsen alltid, såvitt möjligt, tagen vid bröst höjd (1,3 m över marken).

Fig. 3. Ellesbo. T. h. en 6 m hög *Catalpa bignonioides*, t. v. fyra exemplar av *Platanus occidentalis*.

Foto: C. SKOTTSBERG sept. 1923.

Lövträd.

Här tilldraga sig kanske valnötsträden största uppmärksamheten. Jag har alltså kunnat säkert konstatera förekomsten av *Juglans regia*, *cinerea* och den sällsynta, lätt igenkännliga *J. rupestris* (fig. 4). Den senare är med sina något över 20 år 5 m hög; stammen, som är grenig från basen, mäter ovanför nedersta grenen 41 cm i omkrets. Frukten har goda år varit riklig, men icke nått mognad. Intill denna stå tvenne exemplar under namnet *J. cordiformis* (fig. 4), 22 år gamla (frösådd); tyvärr har jag ej fått se frukten, som ju är särdeles karakteristisk, men bladens utseende strider ej mot bestämningen. Härtill kommer ett antal träd, som berett mig stora bekymmer. De tillhöra tvenne typer; växtsätt, hårlighet, tandning och grönska äro olika,

Fig. 4. Ellesbo. *Juglans rupestris* (t. h.) och *J. cordiformis* (t. v.).

Foto: C. SKOTTSBERG sept. 1923.

men frukterna äro alldeles likadana både utan och innan och överensstämma i varje detalj med *J. Sieboldiana*, sådan som denna beskrives av SCHNEIDER i hans stora handbok (se särskilt suppl. i del 2). Den ena typen, avbildad på fig. 5, är även till bladen lik beskrivningen av arten, varför den torde få anses äkta. Tillvaron av den andra typen med *Sieboldiana*-frukt kommer mig att misstänka, att sista ordet i detta numera besvärliga släktes systematik icke är sagt ännu.

Av h i c k o r y finnas tvenne arter, *Carya ovata* (plantor från M. P. ANDERSEN 1901; ex. på fig. 6 är 6 m högt) samt *C. cordiformis* (*amara*, frösådd 1900) 4 m hög och 9 cm i omkrets. De trivas väl men ha ej burit frukt.

Släktet *Quercus* är företrätt av en stor mängd former. Åtskilliga av dessa ha visat sig vara orätt etiketterade, men av brist på jämförelsematerial ha de icke kunnat bestämmas, synnerligast

Fig. 5. Ellesbo. *Juglans Sieboldiana*.

Foto: C. SKOTTSBERG sept. 1923.

som ållon ej funnits att tillgå. För åtskilliga tror jag mig emellertid kunna ge säkra namn. Rikast företrädd är *Q. cerris*, uppdragen ur frö för 24 à 25 år sedan och uppvisande hela vidden av denna vackra eks bladvariationer. Det bästa exemplaret är 6,2 m högt och mäter 27 cm i omkrets. Bland formerna är en utpräglad och särdeles pryddlig *austriaca*; ett dylikt exemplar har alldeles glatt bladöversida, medan denna hos samtliga andra träd kännes något sträv. En annan mera anmärkningsvärd och trevlig ek är *Q. castaneifolia* (21 år, frösådd). Höjden är c:a 5 m, stamomkretsen 35 cm (fig. 7). Den står ännu i slutet av oktober frisk och grön, men förlorar sedermera småningom sina blad. Ållon sättas årligen, ehuru de ej nått mognad. Av samma stora intresse är *Q. ilicifolia (nana)*, som förhåller sig på samma sätt till vår vinter. Exemplaret är 3 m högt och de grovtandade, ovan mycket mörkt gröna, undertill kort vitludna bladen särdeles tilltalande,

om ock artnamnet är rätt illa valt. Utan namn stod en annan halft vintergrön, mera frostöm ek, vilken som planta kommit från SPÄTH. Den be-
 fanns tillhöra SCHNEIDERS *Q. pseudoturneri*. Att en bastard föreligger, anses säkert, men S. har knappast ens gissningsvis kunnat ange, vilka föräldrarna äro. Att vidare sådana mera välkända arter som *Q. macranthera* (25 år, frösådd, 6 m hög, 41 cm omkrets), *coccinea* och *rubra*, samt former av våra svenska ekar i stort antal förekomma, behöver väl ej särskilt påpekas.

Fig. 6. Ellesbo. *Carya ovata*, 6 m hög.

Foto: C. SKOTTSBERG sept. 1923.

Av de övriga lövträden, som fördela sig på många släkten, skola några nämnas. Äkta kastanje (*Castanea sativa*) väcker ju alltid vårt intresse här i höga Norden, och därav finnes bl. a. ett i skydd av andra träd uppvuxet exemplar, som visserligen fortfarande har en späd stam, men som nått en höjd av 5,75 m (frösådd 1902). Mycken uppmärksamhet tilldrager sig praktexemplaret av *Alnus rubra*, endast 15 år gammalt (frösådd), men 11 m högt, synnerligen lummigt och med stam av 90 cm i omkrets. Det står vid den lilla dammen och trivs synnerligen förträffligt. Björkarna äro åtskilliga; en utredning av formerna har, av lätt begriplig anledning, varit omöjlig, men bl. a. finns *B. Ermani* i vackra exemplar, och ett litet träd om 2½ m, kallat *B. Middendorffii*, synes med sina brett spadlika blad verkligen tillhöra denna, enligt SCHNEIDER dock ofullständigt utredda art. Vidare kunna vi nämna vacker *Acer negundo*, 7 m hög, *Staphylea*

pinnata av $5\frac{1}{2}$ m:s höjd, rikligt frukt bärande, *Robinia pseud-acacia*, *neomexicana* och *viscosa* samt *Diospyros lotus*, som repat sig efter den svåra vintern 1917, då den frös ned till marken. Den uppdrogs ur frö 1899. Nämnas må till sist även *Fagus americana* samt den stora svartpoppel, *Populus nigra* (fig. 8), ett storartat träd, vars stam mäter ej mindre än 5,8 m i omkrets. Enligt vad länsjägmästare LINDNER, som vi ha att tacka för åtskilliga fotografier till denna uppsats, meddelat, är denna poppel med hänsyn till kubikmassan Bohusläns största träd.

Barrträd.

Här möta oss en mångfald arter. Främst stå ädelgranarna. Att *Abies alba* (*pectinata*) och *Nordmanniana* skola vara vackert företrädda, är ju att vänta. Av amerikanska arter finnas *balsamea*, *arizonica*, *concolor*, *grandis*, *nobilis* och *magnifica*. Den förstnämnda, som hos oss sällan visar god växt, ståtar här i ett över 50 år gammalt exemplar av c:a 25 m:s höjd och med en stamomkrets av 129 cm. *A. concolor* är bättre företrädd på annat ställe (se nedan). Av *grandis* mätte stammen på det vackraste, blott 15 år gamla exemplaret 7 m med 45 cm:s omkrets. *A. nobilis* har utvecklats sig synnerligen väl, det största, c:a 35 år gamla trädet är 13 m högt med en stamomkrets av 78 cm. Även *magnifica* gör skäl för sitt namn, om ock de 20-åriga exemplaren endast nått 4 meters höjd. *A. arizonica* växer kraftigt; ett 20-årigt träd mätte 3,25 m. Bland de asiatiska arterna är *A. sibirica* resligast med stam av 13 m:s höjd och 58 cm:s omkrets (30-årig); det bästa exemplaret av *A. Veitchii* står i skogen (se nedan), nära 9 m högt med 42 cm:s stamomkrets, åldern bortåt 25 år. Huvudintresset riktar sig dock mot en annan gran, den sällsynta *A. firma*, lätt skild från andra genom de egendomliga, vinkelrätt utstående, styva, lansettformade och kupiga barren. Ej mindre än ett tiotal ex. av denna finnas, uppdragna ur frö 1899. Den grövsta stammen är 3,8 m hög med 23 cm:s omkrets.

Fig. 7. Ellesbo. *Quercus castaneifolia*, c. 5 m hög och 35 cm i stamomkrets vid bröst höjd.

Foto: C. SKOTTSBERG sept. 1923.

Fig. 8. Ellesbo. Nedre delen av stammen av *Populus nigra*, 5,8 m i omkrets vid brösthöjd — Bohusläns till kubikmassan största träd.

Foto: JOHN LINDNER 3 juni 1922.

Pseudotsuga taxifolia, Douglasgranen, till vilken vi nedan återkomma, är här ett av de största barrträden med stam av 102 cm i omkrets. Av egentliga granar finner man naturligtvis sådana som *Picea pungens* med f. *glauca* samt *P. Engelmanni* (största ex. c:a 25 år, nära 7 m, stamomkr. 54 cm), men därtill särdeles vacker och typiskt smärt *P. omorica*, över 12 m hög (fig. 9), *ajanensis* och *sitchensis* (se nedan) samt den besynnerliga *P. polita*, som sannerligen ännu bättre

skulle göra skäl för namnet *ferox*. Nätt och jämt härdig, växer den ytterst långsamt, och intet av de c:a 24-åriga exemplaren var över 1,6 m högt.

Så ha vi tallarna. Vid trivialare arter, *Pinus montana*, *cembra* etc., skola vi ej uppehålla oss. Större intresse erbjuda *P. pumila** (fig. 10, på särskilt skyddad, varm plats), *peuce* och

* Avviker från beskrivningarna genom längre, mera vitstrimmiga, ej släta barr; det är emellertid säkerligen fråga om den art, som i kultur kallas *P. cembra pumila*, och, så vitt jag kan finna, går den bra ihop med PATSCHKES uppgift i ENGLER'S Jahrb. 48 (1912).

koraiensis; ett 20-årigt exemplar av den sistnämnda är 6,5 m högt och mäter 45 cm i stamomkrets. På Ellesbo gjorde en eller annan av dendrologerna sin första bekantskap med den berömda *Pseudolarix Kämpferi*, av vilken hela 3 ex. finnas, det bästa 205 cm högt. De tre *Tsuga*-arterna *canadensis* (ett träd om 35 år c:a 8 m högt och 57 cm i omkrets), *Sieboldi* (fig. 9) och *Pattoniana*, *Thuja occidentalis* (50—60 år, c:a 10 m hög, 71 cm i omkr.), *Chamaecyparis Lawsoniana* med f. *Alumii*, *nulkaënsis*, *Taxus*-former och *Juniperus virginiana* m. fl. fullborda tavlan.

Fig. 9. Ellesbo. *Picea omorica*, över 12 m hög; t. h. om denna synes toppen av en *Tsuga Sieboldi*.

Foto: JOHN LINDNER 3 juni 1922.

Besökaren bör emellertid icke nöja sig med vandringen i trädgård och park utan med ägarens välvilliga bistånd fördjupa sig i skogsplanteringen ett stycke därifrån. Ty där möter honom en mindre vanlig syn. Visserligen måste dendrologernas exkursion på grund av tidens knapphet avstå från besöket, men jag skall dock ge några antydningar om skogens innehåll.

Lärkträdet och Douglasgranen ha i stor skala planterats, uppdragna ur frö omkr. 1900. Det mesta av de förra tillhör

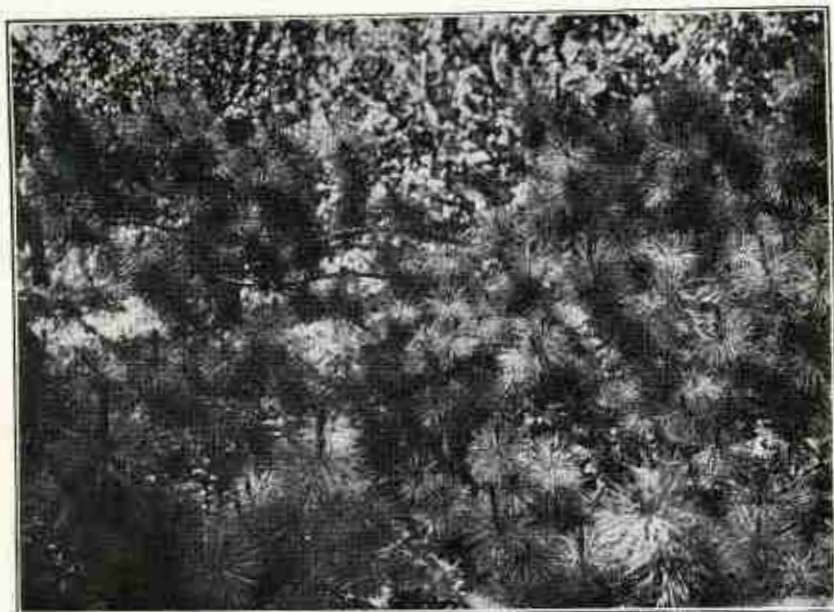

Fig. 10. Ellesbo. *Pinus pumila*, 22 år gammal.

Foto: JOHN LINDNER 3 juni 1922.

Larix europaea av den bekanta skotska rasen, men enligt uppgift, som jag dock icke kunnat kontrollera, ingår även *L. occidentalis*, om därtill *sibirica*, vet jag ej med säkerhet. Den på kotten lätt igenkännliga *L. americana* (= *laricina*, dumt namn) finnes, och i parken ännu en art av ostasiatiskt ursprung. Hundratals välväxta Douglasgranar äro inströdda bland tallar och annat. Ur fröpartiet ha flera habituellt från varandra avvikande former uppkommit, däribland även vacker *glauca*. Höjden på de större exemplaren håller sig omkr. 10 m, den tjockaste observerade stammen mätte 64 cm i omkrets. Produktionen av kottar är god, och förekomsten av små exemplar, som ej visa något spår av att vara undertryckta, tyder på självsådd. Bland tallarna finnas flera märkliga arter. Främst bör kanske nämnas *Pinus rigida*, ej hög, men kottebärande, vidare vacker *P. Murrayana*, till 5 m hög. Även *P. flexilis* och talrika *Banksiana* sågos här, samtliga av amerikanskt ursprung, av asiater endast *P. koraiensis*. Bland

Piceae noteras mycket vacker *P. sitchensis*, om också det största exemplaret (c:a 12 m, stamomkr. 60 cm) befinner sig i parken. Ej fullt denna höjd når en annan art, som går under namnet *P. Alcockiana*; det är, som ju var att vänta, ej denna, utan alla exemplar, jag såg, tillhöra *P. ajanensis*, möjligen delvis den mycket närstående *Hondoënsis*, vilka utan tillgång till autentiskt jämförelsematerial äro svåra att komma underfund med. Av ädelgranar

Fig. 11. Tjugutvårig *Abies concolor* i Ellesbo skogsplanteringar.

Foto: JOHN LINDNER 3 juni 1922.

är lägga vi märke till *Abies Veitchii*, *nobilis*, *grandis*, *concolor* och *pinsapo*, *concolor* med f. *glauca* av synnerligen förstklassig växt och kottbärande (fig. 11). Rätt överraskad blir man av ett verkligt välvuxet exemplar av *A. pinsapo*, som ju hos oss oftast är mer eller mindre krympling, 23 år gammalt, 4,5 m högt och med stamomkrets av 34 cm.

Därmed har denna kortfattade översikt nått sitt slut. Det är icke vem som helst förunnat att kunna uppvisa en sådan samling ädla träd, och de visa, vad Göteborgstraktens klimat, om blott

havsstormarnas kraft brytes, mäktar åstadkomma — icke blir det ju Skåne, men näst intill.

Slutligen mitt hjärtligaste tack till herr och fru RHEDIN, som vid mina besök hjälpt mig på alla upptänkliga sätt, och utan vilkas bistånd denna lilla undersökning ej hade kunnat göras. Den har för mig varit av så stort intresse, att jag nästan är frestad att tacka även »Lustgårdens» redaktör, som med känd övertalningsförmåga lyckades narra mig att ge mig in på saken. Måtte vetenskapen om vad Ellesbo park rymmer av intressanta arter mana till efterföljd!

HUR MIN KLIPPTRÄDGÅRD BLEV TILL.

AV MAURITZ BÄÄRNHIELM.

Staden Kungälv med urgamla anor från vår äldsta historia, visserligen under ett mera ålderdomligt namn, det fornordiskt klingande »Kungahälla», och med en något annan belägenhet, ligger nu sedan mer än 300 år tillbaka vid Göta älvs förgrening omkring Hisingen och mitt emot den klippö i älven, som uppburit Bohus stolta fäste, därav en imponerande ruin nu återstår och tecknar sig måleriskt mot horisonten.

På en smal landremsa mellan älven och det mot norr sig utbredande berget »Fontin» ligger staden i en långsträckt linje utefter dess enda gata. Berget, som når en höjd av ungefär 100 meter över älven, sänker sig i tvära avsatser ned mot denna stadens gata och hyser i dessa sluttningar till tomterna vid gatan hörande, pittoreska trädgårdstäppor.

År 1906 köpte jag mig en sådan tomt med tillhörande bergsluttning och byggde år 1907 en villa med en trädgårdsplan framför. Bakom villan reser sig berget inom tomten, som håller en

Fig. 1. Från BÄÄRNHIELM'ska klippträdgården i Kungälv. Den högsta, lodräta bergväggen.

areal av 2,850 kvm, till en höjd av omkring 30 meter i tvärbranta avsatser, av vilka den översta och högsta bildar en lodrät vägg av 12 à 15 meters höjd (fig. 1).

Denna mot söder vettande belägenhet, och ett klimat, som till stor del bestämmes av havets närhet, inbjöd naturligen mitt av gamla botaniska intressen beredda sinne till ombildande av den vilda, av höga träd, mest askar, beväxta klippbranten till en trädgård. Denna idé tog då först fast form

i den vanliga trädgårdstypen med fruktträd och bärbuskar på avsatsplatåerna och blomster omkring villans knutar.

De pittoreska branterna lämnade mig dock ingen fred med sina eggelser till försök med andra sorters kulturer. Jag hade visserligen ingen erfarenhet om klippträdgårdar och hade på sin höjd sett ett och annat stenröse uppstaplat i någon trädgård. Här hade ju naturen själv gjort undan en hel hop arbete i den vägen, och de då gräsbeväxta hyllorna och klyftorna i berget samt rösen vid stupens fot kunde väl prydas med några av våra vilda vackra blomväxter, och så tog jag mig till att, börjande nedifrån, plantera in vildväxande saker. Vid den nedersta bran-

ten sprang en källa ur berget. Området däromkring hade ett skuggigt läge. Där blev passande plats för ormbunkar, *Struthiopteris* och andra, samt för andra skuggväxter, *Convallaria multiflora*, *Adoxa*, *Circæa*, *Asperula odorata*, *Allium ursinum*, *Lysimachia nummularia*, *Paris*, *Melandrium* etc. Sedermera har området försetts med flera mera främmande skuggväxter.

I slutningen litet längre upp, där marken om sommaren skuggades av höga träd, var ju under den

tidiga våren ljusst och soligt, och här blev en omtyckt plats för allehanda vårblommande arter, vitsippor och gulsippor, *Corydalis*-arterna o. a. På dessa slutningar hava sedermera undan för undan så gott som alla våra mera kända och härdiga vårblommande lökväxter fått plats. Här börja redan i februari och t. o. m. ibland i slutet av januari *Galanthus*, *Crocus* och *Eranthis* sin blomning, och sedan fortsattes med *Scilla*, *Puschkinia*, *Chinodoxa*, *Leucojum* och andra sådana, så att marken blir alldeles betäckt av blomster.

Några bergbranter och hyllor pryddes med *Convallaria poly-*

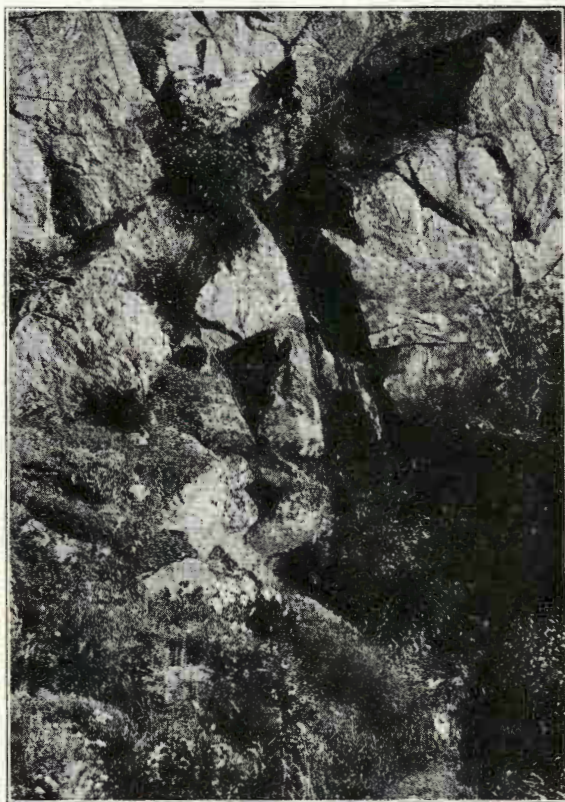

Fig. 2. Detaljbild från nedre delen av den å fig. 1 avbildade bergväggen.

gonatum, aklejor, stensöta och andra små-ormbunkar, *Origanum vulgare*, *Geranium sanguineum* etc.

På en torr backe mitt i solen anordnades en s. k. »örtbacke» med växter passande för sådan lokal: *Ononis*-arter, *Verbascum nigrum*, *Carlina*, *Anthyllis*, *Pulsatilla*, *Thymus* m. m.

Ännu voro dock i stort sett bergbranter, hyllor, klyftor och springor obegagnade. Försök att utan vidare däri verkställa planteringar av inhemska eller utifrån anskaffade växter slog icke synnerligen väl ut. Det var tydligt, att på något sätt måste naturen här upphjälpas och stimuleras, men jag visste icke huru. Jag fick emellertid tag i några kataloger över stenhögsplantor och beskrivningar på engelska »rockgardens», och där fick jag en utgångspunkt. Klippavsatserna måste rensas upp, trädrötter brytas upp och dränering åstadkommas, och nu började på lämpliga ställen plantering av inköpta stenhögsväxter. Resultatet blev något ojämnt, och det var tydligt, att böckernas anvisningar icke voro alldeles tillfyllest. Det blev att plantera och försöka, och så småningom fann jag efter många misslyckanden och djupa sorger över döda rariteter en lösning, som, justerad genom bättre litteratur och iakttagelser under en och annan resa, visade sig bestå provet.

Det blev ett styvt och mångårigt arbete, som förestod. Det räckte ej till att något röra i jorden och stenarna. Terrängen måste genomarbetas till grunden. De ännu i själva bergbranterna växande stora träden måste nedhuggas och deras i bergspringorna inklämda rötter brytas ut och berggrunden läggas klar. I den uppgrävda jorden fanns rikligt med stenskrävor, som blevo välkomna som underlag på själva berggrunden för underlättande av vattenavloppet. Samma jord bestod därjämte mest av grusiga bergvittringsämnen samt multnad grästorvs- och lövjord. Således ett utmärkt material. Ovanpå det utbredda, tämligen rikligt tilltagna lagret av stenskrävor skottades denna jord igen. En brist i dess sammansättning var emellertid saknaden av kalk. Vid foten av de gamla murarna av Bohus' fästningsruin hade sedan

Fig. 3. Från nedersta branten i BÄARNHIELM'ska klippträdgården.

långliga tider hopats stora högar av nedrasat gammalt murbruk och stenskrävor. Här erbjöds vad som fattades, och sedan av detta material påförts lämpliga kvantiteter och tillsättning skett av mera ren sand och grovt grusavfall från stadens stenkross samt torvjord, var en för stenhögs- och fjällplantor särdeles lämplig jordmån åstadkommen.

De större och mindre lösa stenblocken, som funnos på platsen, blevo inordnade i fastare uppbyggda stenpartier med de naturliga klipporna som grundval. Som jag själv med egna händer på lediga stunder mest i den tidiga morgonen utförde det huvudsakligaste arbetet, kunde det endast så småningom genomföras och endast ett och annat parti medhinnas om året.

Utöver det växtmaterial, som vildmarken kunnat erbjuda, erhöles från inhemska handelsträdgårdar en del vackra saker: *Oenothera*, *Geranium*, *Doronicum*, *Nepeta*, *Heuchera*, *Linaria*, *Cerastium*, *Aubrietia*, *Iberis*, *Cotoneaster*, *Trillium*, *Adonis*, *Helleborus*, för att ur högen framhålla några släkten. Så länge jag

vid de nedre partierna av berget ännu hade mest bruk för vanliga stenhögsväxter, gick det ju bra.

Fjälltrakternas betagande flora lekte dock alltjämt i hågen och manade till efterliknande. Ett och annat försök med från resor i fjällen medtagna växter slog ej så särdeles väl ut, väl mest därför att valet ju oförståndigt men förklarligt nog oftast föll på de finaste fjällväxterna, *Diapensia*, *Ranunculus glacialis*, *Andromeda* och dylika. Efter bekantskapen med en del utländska större botaniska handelsetablissemang kunde det bli fråga om att på allvar göra något för förverkligande av tanken på ett alpinetum.

Nu hade jag kommit tämligen högt i bergbranterna, och de första anläggningarna av fruktträd och dylika nyttighets saker hade fått åtskilligt maka åt sig. Det återstod i ett hörn av tomten ett av nedrasade klippblock och utskjutande bergklingor fyllt område nedanför den översta lodräta bergväggen, hvilket område genom nämnda anhopningar sluttade uppåt bergväggen, så att dennas översta stup därstädes icke kom att höja sig mera än tre å fyra meter över raset. Detta område borde kunna bliva brukbart för ändamålet. Det var ännu överväxt av skogsträd och buskar. De röjdes helt och hållet undan, och därigenom fick jag en alldeles öppen, för sol och luft från alla håll tillgänglig plats, varest, utan skugga av större träd, men i skydd för nordan av den höga klippväggen, plats kunde beredas för den verkliga alpvärlden.

Sündermanns Botanische Alpengarten i Lindau, Bayern, har försett mig med allt, vad man kan önska av artrikedom och goda exemplar, och planteringen har i stor utsträckning slagit lyckligt till. Här ibland må nu endast erinras om *Saxifraga*-arternas mångfald, *Campanula*, *Artemisia*, *Veronica*, *Gentiana*, *Primula*, *Androsace*, *Draba*, och bland buskar *Rhododendron*, *Lonicera alpigena*, *Rhamnus pumila*, *Erica*-arter, *Pinus Mughus* m. m.

Som mitt område ju är rätt vidsträckt och av omväxlande beskaffenhet med ett par naturliga källor och andra fuktighetsmättade platser vid berggrötterna, har plats också kunnat beredas

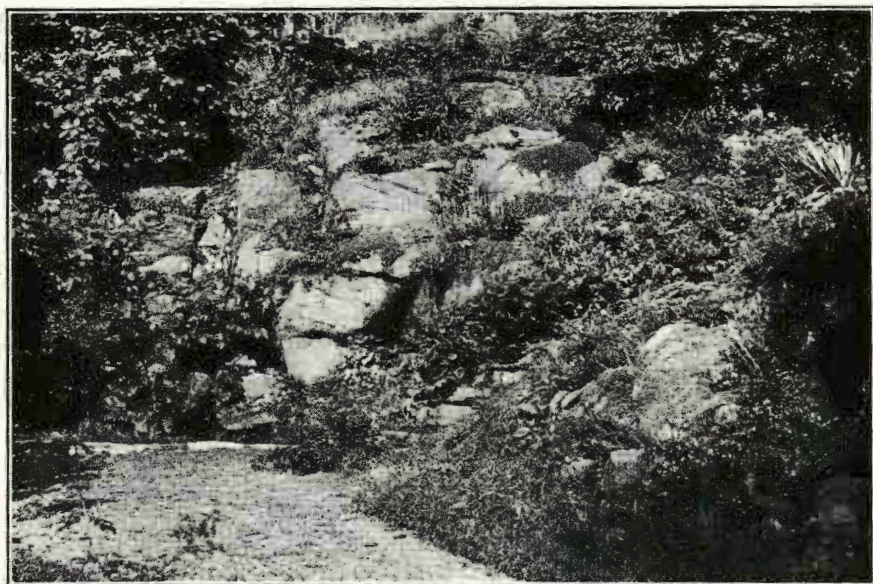

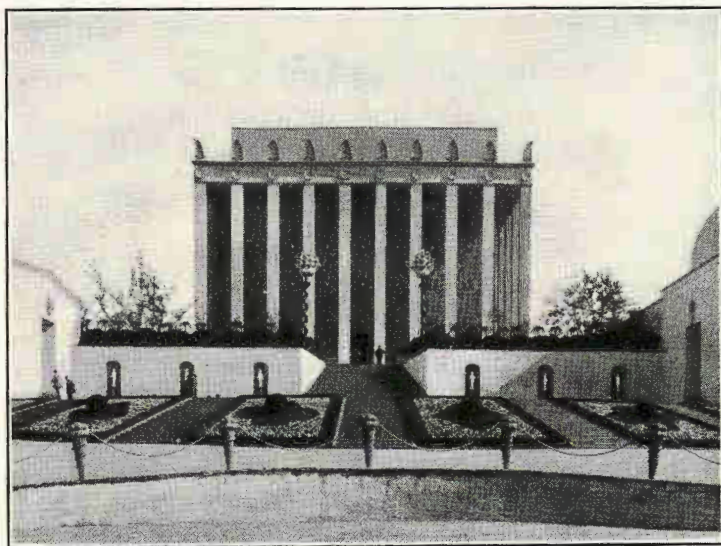
Fig. 4. BÄÄRNHIELM'ska klippträdgården. Parti av alpinetum.

för skugg- och lundväxter, såsom *Asarum*, *Arum*, *Anemone*, *Pulmonaria*, *Sanicula*, *Actæa*, *Carex silvatica* och av gräsen *Festuca gigantea* och *silvatica*, *Schedonurus asper*, *Milium* o. s. v.

Ett parti, bestående av en sluttande fuktig ängsbit, har i sin nedre del anordnats för orchidéer med ett rikt kalkunderlag. Av dessa hava åtskilliga rätt villigt gått till. Denna kultur har varit den sist försökta, och erfarenheten därav är därför ganska ofullständig. Utom svenska, mera allmänna arter av *Orchis*, *Gymnadenia* och *Platanthera* hava ju även en del sydliga former växt här ett par år, och några av dem ha blommat i år, såsom t. ex. *Orchis pallens*, *Aceras*, *Ophrys*.

Till följd av det sätt, på vilket trädgården tillkommit, har det icke kunnat komma i fråga att strängt genomföra någon plan i växtgeografiskt hänseende, utan växterna hava fått plats, där de synts trivas, dock med någorlunda iakttagande därav, att växtsammansättningarna icke blivit allt för heterogent sammansatta.

Nu växa här nog åtminstone 1,000 olika växtarter.

OM PLANTERINGARNA PÅ JUBILEUMS- UTSTÄLLNINGEN I GÖTEBORG.

AV ERIK BÜLOW-HÜBE.

Man kan säga, att utställningen byggts i en trädgård, eller, om icke i en, så i många gamla trädgårdar. Den synes visserligen nu ligga på brytningsgränsen mellan tätbebyggd stad och vild bergterräng, men de öppna fält, å vilka byggnaderna uppförts, ha en gång utgjort Lyckans, Johannebergs, Burgårdens och Lisebergs gamla trädgårdar, och alla de stora träd, lindar, rönnar, pilar, björkar, bokar och alar, som givit utställningen dess levande inramning, äro rester av det trädbestånd, de gamla landeriägarna planterat och vårdat. Utställningens arkitekter ha också respekterat dessa träd och gjort allt för att rädda dem (jmf. fig. 1 och 2) och hellre krökt sina hus runt träden än gripit till yxan, väl vetande, att vår tids krassa människor äro romantiska i grund och botten. Även de planteringar, som anlagts för att komplettera de gamla trädbestånden, ha till

stor del givits en romantisk prägel, och det har visat sig, att de svärmiska partierna varit de mest omtyckta.

Förberedelserna till planteringsarbetena igångsattes år 1920, då tretusen vildvinsplanter inköptes och följande vår, jämte ett parti av tvåtusen rosor, till största delen klättersor, utplanterades i rikt gödslad jord, vart exemplar i sin spjällåda. Dessa planter fingo sedan, noga uppbundna och omskötta, stå på tillväxt i utställningens en hel spalierskog bildande plantskola, till dess de med lådor och jordklump skulle flyttas till sina platser. Man hade trott, att detta förråd skulle vara rikligt tilltaget, men längs utställningens kilometerlånga väggar fanns plats för mycket, och endast ett fåtal av rosorna blev över.

Samma vår (1921) avslutades utschaktningen av näckrosdammen ur den potatisåker, som förut intog dammens plats (jmf. fig. 3 och 4), och uppfördes på betonggrund den vid dammens södra sida belägna, vägen stödjande bergväggen samt bortsprängdes större delen av ett i åkern utskjutande berg, å vars kvarstående del stenpartiet mellan dammen och stora gården anlades. Samtidigt inplanterades invid dammen och vid minneshallen några större skogsträd, alm, hägg och björk, de senare tagna ur kärr, och flyttades från Liseberg ett antal försumpade och pittoreskt förvuxna plommonträd, som skulle bilda grundstommen i den avskiljande häcken på minneshallens högsta terrass. Dessa förflyttningar lyckades över förväntan väl, sannolikt beroende därpå, att flyttningen skedde strax före knopp-sprickningen; dock visade det sig, att några av träden, som fått rötterna hårt skadade och icke tillräckligt beskurits, blott fingo sparsam bladskrud. Då på försommaren 1921 vattnet i dammen kunde påsläppas, hade näckrosorna redan planterats på sina platser och strandplanteringarna av buskar och perenna växter gjorts i huvudsak färdiga; man beräknade, att dessa växter skulle behöva stå tvenne somrar i ostörd ro för att komma i full kraft.

Å utställningens övriga delar var så tidig plantering icke möj-

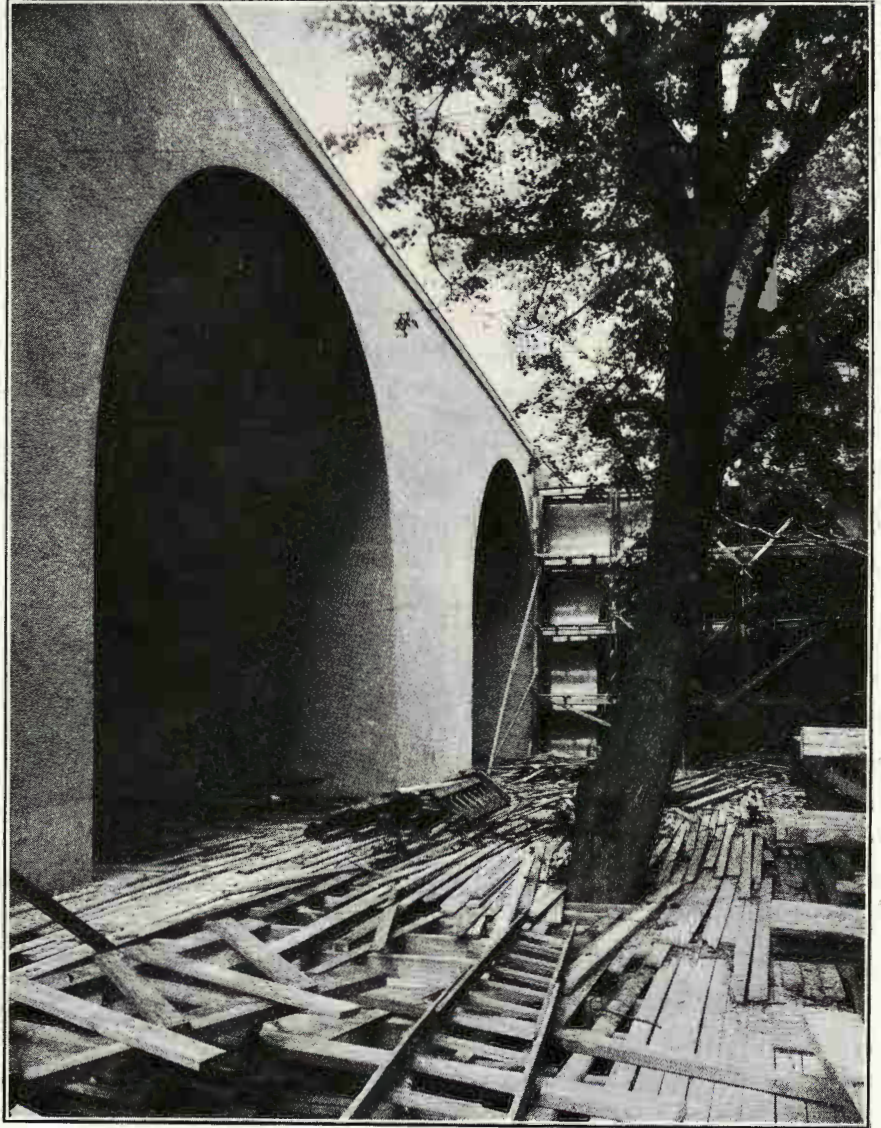

Fig. 1. Göteborg, jubileumsutställningen. Entrégården 1922; bjälklaget kring trädet ligger 8 m över marken.

Foto: Fotomonopolet.

Fig. 2. Göteborg, jubileumsutställningen. Entrégården 1923; massivt stengolv på bjälklaget — träden förefalla rotade i golvplanet.

Foto: Fotomonopolet.

Fig. 3. Göteborg, jubileumsutställningen. Näckrosdammen under anläggning 1921.

Foto: Fotomonopolet.

lig. Där skulle planteringarna givas en formell karaktär och anläggas omedelbart intill byggnaderna, vilka vid denna tidpunkt till stor del ännu icke voro påbörjade. För den skull måste här till användas sådana slags växter, som kunde färdiga utplanteras, såsom tulpaner, sommarblommor och gruppväxter. Dock mötte även tulpanplanteringarna vissa svårigheter; lökarna måste utsättas hösten 1922 i rabatter längs ännu icke färdiga byggnader och landen omsorgsfullt täckas med brädlämningar till skydd mot åverkan. Tulpanlökarnas antal uppgick till cirka 70,000, allt Darwin- och Cottage-tulpaner, varav över 50,000 voro en gåva av Allgemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur i Haarlem. Även av övriga växter erfordrades stora kvantiteter; så åtgingo till stenpartiet cirka 15 000 alpväxter, av *Viola tricolor*, huvudsakligen Lord Beaconsfield, cirka 20 000, av *Viola cornuta* Giant White och Alpha cirka 20 000, av *Ageratum*

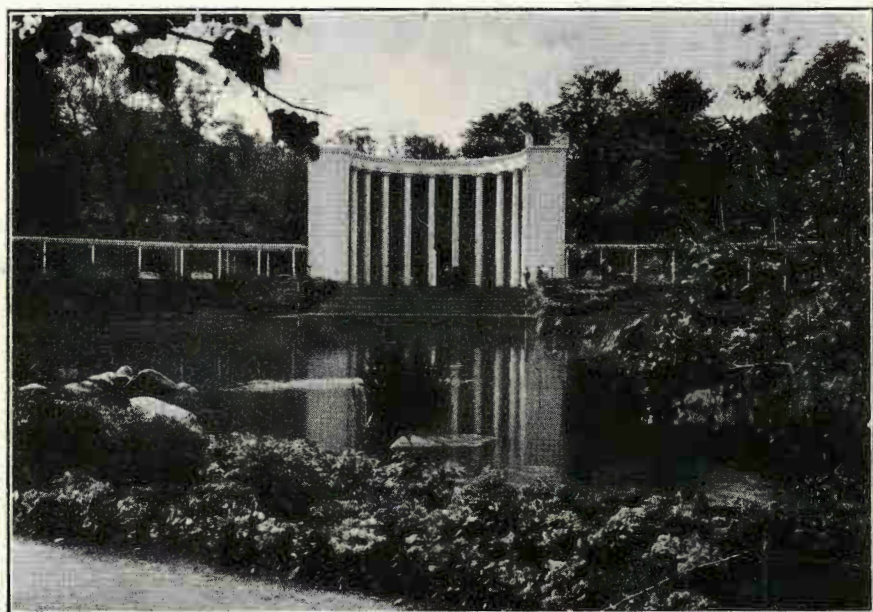

Fig. 4. Jubileumsutställningen. Näckrosdammen. I förgrunden *Ledum latifolium compactum* och *Primula*, vid grästrappan *Rhododendron* och tulpaner.

Foto: Fotomonopolet.

mexicanum Elsa Bofinger cirka 15 000, av *Alyssum Benthami compactum procumbens* cirka 25 000 etc. etc.

En del av växtmaterialet kunde uppdragas i utställningens egna plantskolor, men huvudparten levererades av Göteborgs Trädgårdsförening och andra svenska firmor, dock måste ett antal stora *rhododendron*, klippta *buxbom-* och *taxus-*figurer, *laurocerasus* och *cypresser* etc., som icke kunde erhållas inom landet, anskaffas från Holland och Danmark.

Här skall nu, på anmodan av Lustgårdens redaktion, lämnas en redogörelse för det använda växtmaterialet och de olika växtföljderna.

På *Långa gården*, delen närmast kupolen, flankerad av rader av klippta *buxbom-*figurer (fig. 5), samt kvadratiska gården utgjordes sidorbatternas *första flor* av en matta av *Viola tricolor max.* Lord Beaconsfield med tulpaner Clara Butt,

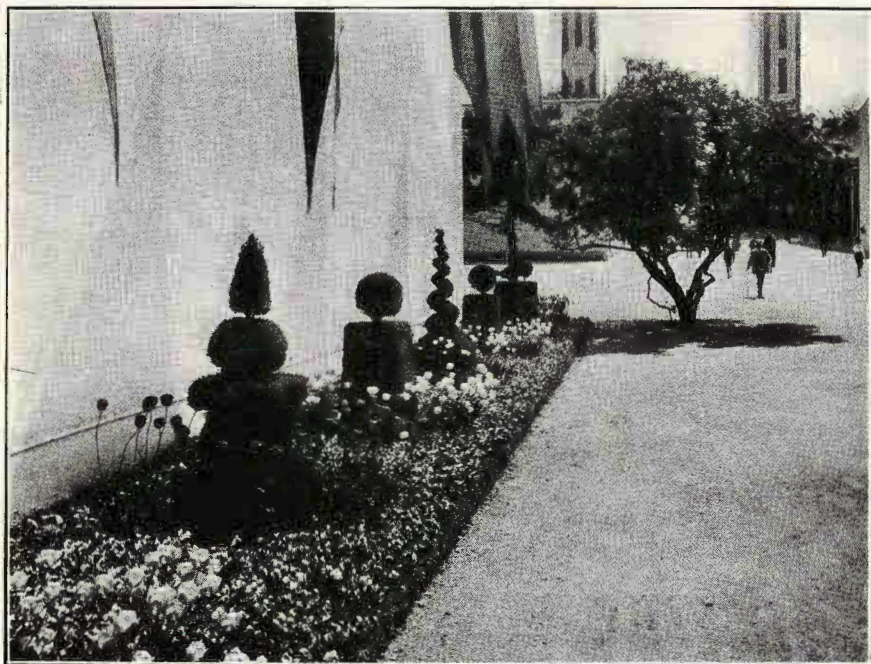

Fig. 5. Göteborg, jubileumsutställningen. Långa gården med klippt buxom, Darwintulpaner och Lord Beaconsfieldpencéer.

Foto: Fotomonopolet.

Massenet, Prince of Wales, Afterglow omkring buxom-figurerna och Isabella längs kvadr. gårdens väggar. Andra floret matta av *Ageratum mex.* Elsa Bofinger med *Phlox Drumondii* Suttons Fireball på tulpanernas plats. Som tredje flor utbyttes phloxen mot *Pelargonium zonale* West Brighton Gem, medan *Ageratum* fick kvarstå, alldenstund den beställda blå dvärgaster, Suttons Superb Bedding Blue, som skulle ersatt densamma, ej kunde levereras i tillräckligt antal.

Å övre delen av *Långa gården*, rabatterna mellan de av tre meters taxus-pyramider accentuerade pelarna i arkaden, bestod första floret av *Azalea mollis* I. C. van Tol av varm tegelröd färg. Andra floret skulle utgjorts av *Pelargonium grandiflorum* Odier Ostergruss, vilken dock förstördes under transport

Fig. 6. Göteborg, jubileumsutställningen. Gamla Kyrkogården.

Foto: Fotomonopolet.

och fick ersättas med blå hortensia. Tredje floret, av *Clarkia elegans* Suttons Salmon Scarlet, kunde överhoppas och ersättas av fjärde floret, *Anthrrium majus nanum* Suttons Orange King med infattning av d:o *pumilum* Suttons White Queen.

Å Gamla Kyrkogården (fig. 6), djupt beskuggad av de stora träden, inplanterades i naturliga kolonier i gräset *Narcissus triandrus* och *Bulbocodium*, *Muscari*, *Ornithogalum*, småblommig *Primula* och *Bellis*, *Sedum spurium*, *Vinca*, isop och andra karaktärsväxter, samt framför valvgångens pelare vit *Lilium longiflorum*, som skulle föreställa *candidum*, den där icke kunde fås i blom.

I Näckrosdammen (fig. 4 och 7), där karp, sutare och guld-id trivas och förtära alla mygglarver, växa av *Nymphaea*: vita: *alba* och var. *candissima*, *fennica*, *tuberosa*, *Gladstoniana*, *Marliacea albida* och *candida magnifica*; rosa: *Marliacea rosea*, *colos-*

sea, speciosa; gulvita: *Mariacea chromatella* och *candida* cream; röd: *Escarboucle*; av andra vattenväxter: *Sagittaria*, *Typha latifolia* och *angustifolia*, *Calla*, *Menyanthes*, *Butomus* och *Iris pseudacorus*. — I strandkanten växa *Iris sibirica* och *Kaempferi*, *Caltha palustris* och *monstrosa*, *Mimulus luteus*, *Euphorbia palustris*, *Myosotis*, *Ledum latifolium compactum*. — I strandgrupperna växa: *Primula*: *veris*, *-elatior*, *-rosea*, *japonica* och »*polyantha*»-hybrider, *Trollius*, *Euphorbia polychroma*, *Spiræa palmata*, *gigantea*, *venusta rosea*, *Astilbe Arendsi*-hybrider, *Ranunculus aconitifolius*, *Thalictrum aquilegifolium* och *diptercarpum*, *Liatris*, *Cimicifuga* och *Actæa*, *Lythrum*, *Phlox Jules Sandeau* och annat. — Högre upp, vid vägen, *Salix alba splendens sibirica* (ANDERSEN Jönk., ett utmärkt, snabbväxande träd), *babylonica*, *elegantissima vitellina aurea*, *caprea pendula* och *purpurea pendula*, *Forsythia suspensa*, *Ribes alpinum* och *Lycium*. — Vid Idrottshallens grästrappa (jmf. fig. 4) grupper av *Rhododendron Kettletrum* (mörkt röd) med insprängda partier av nedskurna *Hydrangea paniculata grandiflora*, för höstfloret, bland vilka planterats tätt med *Darwintulpaner Margaret*, som blomma samtidigt med rhododendron. Här och där vid dammen stora buskar av *Rhododendron Catawbiense grandiflorum*.

Intill *Stenpartiet* finna vi snår av *vildrosor*, *canina*, *californica*, *carolina*, *Fargesii*, *foliolosa*, *lucida*, *nitida*, *nutkana*, *pisocarpa*, *Woodsii*, *rubiginosa*, *lutea*, *rugosa*; i *stenpartiet* av buskar: *Potentilla fruticosa floribunda*, *Spiræa arguta*, *Berberis Thunbergii*, *verruculosa*, *Wilsonæ*; *Cotoneaster adpressa*, *humifusa*, *microphylla*, *horizontalis*; *Andromeda speciosa pulverulenta*, *Juniperus*, *Calluna*, *Erica*, *Daphne* etc. etc.

Bland *stenpartiets* hundratals arter må endast anföras följande kombinationer: låga grå växter på flatmark, *Antennaria*, *Cerastium*, *Sedum lydium glaucum*, *Veronica incana* och *Dianthus deltoides*; längs springor i stenhällen (fig. 8): *Sedum acre*, *rupestre* och *album*, för vilkas insamlande en här av pojkar var

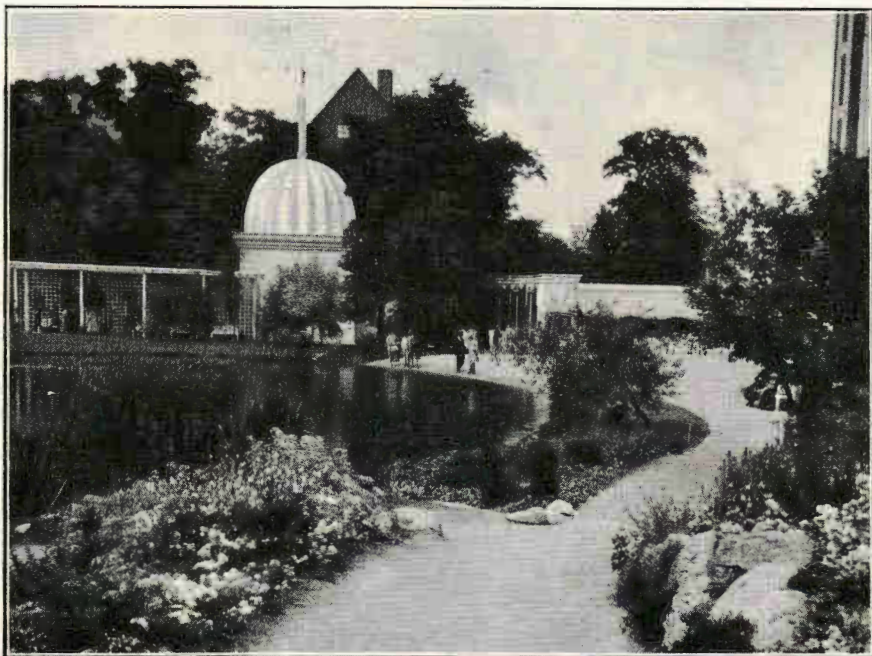

Fig. 7. Göteborg, jubileumsutställningen. Näckrosdammen med stenpartiet och sandstranden. I förgrunden t. v. *Iberis* och *Campanula*.

Foto: Fotomonopolet.

verksam; *Armeria Laucheana splendens* med *Thalictrum dipterocarpum*; *Aubrietia*, *Nepeta* och *Aquilegia*; *Convallaria polygonatum*, *Asarum* och *Bergenia*; höga växter till bakgrund: *Eremurus*, *Digitalis*, *Verbascum* och gula stockrosor med *Anchusa italica* Dropmore; lappäng med *Saxifraga oppositifolia*, *Dryas*, *Loiseleuria*, *Rubus arcticus*, *Andromeda* etc.; *Saxifraga euaizoniæ* och *dactolydeæ* med *Anemone Halleri*, *Sempervivum* och *Leptosiphon*; *Thymus* och *Phlox*-arter med *Aubrietia*; *Campanula*-arter med *Wahlenbergia* och *Codonopsis*; krypande *Veronica*-arter med *Dianthus*; *Geranium platypetalum* i massa etc etc.

Å de lutande fälten framför Minneshallens första terrass utgjordes första floret (jmf. fig. överst å sid. 60) av *Viola cornuta* Suttons Giant White med inramning och centrum av *V. c. Alpha*. Andra floret av *Alyssum Benthami compactum* pro-

Fig. 8. Göteborg, jubileumsutställningen. Sprickhäll med *Sedum* i stenpartiet vid näckrosdammen.

Foto: E. BÜLOW-HÜBE.

cumbens och centrum av *Verbena hybrida compacta*. Suttons Superb Bedding Blue. Dessa fält, i 40° lutning mot norr, beredde stora svårigheter, då på grund av det myckna regnet blomningen ej varade. Senare utbyttes *Alyssum* mot gräs och *Verbena* mot *Ageratum*.

Å *Minneshallens* högsta terrass (se fig. å sid. 60) var växtmaterialet ordnat i täta rader, inifrån räknat: *Rhododendron Kettle drum*, *Prunus Laurocerasus caucasicus*, plommonträd från Liseberg, två meter höga *Rhododendron catawbiense grandiflorum*, högstammiga hängrosor Dorothy Perkins 4 och 4 sammanplanterade i paraplyform, lågstammiga hängrosor Hiawatha, polyantharosor Ellen Poulsen och längst ut på kanten hängpelargonier Galilée.

Å *rabatterna bakom Minneshallen* bestod första floret av Darwintulpaner Le Rêve, andra av *Campanula Medium calycantheme* blå, tredje av *Nemesia strumosa* Suttons large flowered rich Orange, fjärde av *Tagetes erecta* Giant Orange.

Mot *Konstindustribyggnadens* vägg planterades för att dölja sockeln en över två meter hög häck av *Chamaecyparis Lawsoniana Alumii* av god verkan. Där framför på en lägre terrass ett band av ljusviolettera och silvergrå Darwintulpaner Erguste, Electra, Euterpe, Gudin, Dream, Rev. Ewbank, Nora Ware och Wally Moes med de mörka Morales och Frans Hals glest fördelade över det hela. Såsom

andra flor var avsedd bottenplantering av *Nepeta Mussini*, som dock måste utbytas mot *Ageratum*, häri på jämna avstånd grupper av *Lilium longiflorum*, efter avblomning ersatta med *Gladiolus Schwaben*.

Planteringarna på *Huvudrestaurantens* gård misslyckades helt, på grund av att gården i sista stund, när allt var planterat, oförutsett måste täckas med tälttak. Här borde skuggväxter ha använts.

I *blomsterlådorna vid Johannebergstrappan* utgjordes första floret av *Cheiranthus Cheiri* *Suttons Cloth of Gold*, härligt guldgul, andra floret av *Dianthus barbatus* *Suttons Pink Beauty*, det tredje av *Calliopsis bicolor* med *Gnaphalium lanatum*.

Å *Exportgården* pryddes de långa rabatterna längs exporthallarnas gråsvarta väggar av ett första flor av 12000 st. *Darwintulpaner* *Mr Farncombe Sanders* med infattning av *Viola tricolor* *Kaiser Wilhelm*. Som andra flor tjänstgjorde *pelargonier* *Meteor* med infattning av *heliotrop*.

Å *Skogsgården* funnos 78 st. smågrupper, varannan kvadratisk och varannan rektangulär, ordnade som ett radband. Första floret bestod å de kvadratiske grupperna av ljusröda *Darwintulpaner* *Morales*, å de rektangulära av ljusröda *Darwintulpaner* *Prof. Rauwenhoff*, *City of Haarlem*, *Prince of the Netherlands* och *Panorama*. Andra floret var å de kvadratiske grupperna *Karlsruher Rathaus*

Fig. 9. Göteborg, jubileumsutställningen. Kongresshallen med *Cobæa scandens*.

Foto: E. BÜLOW-HÜBE.

Petunia, å de rektangulära *Petunia Schneeglocke* och tredje floret resp. *Tagetes patula nana* Goldrand och blå dvärgaster Suttons Superb Bedding.

Vid *Liseberg* utgjordes första floret å rabatterna kring spegeldammen av *Cottagetulpaner Inglescombe Yellow* i massor och andra floret av *Canna hybrida Stadtrath Heidenreich*. Å rabatterna längs Tivolirestauranten och Kongresshallen var första floret *Cottagetulpan Gesneriana spathulamajor* och andra floret *Pelargonium peltatum Galilée* med infattning av *Begonia semp. Primadonna* och solitärer av högstammiga hängrosor *Dorothy Perkins*.

I *Kongresshallen* voro i lådorna längs de stora fönstren planterade vildvin och *Cobæa scandens* (fig. 9), vilka under sommaren klättrade högt upp i taket och bildade levande gröna gardiner. Dessutom första flor av polyantharosor *Ellen Poulsen* och andra flor av Meteorpelargonier.

Av utställningens anläggningar skola näckrosdammen och partierna omkring denna bibehållas för framtiden.

FÖRSÖK MED NÅGRA OVANLIGARE BARR- TRÄD I VÄSTERGÖTLAND.

AV GUNNAR SCHOTTE.

På våren 1912 erhöll Statens Skogsförsöksanstalt en sändning plantor av barrträd från Deutsche Dendrologische Gesellschaft med uttalad önskan, att plantorna försöktes i Sverige. Dessa omskolades våren 1911 i de välskötta plantskolorna å kronoparken Ollestad i Hovs socken, Västergötland. Flertalet plantor hade en ålder av 1 år, andra voro 2—3 år. Följande arter utsattes:

Ålder
våren 1911

- $\frac{1}{0}$ *Abies nobilis*
- $\frac{3}{0}$ » *umbilicata*
- $\frac{2}{0}$ » *sachalinensis*
- $\frac{2}{0}$ » *Veitchii*
- $\frac{1}{0}$ *Cedrus* (uppdragen vid Skogsförsöksanstalten ur frö från Libanon).
- $\frac{1}{0}$ *Picea alcockiana*
- $\frac{1}{0}$ » *nigra*
- $\frac{1}{0}$ » *orientalis*
- $\frac{1}{0}$ *Pinus contorta*
- $\frac{1}{0}$ » *densiflora* (plantorna mögliga vid framkomsten)
- $\frac{2}{0}$ » *flexilis*
- $\frac{1}{0}$ » *inops*
- $\frac{1}{0}$ » *Jeffreyi* (plantorna mögliga vid framkomsten)
- $\frac{1}{0}$ » *Murrayana* (plantorna mögliga vid framkomsten)
- $\frac{1}{0}$ » *ponderosa*
- $\frac{1}{0}$ » *Thunbergii* (plantorna mögliga vid framkomsten)
- $\frac{1}{0}$ *Pseudolarix Kämpferi*.

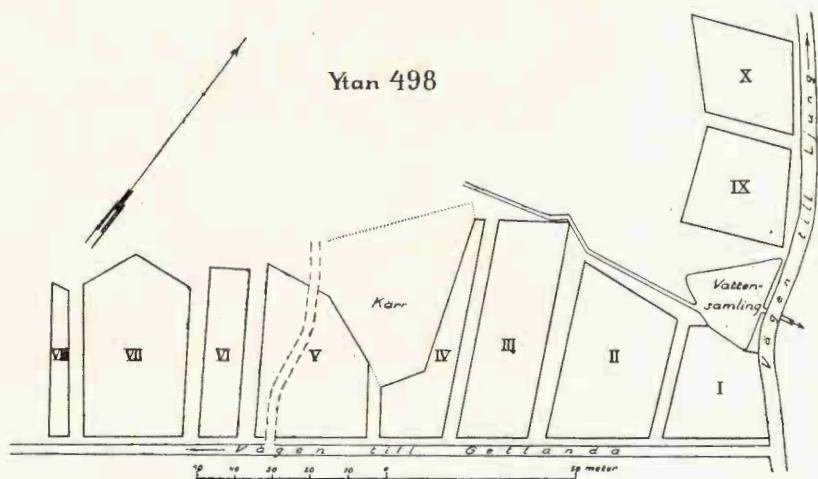

Fig. 1. Kartskiss över försöksserien 498 å Ollestads kronopark, Västergötland.
Skala 1 : 2000.

Åvd. I *Abies nobilis*, avd. II *Abies umbilicata*, avd. III *Abies Veitchii*, avd. IV och VI *Abies sachalinensis*, avd. V *Pinus flexilis*, avd. VII *Picea orientalis*, avd. VIII och IX *Picea nigra* samt avd. X *Picea alcockiana*.

Hösten 1912 funnos i plantskolan inga plantor av de arter, som vid framkomsten voro möjliga. Vidare hade *Pseudolarix* och *Pinus ponderosa* gått ut. Plantorna av *Pinus contorta*, *inops* och *Jeffreyi* jämte *Cedrus* voro mycket decimerade. Återstående 8 arter utplanterades våren 1913 på sätt, som kartan å fig. 1 utvisar, samt till den omfattning, som anges i tabell 1.

Själva försöksytan (ytan 498: I—X i Skogsförsöksanstaltens ytserier) är belägen i vinkeln mellan allmänna landsvägen (Ljungs station—Ulricehamn) och avtagsvägen till Getlanda kronojägarboställe, varest det vid anläggningen växte ett glest ekbestånd å moränmark. Ekbeståndet har utglesnats såväl hösten 1918 som hösten 1922 i samband med inventering av plantornas beskaffenhet.

Uppskattningsresultatet från höjdmätningarna av plantorna hösten 1918 och 1922 framgår närmare av tabell 1.

Om de olika arternas utveckling är f. ö. följande att särskilt framhålla.

Tabell 1. Sammandrag över mätningresultaten från försöksserien 498 med främmande trädslag
å Ollestads kronopark.

Trädslag	Avd.	Areal har	Antal utsatta plantor	Plantornas beskaffenhet ¹⁶⁻¹⁹ / ₉ 1918						Plantornas beskaffenhet ²⁰ / ₉ 1922						
				Ålder	Levande plantor		Levande plantornas höjd i m			Ålder	Levande plantor		Levande plantornas höjd i m			Medel diam. vid roten cm
					st.	%	max.	medel.	min.		st.	%	max.	medel.	min.	
<i>Abies nobilis</i>	I	0,07	134	9	116	86,6	0,88	0,36	0,09	13	106	79,1	1,65	0,77	0,10	2,56
» <i>umbilicata</i> ...	II	0,11	385	11	364	94,5	1,01	0,38	0,05	15	353	91,7	1,82	0,67	0,10	1,91
» <i>Veitchii</i>	III	0,16	344	10	338	98,3	1,16	0,58	0,15	14	337	98,0	2,60	1,21	0,20	2,29
» <i>sachalinensis</i>	IV	0,05	177	10	176	99,4	1,58	0,66	0,15	14	167	94,4	2,91	1,28	0,15	2,38
» »	VI	0,04	160	10	152	95,0	1,23	0,59	0,15	14	151	94,4	2,40	1,41	0,36	2,68
<i>Abies sachalinensis</i>	IV o. VI	0,09	337	10	328	97,3	1,58	0,62	0,15	14	318	94,4	2,91	1,34	0,15	2,52
<i>Picea orientalis</i> ...	VII	0,12	392	9	357	91,1	0,87	0,41	0,15	13	353	90,1	2,00	0,84	0,30	2,06
» <i>nigra</i>	VIII	0,02	66	9	65	98,5	1,03	0,58	0,30	13	63	95,5	2,27	1,26	0,50	2,35
» »	IX	0,07	269	9	232	86,2	1,30	0,50	0,18	13	212	78,8	2,30	0,99	0,25	1,96
<i>Picea nigra</i>	{VIII } {o. IX}	0,09	335	9	297	88,7	1,30	0,52	0,18	13	275	82,1	2,30	1,05	0,25	2,05
» <i>alcockiana</i>	X	0,06	258	9	113	43,8	0,45	0,16	0,04	13	89	34,5	0,93	0,33	0,10	0,76
<i>Pinus flexilis</i>	V	0,09	313	10	65	20,8	1,58	0,79	0,20	14	55	18,5	2,40	1,40	0,50	3,66

Ur Skogsförsöksanst. saml.

Foto: G. SCHOTTE 1 nov. 1922.

Fig. 2. 13-åriga plantor av *Abies nobilis*. Maximihöjd 1,65 m, medelhöjd 0,77 m. Försöksytan 498 avd. I. Ollestads kronopark, Västergötland.

Den från Nordvästamerikas kustområde härstammande *Abies nobilis* (fig. 2) bryter av från de övriga silvergranarna på långt håll genom sitt kraftiga, robusta växtsätt. En del individ förete dock något buskformig habitus. Höjdtillväxten är ej så vidare stark: medelhöjd 0,77 m, maximihöjd 1,65 m.

Japans bokregion är företrädd av *Abies umblicata*, som växer ganska svagt med något buskartad typ, men någon särskild kalamitet har ännu ej drabbat den. De 15-åriga plantorna hade en medelhöjd av 0,67 m och maximihöjden var 1,82 m.

Japans granområden äro representerade av tvenne arter, *Abies Veitchii* och *sachalinensis*. Den förstnämnda (se fig. 3) med sin vackra färg har en mycket vacker växtform och verkar på det hela taget särdeles tilltalande. Tillväxten är också mycket

Ur Skogsförsöksanst. saml.

Foto: G. SCHOTTE 1 nov. 1922.

Fig. 3. 14-åriga plantor av *Abies Veitchii*. Maximihöjd 2,60 m, medelhöjd 1,21 m. Försöksytan 498 avd. III. Ollestads kronopark, Västergötland.

god. De 14-åriga plantornas medelhöjd var 1,21 m och maximihöjden 2,6 m.

Abies sachalinensis (fig. 4) har gått bäst till av de olika arterna i denna försöksserie. Den har synnerligen kraftiga årsskott. De 14-åriga plantornas medelhöjd var 1,34 m och maximihöjden 2,91 m.

Gransläktet är företrätt av 3 arter.

Den från Kaukasus och Mindre Asien härstammande *Picea orientalis* är vacker och frodig, men flera plantor ha utbildat sig till klykträd. De 13-åriga plantornas medelhöjd var 0,84 m och maximihöjden 2 m.

Den ostamerikanska svartgranen, *Picea nigra*, har mycket vackra plantor, även om tillväxten icke är så stor. Medelhöjden hos de 13-åriga plantorna var 1,05 m och maximihöjden 2,3 m.

Japanska granen *Picea alcockiana* (*P. bicolor*) har utvecklat sig dåligt. Många plantor äro knappast större, än vad de voro vid utplanteringen, och utgångsprocenten har varit synnerligen stor. Mellan utplanteringarna 1913 och hösten 1918 försvunno 56 %, och under de senaste 4 åren ha ytterligare 9 % gått ut.

Av tallarter ingår i försöksserien blott en art, den från Nordamerikas västkust härstammande *Pinus flexilis*. Den har gått ut till ganska stor procent. Under de första 6 åren efter utplanteringen försvunno 79 % av plantorna, och under de senaste 4 åren ha ytterligare 2 % strukit med. De kvarlevande plantornas höjdtillväxt är ej så dålig (medelhöjd 1,4 m och maximihöjd 2,4 m), men det är uppenbart, att trädet ej har någon framtid i Västergötland.

Som slutomdöme om denna försöksserie kan framhållas, att de i vårt land ännu relativt litet använda silvergransarterna *Abies Veitchii* och *sachalinensis* äro både vackra och värdefulla för våra parker.

I detta sammanhang kan omnämnas några försök med inplantering av den vanliga silvergranen (*Abies alba*) och Douglasgranen i dessa trakter, de s. k. Svältorna i Västergötland.

Å kronoparken Lilla Svältan strax sydost om Ljungs station uti Grude socken har i försöksserien 48 ett 40-årigt, å ljunghed uppdraget kulturbestånd av tall underplanterats med bl. a. dessa sistnämnda trädslag. I en avdelning om 0,36 hektar inplanterades våren 1908 3-åriga, oomskolade plantor av Douglasgran från British Columbia, vilka plantor erhållits som gåva av firman BUCH & HERMANSEN i Halstenbek, Holstein. En annan avdelning besåddes våren 1906 med frö av Douglasgran av den gröna formen. År 1906 hade tallbeståndet gallrats starkt och har sedermera utglesnats åren 1910, 1916 och 1921. Resultatet har blivit följande:

Ur Skogsförsöksanst. saml.

Foto: G. SCHOTTE 1 nov. 1922.

Fig. 4. 14-åriga plantor av *Abies sachalinensis*. Maximihöjd 2,91 m, medelhöjd 1,28 m. Försöksytan 498 avd. IV. Ollestads kronopark, Västergötland.

Trädslag	Ålder	Antal plantor på $\frac{1}{4}$ hektar	Maximi- höjd	Medel- höjd
Plant. douglasgran.....	11	1061	1,51 m	0,67 m
» »	17	1045	3,80 »	1,87 »
Sådd »	10	{ i 456 såddrutor } 849 plantor	0,84 »	0,29 »
» »	16	{ i 484 såddrutor } 805 plantor	2,30 »	0,97 »
Plant. silvergran	13	1519	1,12 »	0,36 »
» »	19	1515	2,07 »	0,90 »

Beståndet tillhör bonitet III—IV (efter svenska skogsmarkens uppdelning i 8 bonitetsgrupper för produktiv skogsmark nedom björkregionen), d. v. s. medelgod mark. Douglasgranens utveckling å sådan mark framför silvergranens å Svältorna

är påtaglig. Trots skyddsbeståndet har silvergranen vissa år något skadats av frost. Douglasgranen har fläckvis angräpits av rottröta (*Polyporus radiciperda*).

Även å Ollestads kronopark ha utförts underplanteringar av douglasgran och silvergran, men här i gles naturskog av tall i åldern 55 år å ljunngmark (försöksserien 47). Tallskogen måste hänföras till bonitet II—III. De båda trädslagens utveckling har här varit ungefär liknande den å Lilla Svältan.

Trädslag	Ålder	Maximi- höjd	Medel- höjd
Douglasgran	9	0,88	0,39
»	14	2,30	1,15
»	18	4,00	2,08
Vanl. silvergran	9	0,50	0,25
» »	14	1,22	0,55
» »	18	2,00	1,07

Silvergrans-plantorna ledo av frost under 10—14-års-åldern, men skjuta nu goda skott. Douglasgranens överlägsenhet är dock ännu starkt framträdande.

NORDLIGA EKAR.

AV ERIK GEETE.

En för växt- och naturlivet intresserad och vaken mellansvensk — i ännu högre grad naturligtvis den verkliga sör-länningen — som färdas i Norrland, detta på andra områden dock så rika land, saknar här särskilt de ädla lövträden. Jag behöver helt visst ej närmare framhålla eller ingå på någon djupare beskrivning av den så att säga mera leende eller vekare natur, som lövträden oomtvistligt förläna åt landskapet i motsats till det karga och enformiga utseende, som oftast kännetecknar de stora skogsvidderna i det nordliga Sverige. Visserligen ha vi även i Norrland björkdungar och lövskogsdälder av idyllisk skönhet, men huvudintrycket är och förblir i de flesta fall barrskog och åter barrskog — den må nu benämnas tallhed, granmor eller något annat. Jag bortser alldeles från den förpinade fjällbjörken.

Som känt är, ha de ädla lövträden en gång i svunna tider med mildare klimat gått betydligt längre norrut än i nuvarande tid. Så har man ju till och med funnit, att ek växt ända uppe på Grönland och Spetsbergen! Ännu i våra dagar finner man av de ädla lövträden relikter spridda långt norr om den nuvarande egentliga nordgränsen för trädet i fråga. Här skall i detta sammanhang blott erinras om enstaka förekomster av alm i sydbergen ända upp i Västerbottens lappmark.

Nedanstående rader avse främst att giva en, om ock mycket ofullständig, förteckning över nordliga ekar, som inplanterats och, efter allt att döma, delvis även synas trivas långt ovan nordgränsen för sin naturliga utbredning.

Av eken finnas i vårt land två vildväxande arter, stjärkeken (*Quercus robur*) och druveken (*Quercus sessiliflora*), vilka botaniskt äro rätt olika, främst med avseende på bladen. Stjärkeken har av de två den nordligaste utbredningen. Den går i Sverige i stort sett upp till 60 breddgraden, i Norge upp emot 64° nordl. br. Nordgränsen sjunker även i stort sett något mot öster.

Druveken har en både sydligare och mindre östlig utbredning, varför vi i det följande närmast kunna bortse från denna art.

Beträffande vårt land torde man, enligt A. WAHLGREN, kunna säga, »att gränsen för stjärkekens förekomst såsom beståndsbildande träd går från Dalälvens utlopp i Bottniska viken ned till Vänern och därifrån, med en oregelbunden utbuktning uppåt Frykensäarna i Värmland, i riktning mot Kristiania. Enstaka stjärkekar förekomma vida längre norrut.» Dess höjdgräns är i södra Sverige omkring 300 meter över havet, i södra Europa betydligt högre.

Större ekskogar finnas ej längre i vårt land, numera uppträder eken endast i mindre bestånd, dungar eller grupper i södra och mellersta Sverige. På Visingsö finnas landets största ekplanteringar, grundade på 1830-talet.

Eken kan, som känt är, uppnå betydande dimensioner och avsevärd ålder — 1 000 år och däröver. Tid efter annan har man också i litteraturen sett dylika jättar beskrivas. Den största och även äldsta eken i Sverige torde vara den, som växer å kronoparken Norra Kvill i närheten av Vimmerby. Dess diameter vid brösthöjd är 4,25 meter eller stamomkrets 13,36 meter. (UNO DANIELSSON: Den stora eken vid Norra Qvill, Skogsv. Fören. Tidskr. 1906.) En jätteek växer även vid Bosjökloster i Skåne. Denna mäter i omkrets vid brösthöjd över 8 meter, vidgar sig där-efter och mäter sålunda vid 4 à 5 meters höjd 10 meter i omkrets. (L. LINDELL: En jätteek. Skogsv. Fören. Tidskr. 1906.)

I detta sammanhang kan nämnas, att enligt uppgift i en äldre skogstidskrift »ek (*Qu. robur*) i närheten av Breslau uppnår 78 fots höjd och en omkrets av 42 fot vid en ålder av 700—800 år».

Jätteeken vid Svaneholm i Skåne (GUNNAR SCHOTTE, Skogsv. Fören. Tidskr. 1917) mäter vid brösthöjd 8,10 m i omkrets eller 2,58 m i diameter samt är ihålig, så att tomrummet rymmer 7—10 personer.

CARL G. ALM har i tidskriften *Skogen* år 1917, med speciellt omnämmande av några jätteekar från Gällstaön i Mälaren, sammanfört de flesta i litteraturen då tillgängliga uppgifter över ekar av *minst* 6 meters omkrets vid brösthöjd. Förteckningen omfattar 43 stycken ekar alltifrån Skåne upp till Västmanland.

Några korta uppgifter rörande såväl i nämnda förteckning upptagna ekar som ock några andra dylika torde möjligen vara av intresse i detta sammanhang.

I Skogsvännen 1885 omnämnes från Ydre i Östergötland den s. k. »Likeken» vid Sund, »som håller väl mätt sina 27 fot i omkrets vid roten».

Enligt samma källa växer omkring en fjärdingsväg från Segmons järnvägsstation i Värmland en ek vid en vik av Väneren på Stora Hägeviks ägor i Eds socken, hållande »i det närmaste 14 alnar i omkrets». — »Alla andra för ofantligt stora räknade ekar äro som pygméer i jämförelse med denna!»

Den s. k. Dahlbergseken på Skenäs gård i Vingåkers socken, Södermanland (omnämnd av G. SCHOTTE i Skogen 1918), mäter vid brösthöjd en diameter av 177 cm och en krondiameter av 30 meter.

Från Västmanland nämnas som de största jättarna »Axel Oxenstjernas ek» på Tidö, »som mäter 7 meter vid brösthöjd», samt en annan å samma gods »med över 8 meters omkrets» (M. FLODERUS, Sveriges natur 1912).

UNO DANIELSSON skildrar i Skogen 1918 jätteekarna vid Halltorp på Öland. »Ett jättelikt topplost exemplar av omkring 15 å 16 meters höjd mäter vid roten över 2 meter i genomskärning och vid toppen över 1 meter». Vid Halltorp finnes ännu »en liten kvarleva av den väldiga ekskog, som för några hundra år sedan funnits därstädes». Ett flertal jättar finnas där ännu.

En ovanligt rakstammig, fristående ek finnes omnämnd av G. SCHOTTE i Skogsv. Fören. Tidskr. 1911. Den växer vid Experimentalfältet, Stockholm, mäter vid brösthöjd 90 cm i diameter och har en höjd av 26,5 meter. Det märkliga är, att kronan börjar först vid 11,5 meters höjd, och att stammen fortsätter nästan rak till övre delen av kronan.

Mångfaldiga exempel på dylika, i skilda avseenden märkliga praktexemplar torde kunna uppletas. Många av dem ha officiellt eller på enskild väg fridlysts. Så har t. ex. vid Flen i Södermanland åt eftervärlden bevarats en ståtlig ek, hållande vid brösthöjd 6 meter i omkrets (ANNA SCHOTTE: En fridlyst ek, Skogsv. Fören. Tidskr. 1905). — Det torde ej vara förmätet hoppas, att sådana vördnadsvärda jättar hädanefter i allmänhet få stå fredade för yxan. Den framträngande odlingen, industrien och vinstbegäret ha redan skördat tillräckligt många av dessa — man kan gott säga — oersättliga naturminnesmärken.

Vi lämna emellertid nu denna fråga och förflytta oss till ekens nordgräns, närmare bestämt till Dalälvens nedre lopp. Här finnas vid Gysinge, Söderfors och Älvkarleö, på de talrika öarna

i Dalälven, präktiga exemplar av eken, även såsom beståndsbildande.

Genom tillmötesgående från jägmästaren L. HEDERSTRÖM, förvaltare av Söderfors skogar, vilka numera tillhöra St. Kopparbergs Bergslags A.-B., har jag erhållit här återgivna bilder (fig. 1 och 2), visande ekar från Untra gårds ägor i Söderfors socken, Uppsala län. Ek växer på Öarna Ramsön, Tylle-
rup och Kvarnön. Ur den beskrivning, som jägmästare HEDERSTRÖM bifogat bilderna, må följande anföras.

Fig. 1. Ek vid Söderfors. Diameter vid bröst höjd 111 cm, höjd 20 m.

Foto: L. HEDERSTRÖM 1922.

»Den vilt växande ekens nordgräns är ju i stort sett Dalälven. I de mäktiga leravlagringarna å vissa områden av älvens nedre lopp har eken en utmärkt växtplats. Dessa områden äro holmarna vid Gysingeforsarna samt arkipelagen mellan Söderfors och Älvkarleö. Å sträckan mellan Gysinge ooch Söderfors liksom nedom Älvkarleby bro torde intet exemplar av ek stå att upptäcka. Å de förenämnda leravlagringarna, synnerligen mellan Söderfors och Älvkarleö, förekommer eken så mycket allmännare. Den uppträder dels enstaka, i likhet med t. ex. förekomsterna i södra Uppland, och dels i bestånd. För att erhålla en föreställning om, i vilken skala den förekommer, kan nämnas, att år 1912 utdrevs från ett område, som bolaget försålt till Stockholms stad

för utbyggandet av Tamms- och Kvarnforsarna samt Storgysingen, 4 000 ektimmer av mycket grova dimensioner. Detta utgjorde omkring 2 000 st. friska ekar, varförutom en mängd träd avverkades, vilka endast lämnade staketstolpar och ved.»

En av dessa ekar höll $1\frac{1}{2}$ meter i diameter över stubben och innehöll över 600 kubikfot fast massa samt lämnade trenne sågstockar ($19' \times 54''$, $20' \times 40''$ och $15' \times 24''$). Trädet var fullt friskt samt 400 år gammalt och hade sålunda kunnat leva ytterligare ett eller annat hundratal år. — De två större stockarna av denna ek finnas vid Skutskärs sågverks brädgård.

Eken synes här växa synnerligen fort i ungdomen. En efter avverkningen uppmätt ek, som växt fritt, höll över stubben 20 tum i diameter och var 62 år gammal. Bland större ekar, som av jägmästare HEDERSTRÖM uppmäts, kan även nämnas en, som höll 22 fot i omkrets vid stubben. Virket är i allmänhet, men särskilt hos äldre träd, synnerligen sprött och besitter ringa elasticitet. Det är mycket lättarbetat och därför omtyckt av möbelsnickare.

Föryngringen sker här mest genom fåglar, och ungträd förekomma litet varstades. Jägmästare HEDERSTRÖM, som är väl förtrogen även med den skånska eken, anser, att eken vid nedre Dalälven i storlek och växt är fullt jämförlig med den skånska. Bilderna torde även tala sitt tydliga språk. Bland de år 1912 i bestånd avverkade ekarna lämnade en del både tre och fyra sågstockar, varför även höjden tydligen kan bli avsevärd. Aldern på de här avbildade träden är 200—300 år, snarare 300.

Fig. 2 från 1912 års avverkning visar framforsling av en lång, grov och frisk ekstock, dock ej av största slaget. Den oländiga mark, över vilken man hade att köra för att komma fram till älven, nödvändiggjorde, att två hästar användes för dylika pjäser.

»Man kan gråta», skriver min sagesman, »när man tänker på den vandalisering, som skedde år 1912, men området skulle ställas under vatten, så det var ej annat att göra.»

Förflytta vi oss ännu några mil uppefter Dalälven, finna vi inom Dalarne vid Folkärna (öster om Avesta) en ekförekomst,

Fig. 2. Ektimmer från avverkningen vid Untra, Söderfors, år 1912.

Foto: L. HEDERSTRÖM.

värd att uppmärksammas såsom troligen den sista naturliga kvarlevan västerut i dessa trakter. Folkärnaekarna ha, bl. a. på grund av sin ålder, hos många väckt stort intresse, och kan man därför hoppas, att de bli föremål för effektivt skydd.

Länsskogvaktaren SVEN LARSSON, väl förtrogen med dessa trakter, säger sig ej ha iakttagit naturlig, d. v. s. självsådd ek nordligare än i By socken, närmare bestämt å Arnön och Vidön i Dalälven samt å älvens norra strand vid Fullsta. By är grannsocken till Folkärna, bägge belägna i sydöstra hörnet av Dalarne. Å de nämnda växtplatserna inom By socken förekommer även »mycken ungskog av ek, uppkommen genom självsådd, och har i synnerhet under de senare åren mycket plantor uppkommit».

Vid Näs kungsgård i Dala-Husby socken, ytterligare några mil norrut efter Dalälven, lär ett vackert fynd ha gjorts för omkring 15 år sedan, nämligen en grov ek, som en gång i tiden brutits och fallit i älven. Virket tillvaratogs och betingade ett vackert pris.

Vi ha nu — vid Folkärna — lämnat ekens *naturliga* utbredningsområde i Dalarne. Fortsätta vi emellertid omkring 4 mil uppefter Dalälven, påträffas strax norr om Säter vid Bispsbergs gruvor — på gränsen mot St. Skedvi socken — i parken (förut hagmark) en riklig ekföryngring om drygt ett 100-tal plantor. Upphovet utgöres av ett tiotal moderträd, nu omkring 8 meter höga, vilka på 1890-talet inplanterades av dåvarande gruvförvaltaren G. A. BREITHOLTZ. De vitt spridda plantorna, som troligen ha fåglar att tacka för sin spridning, äro enligt samstämmiga uppgifter vackra och frodiga. Här finnas alltså stora utsikter till att det värdefulla trädet skall kunna bibehålla sin nyvunna terräng.

I Gustavs socken vid Dalälven (väster om Säter) finnes särskilt *en* planterad ek av anseelig storlek. Länsskogvaktaren SVEN LARSSON har godhetsfullt lämnat mig en del uppgifter rörande dess dimensioner. Trädets omkrets vid brösthöjd (1,3 m ovan marken) är 3 meter (diameter 95 cm), omkrets vid stubbhöjd 3,4 meter (diameter 108 cm), trädets hela höjd 24 meter och kronans diameter omkring 20 meter. Höjd till första förgreningen 2,2 meter, till andra förgreningen 3,2 meter. Aldern angives till omkring 125 år, och grundas detta på, att »nuvarande ägarens farmor, då hon gick i nattvardsskolan, hittade några ekollon vid Gustavs kyrka, vilka hon vid hemkomsten satte».

Samme meddelare säger vidare, att planterade ekar rätt allmänt förekomma i trakten. Sålunda finnas vid Gustavs kyrka två stycken betydligt äldre än den ovan nämnda. Vid Hagtägten i samma socken finnes en ek, som säkert är 300—400 år gammal. Den har en gång i tiden splittrats av åskan och växer nu i flera stammar.

På Forsbacka gård i St. Tuna socken — granne i väster till Gustavs socken — bära 6 ekar Dalarnes Hembygdsförbunds skyddstavla sedan 1921. Dessa sex ekar hålla, enligt vad doktor KARL ERIK FORSSLUND meddelat mig, vid brösthöjd en omkrets av resp. 4, 3.1, 2.8, 2.8, 2.2 samt 2.1 meter.

Fridlysning har även utverkats för en ståtlig ek i Norrbärke

Fig. 3. Ek planterad på Leksands komministergård. Omkretsen vid
brösthöjd 3,5 m.

Foto: E. ÖDBERG mars 1922.

Fig. 4. Ek å Frösön vid Östersund.

Foto: E. GEETE 25 nov. 1915.

socken. Den växer på Lernbo gård (tillhörig Grängesbergs gruvaktiebolag). Efter vad doktor FORSSLUND godhetsfullt meddelat mig, »välver den sin krona av $17\frac{1}{2}$ meters tvärmått över nästan hela gårdsplanen, i vars mitt den växer, ett verkligt vårdträd och en ståtlig åldring, omkring 200 år gammal och 20 meter hög, med en stamomkrets av 3.5 meter vid brösthöjd. Den är enligt sägnen satt av en soldat, som hade plantan med sig hem i snusdosan från Salbohed!»

I Ludvikatrakten finnas för övrigt, enligt FORSSLUND, »en mängd ekar, de flesta planterade av brukspatron CARL EDW. ROTH på Ludvika bruk (död 1898).» Särskilt vacker är Hammarbacksparken, där ett skolhus förut stått. År 1880 brann detta, men »kvar står dock ännu dess kronprydda torn med rundbågsgluggar och nischer; det reser sig på högsta gräskullen över parkens mäktiga, välvda ekkronor och granspiror — — —» (Ludvika stad av K. E. FORSSLUND).

I Ludvika stad växer utefter huvudgatan en vacker allé av livskraftiga ekar. Kronorna äro rikt utvecklade, sommartid bildande ett formligt lövvalv.

Fig. 5 och 6. Ekar å Frösön, Jämtland.

Foto: E. GEETE 1915.

Ludvika ligger 6 mil söder om Falun, endast en dryg mil från Örebro länsgräns.

Vid Harmsarvet strax väster om Falun finnas i en hage, tillhörig fjärdingsman OLSSON, 10—12 äldre ekar, enligt traditionen planterade på befallning av drottning KRISTINA, och kallas hagen ännu för »Drottning Kristinas ekhage». — Dylika sägner gå ju igen på många håll. — Dessa ekar ha emellertid givit upphov till många plantor, och då marken är lämplig, synes självföryngring därstädes gå bra trots det nordliga läget.

Vid en annan gammal gård, Britsarvet utanför Falun, finnes enligt uppgift en hel liten ekdunge i en hage.

Förflytta vi oss så upp till Leksand vid Österdalälvens utlopp i Siljan, finna vi även där några vackra exemplar av planterad ek, de ståtligaste på komministergården resp. prostgården. Den förra synes å fig. 3. Stammen håller vid brösthöjd $3\frac{1}{2}$ meter i omkrets, kronan är rund och vacker. På prostgården växer

som sagt även en ek, 1½ meter i omkrets, men stympad, enär den står tätt invid byggningen och skymmer utsikten. Aldern på dessa träd torde vara rätt anseelig. Slutligen kan här nämnas, att kapten C. B. Ros på 1860—70-talet planterade några ekar på sin gård i Övermo (Leksand), vilka träd nu hålla på att »växa till sig». — Uppgifterna från Leksand ha välvilligt lämnats mig av prosten, doktor E. L. PETERSSON.

Från Siljans norra strand böra nämnas »de 4 eller 5 exemplar av ek, som pryda Mora folkhögskolas tomt åt sjösidan. Det är friska, kraftiga ekar, antagligen ett 50-tal år gamla. En av dem har en ovanligt regelbunden och vacker form».

I Orsa, 17 km norr om Mora, lära för omkring 20 år sedan försök ha gjorts av jägmästare WILH. PETERSSON att plantera ek. Deras öde dock okänt. Enligt vad jägmästare G. KOLMODIN meddelat mig, känner man emellertid från senare år en hel del planterade ekar inom Orsa socken. Vid Trävaru-A.-B. Dalarnes gård Lindänget i Kyrkbyn växa sålunda några 10-åriga ekar, ett par meter höga, och i Åberga by, 1 mil nordost om kyrkbyn finnes — i närheten av en fridlyst lind — ett exemplar på 8 år med en höjd av 2½ meter. Den senare växtplatsen är en högt belägen nordsluttning, och eken synes tidigare ha lidit av frost.

Ännu 4 mil väster om Mora finnes i Älvdalen en, ehuru ännu ung utpost av eken. Trädet planterades på sin tid av skogsförvaltare G. FRISTRÖM vid Brittgården och är nu omkring 10 år gammalt samt 1½ meter högt. Tillväxten går givetvis sakta, då årskottens ej förvedade delar så gott som årligen bortfrysa, varigenom halva årstillväxten går förlorad.

I det inre av landet norr om Dalarna torde vi, så vitt jag vet, förgäves söka efter eken — dock med ett undantag och ett vackert sådant. Det är den s. k. Rabinska eken vid Rosenhill på Frösön i Jämtland. Trädet ifråga finnes utförligare omnämnt av under-teknad i »Sveriges natur» år 1916 under rubriken »Fridlysta träd på Frösön», och tar jag mig friheten här återgiva följande.

Nedanför det gamla »torpet» Rosenhill utbreder sig en trädgårdsanläggning med åtskilliga för orten främmande träd och buskar, även de av gammalt datum.

Bland träden lägger man först och främst märke till en ek samt exemplar av alm, lind, lönn, äppelträd o. s. v. — Eken växer fritt på en åker och synes där trivas gott. Den lär åtminstone vissa år bära ollon. Höjden var år 1915

Fig. 7. Ekar vid Bollnäs.

Foto: E. GEETE febr. 1921.

12 meter och åldern omkring 100 år. Ungefär vid brösthöjd delar den sig i två grenar. Den ellipsformiga genomskärningsytan höll här på bredaste sidan omkring 60 cm, på smalaste 30 cm.

Såsom av bilden (fig. 4) framgår, har trädet kvar så gott som hela sin lövskrud ännu i slutet av november, då fotografiet togs, och året därförut sågs en del löv sitta kvar på de nedre grenarna under hela vintern.

Av flera samtidigt vid Rosenhill planterade ekar är det nu beskrivna trädet det enda kvarlevande. Övriga ha möjligen avtorkat eller blivit nedhuggna. Emellertid finnas på den s. k. Forsellska gården några hundra meter nedanför Rosenhill ännu ett par individ av samma art, ehuru betydligt mindre (fig. 5 och 6),

resp. 6 och 4,5 meter höga (1915). Växtlokalerna omkring 350 meter över havet.

Den gamla eken vid Rosenhill har sin egen historia, som kan vara av intresse att i korthet omnämna. — En herr ELIS LINDSTRÖM donerade år 1866 till minne av sin syster, änkefru kaptenskan M. C. RABIN, en summa penningar till Frösö församlings fattigkassa, och i testamentet finnes dessutom inrymd följande bestämmelse: »Jag hade tänkt plantera ekar på min systers grav, de samma ekarna som min syster och jag planterat på hennes arrenderade torpställe på Frösön (nuvarande Rosenhill), men som dessa ekar blevo för gamla att omplantera, har jag överlämnat dem, jämte äppelträn och övriga planteringar till nuvarande ägaren av torpet, kronofogde V. J. SÖDERBERG, med önskan att de därstädes måtte få kvarstå såsom ett *minne åt Jämtland av Rabinska familjen.*»

Ovanstående citat är hämtat ur Östersundsposten för den 27 april 1915, som tillägger: »Under årens lopp ha dessa ekar skjutit i höjden och äro nu de ståtligaste exemplar av det ringa antal ekar, som finnes här uppe i vårt län.» — Som jag förut nämnt, kvarstår emellertid endast *en* gammal ek vid Rosenhill. Fridlysning har utverkats för densamma, och önskligt vore, att exemplet följdes även på andra håll, där något dylikt träd finnes att bevara — det må nu vara sått av naturen eller planterat av människohand.

Om vi nu än en gång förflytta oss till Dalälvens utflöde i havet samt följa kustlandskapet norrut från Gävle, påträffa vi även där spridda exemplar av eken — ja, ibland talrika nog. Att nämna alla vore knappast möjligt, och inskränker jag mig här nedan till att angiva *några* växtlokaler, dels av mig kända eller genom insamlade uppgifter erhållna, dels hämtade ur litteraturen och tidningspressen.

En författare i *Skogvaktaren* 1919, MÅRTEN ERIKSSON, framhåller, att Dalälven såsom ekens nordgräns kan anses skäligen

Fig. 8 och 9. Ekar vid Hudiksvall; vänstra bilden från Hudiksvalls kyrkogård, den högra från »Fredens kulle».
Foto: L. LARSSON 24 april 1922.

godtycklig, »då vid älvens nedre lopp eken förekommer såväl på södra som på norra sidan icke blott mellan Älvkarleby och Gävle utan även — om jag minnes rätt ifrån min studenttid, då vägen norrifrån till Uppsala togs över Gävle — inom den norr om Gävle belägna socknen Hamrånge, där den på ett par ställen å ömse sidor om landsvägen förekom vid Vifors bruk». Dessa ekar (växtplatsen belägen 3 mil norr om Gävle) skola enligt senare uppgifter förete ett mycket växtligt utseende.

Något längre norrut, d. v. s. i södra Hälsingland, lära ekar påträffas här och var, alla dock (liksom nyssnämnda?) troligen planterade. I forna tider funnos ju ekskogar även i dessa trakter. Vid en skogsdikning å Ljusne bruks skogar påträffades t. ex. av jägmästare G. GYLLENHAMMAR en grov ekstam i en mosse. Virket var helsvart och mycket hårt. Jägmästare G. lät därav förfärdiga möbler. I saken tillsporda vetenskapsmän lära enligt uppgift ha ansett, att stocken legat begravd i marken 4 000—5 000 år!

På samma breddgrad som nyssnämnda, men 4 à 5 mil från kusten, finner man även eken representerad. Vid en gård i Bollnäs såg jag år 1921 fem ståtliga exemplar (se fig. 7), och MÅRTEN ERIKSSON säger sig från sina pojkar för 60 à 65 år sedan väl minnas »de rätt väldiga ekarna omkring trädgårdsparken vid prästgården i Bollnäs, av vilka dock de grövsta på cirka 30 à 35 cm i diameter vid brösthöjd nedhöggos vid kyrkogårdens utvidgning». — För övrigt lära yngre ekar anträffas litet varstades »uti den i södra Hälsingland belägna, bördiga och i klimatologiskt hänseende jämförelsevis gynnade Voxnaådalen» — Voxnaån är Ljusnans största tillflöde.

I Hudiksvall växa å gamla kyrkogården, strax intill kyrkan, några vackra ekar. Fig. 8 visar två av dessa. Den vänstra å fig. 8 mäter i höjd omkring 12 meter och i omkrets vid brösthöjd 170 cm, den andra 11 m i höjd och 145 cm i omkrets. Motsvarande mått å tvenne andra ekar å kyrkogården äro resp. 10 m och 135 cm samt 9 m och 138 cm. Aldern torde för samtliga uppgå till omkring 150 år. Lika gammal är troligen eken å fig. 9, ett rakvuxet, vackert exemplar, som växer strax norr om staden å den s. k. »Fredens kulle» (förut utvärdshus, numera »Folkets hus»). Denna ek är cirka 15 meter hög och håller 190 cm i omkrets vid brösthöjd. Fotografierna äro tagna den 24 april 1922 av jägmästare LARS LARSSON, vilken även godhetsfullt lämnat mig uppgifterna om Hudiksvallsekarna. Förutom de nämnda säger sig min meddelare känna till ett tiotal ekar å skilda tomter inom staden, i ålder omkring 50 år, och samtliga, liksom de förut omnämnda, »i högönskelig välmåga».

Vid Iggesunds bruk, strax söder om Hudiksvall, skulle enligt en uppgift finnas »en hel allé av unga, rätt vackra ekar». Jägmästare L. meddelar, att visserligen ej någon fullkomlig allé nu kunnat upptäckas, men väl några enstaka ekar, av vilka en, växande i parken vid stora herrgården, syntes vara av ungefär samma dimensioner som eken å »Fredens kulle».

Från Hälsingland
finnas bl. a. i ÖRTEN-
BLADS »Anteckningar
om trädens biologi»
(Bihang till Årsskrift
från Föreningen för
Skogsv. i Norrl. 1901)
en del intressanta
uppgifter rörande in-
planterade ekar. Från
Hassela socken om-
nämnas 4 enstaka
stående ekar, näm-
ligen:

1) Eken vid Wall-
ners gård i Kölsjön,
minst 150 år gammal.
»Stammen delar sig
nedtill i två hufvud-
grenar, af hvilka den
större hösten 1898
hade 15 meters höjd

och 156 cms omkrets vid brösthöjd. Trädet har förr haft ännu
en hufvudgren, men denna afbläste för omkring 40 år sedan.
Eken ser frisk ut och har icke några förfrusna skott.» — Trädet
växer i en ganska brant sydslutning omkring 40 meter över dal-
botten, på något torr, stenbunden jordmån. Lokalen ligger 6,5
mil från kusten på 62°11' n. br. och 350 m över havet.

2) Eken vid Granhult är uppdragen för omkring 50 år sedan.
Hösten 1898 höjd 5 meter och 58 cm omkrets 37 cm från roten,
där stammen delar sig i tre grenar. Trädet torde i ungdomen ha
förfrusit, men ej under senare år skadats av kylan. Växer invid
en stenmur i sydslutning. Höjd ö. h. 393 meter.

3) Eken vid Bäckaräng uppgives vara omkring 50 år. Höjd

Fig. 10. Ek å Harbonäs gård i Harbo s:n.
Foto: EDV. NYBLÖM 1922.

år 1898 omkring 7 meter, därav 1,4 m ogrenad stam, som vid brösthöjd hade 97 cms omkrets. Kronans tvärmått 6 meter. Visar ej spår efter frostsador, men väl av insektsador. Lokalen omkring 180 meter ö. h.

4) Eken vid Franshammar (förr två) är en dvärg av endast 1,8 meters höjd. Upprepade gånger skadad av frost. Alder då omkring 20 år. Växtplats omkring 120 m ö. h.

ÖRTENBLAD omnämner vidare från trädgården vid Ströms bruk intill kusten (5 mil från Franshammar) 3 stycken lika gamla, omkring 30-åriga ekar av följande dimensioner hösten 1898:

N:o 1 höjd 8,42 meter, 62 cm i omkrets vid brösthöjd.

N:o 2 » 8,30 » 65 » »

N:o 3 » 6,34 » 40 » »

»Träden sätta vissa år frukt, men ollonen äro små och skadas ofta av höstkylan, innan de äro mogna. Ekarna växa å god jord i läge mot norr omkring 10 m ö. h.»

»De nordligt växande ekarna stå om höstarna regelbundet gröna något längre än traktens inhemska träd» (jämför meddelandet här ovan rörande eken på Frösön). — ÖRTENBLAD nämner vidare i detta sammanhang, att eken odlas med större eller mindre framgång flerstädes vid kusten inom Hälsingland, Medelpad och Ångermanland — i ett par fall även nordligare.

I Sundsvallstrakten påträffas sålunda en och annan ek. Vid en villa utanför staden fanns enligt uppgift på 80-talet — och finns väl ännu kvar — en ståtlig ek, och i Torps socken, Medelpad, växer en hel liten ekdunge, där träden efter sin ålder lära vara både storväxta och kraftiga.

I Härnösand finnas enligt ÖRTENBLAD vackra exemplar av trädet ifråga. År 1901 — en ovanligt varm sommar — utvecklade eken i Härnösand ollon.

På samma breddgrad som Härnösand, men ett tiotal mil in i landet finnas vid Ljungå (sydöstra Jämtland) några planterade ekar, som nu enligt G. FRISTRÖM torde vara 30—40 år gamla. År

1912 var höjden på desamma omkring 2 meter. Ljungå torde ligga 225 m ö. h.

I Angermanland ha vi haft »Sveriges kanske ryktbaraste ek», den s. k. Ytterlännäseken, »vilken ett par gånger till och med lär ha utgjort ämnet för akademiska avhandlingar». Eken ifråga växte i en skogsdunge ovanför landsvägen strax norr om Ytterlännäs' gamla kyrka och troddes vara självsådd. »Emellertid hava senare undersökningar visat, att just här under 1500-talet och början av 1600-talet, från vilken tid denna ek leder sitt ursprung, prästgården varit belägen i nämnda skogsdunge, samt att någon präst sannolikt försökt plantera densamma och därvid

lyckats, då jordmånen varit lämplig och läget, skyddat i norr och nordväst av höga berg och mot söder öppet invid havsviken, Bollstafjärden, varit det gynnsammast tänkbara» (MÅRTEN ERIKSSON i Skogvaktaren 1919). Här är alltså ett exempel bland de många, som belysa de gamla prästgårdarnas betydelse som »kulturhårdar» i vårt land. Emellertid finnes denna ek ej mer. Vid ett besök i trakten d. å. (1923) erfor jag genom kamrer ALEX. ERIKSSON dess öde. Eken fälldes för 8 år sedan och hade då endast en grön gren kvar. Vid tiden för fällningen funnos även tvenne stubbskott, men dessa blevo sedan bortstulna. Stubbens diameter var 13—14 tum (35 cm). Bredvid stubben kvarlåg nu en gren, som dock var så anfräkt av röta, att endast dess tyngd vittnade om vad träslag det en gång varit.

I Örnsköldsviks skärgård uppgiver ÖRTENBLAD, att ganska vackra ekar finnas i parken vid Johannesbergs villa å Dekarsön. De äro planterade i övre delen av en sydsluttning framför villan, och synas alltså de klimatiska faktorerna även här vara på bästa sätt utnyttjade.

Fig. 11. »Tvillingek» i Torneå. Ålder omkr. 200 år, höjd 7 m.
Foto: PER W. HULT.

ÖRTENBLAD gör i detta sammanhang bl. a. följande uttalande:
»Om uppgiften i vissa floristiska arbeten, att eken skulle förekomma vildväxande i Ångermanland, skall på så sätt förstås, att trädet därstädes spontant föryngrat sig, sedan det under en varmare period dit spridt sig, böra dessa relikter (?) äga stort intresse.»

I Umeå finnes, enligt vad överjägmästare AXEL SYLVÉN haft vänligheten meddela, en enda ek, inplanterad för 3 à 4 år sedan i seminariets trädgård — nu (1922) omkring 8 år gammal. Den tycks leva och må bra, om ock årsskotten vilja frysa bort. Någon annan ek torde, enligt samme meddelare, knappast finnas inom Västerbotten, ehuru försök ett par gånger gjorts att inplantera ekar. Så t. ex. vid Sunnansjö i Nordmalings socken, men lära de ha gått ut.

I residensparken i Luleå finna vi också några ekar, men ha dessa (enligt MÅRTEN ERIKSSON m. fl.) en så förkrympt växt, »att de nästan likna spalier, som endast uppnå de bakom liggande terrassernas höjd». Denna förkrympta form hava de sannolikt erhållit »mindre i följd av ett ogynnsamt klimat än olämplig jordmån, bestående av den torraste och lättaste mosand». Redan år 1895 var denna ek, enligt A. SYLVÉN, »rätt försigkommen, men hade även då krypande växtform».

Stadsträdgårdsmästare PER W. HULT i Haparanda har haft godheten meddela, att i sagda stad två ekar växa, dock endast ett par små exemplar i åldern 10—15 år. »Dessutom», säger HULT, »har jag i egen trädgård från frösådd i 100-tal uppdragit ek, och det ser ut att gå bra.»

En meddelare till Dagens Nyheter uppger, efter egna ögons vittnesbörd, att åtminstone år 1902 en frisk och välskapad ek om 3 meters höjd fanns utanför stadshotellet i Torneå (Finland). (— »Om den överlevat krigets och revolutionens stormar däruppe är emellertid okänt». —) Uppgiften bekräftas i dubbel måtto av MÅRTEN ERIKSSON (i Skogvaktaren 1919), som sett densamma eller rättare två ekar i Torneå, dels år 1888, dels senast år 1906. »Dessa

båda ekar växa uti en mitt emot Kestikavari (gästgivaregården i Torneå) belägen, mot en vik av Torneälven vettande trädgård, båda på vänstra sidan om ingångsgrinden och, tyvärr, så nära varandra, att den större och kraftigare sannolikt i en framtid kommer att döda den mindre. Vid mitt senaste besök i Torneå var den större av ekarna cirka 15 à 20 cm i diameter och cirka 8 à 9 meter i höjd. Den mindre däremot höll knappast hälften av nämnda dimensioner. Båda företedde för övrigt ett friskt och frodigt utseende.» Stadsträdgårdsmästare HULT i Haparanda har givit följande värdefulla upplysningar härtill, avseende samma träd. »I Torneå ha vi en tvillingek, ett vackert exemplar, cirka 200 år gammal, vars höjd torde vara 7 meter och diametern 5 meter i kronan, två stammar om 8 à 9 tum» (fig. 11).

Vi vända så åter från höga norden till vår utgångspunkt vid nedre Dalälven. Härifrån är nu avsikten att söka följa ekens gräns genom Västmanland och Värmland. Jag erkänner redan från början, att även detta försök har att uppvisa luckor och brister.

I Möklinta socken (vid Dalälvens södra strand) finnas å Forsbo gårds ägor enstaka exemplar av naturek 5—40 cm i diameter vid brösthöjd. Trädens höjd 3—14 meter. Området i fråga blev för några år sedan besiktigt av professor GUNNAR ANDERSSON, som därvid särskilt lär ha framhållit ekarnas stora värde ur naturskyddssynpunkt.

I Öster Färnebo socken i Gestrikland finnas å Ängsön i Dalälven, enligt uppgift av jägmästare ERIK HELMERS, ekar, såväl enstaka som i bestånd.

I Harbo socken växer eken å Harbonäs gård vid sjön Tämnaren, såväl i bestånd tillsammans med ask, lind m. fl. andra ädla lövträd som i rena bestånd. Bild 10 visar en av de största ekarna. Den dominerande arten är emellertid *druvek*. Stjälkek finnes här blott i enstaka exemplar, 8—10 meter höga och 10 à 15 cm vid brösthöjd. Självföryngringen är i bestånden ganska god, men lider dock av riklig hasselunderväxt. — Norr om Tämnaren

Fig. 12. Ek vid Rottneros herrgård i Sunne sn, Värmland.

Foto: D. O. HOLMKVIST 25 maj 1922.

å Aspås finnas ekar, 35—80 cm i diameter och cirka 16 meter höga.

I Nora socken vid Östa intill Dalälven växa enstaka ekar om 35—80 cm vid brösthöjd och intill 16 meter höga. Söder om Nordmyrasjön å Halvarby, Skinnarbo och Nora kyrkoherdeboställe finnas även enstaka ekar 10—35—80 cm vid brösthöjd och intill 16 meter höga.

Inom Västmanlands *bergslag* torde eken, där den förekommer, vara planterad. Så finnas i parken vid Skinnskattebergs bruk ekar med en brösthöjdsdiameter av cirka 35 cm, vid Bockhammar i Gunnilbo socken tvenne ekar med en brösthöjdsdiameter av 128 resp. 94 cm. — Vid Färna bruk i samma socken finnes gott om planterade ekar, uppdragna i plantskola på platsen och utsatta år 1902. De unga ekarna växa här utmärkt.

Fig. 13. Vacker, c. 16 m hög ek i Rottneros park.

Foto: D. O. HOLMKVIST 25 maj 1922.

Enstaka ekar finnas vidare vid Uttersberg i Heds socken samt vid Västlandaholm i Västra Skedvi socken. Deras uppkomstsätt är okänt, troligen ha, enligt uppgift, ollon ditförts av fåglar.

Eken växer troligen ej i bestånd norr om landsvägen Arboga—Köping—Munktorp—Dingtuna samt vidare ej norr om en linje Dingtuna—Tillberga—Orresta, med undantag då för Tämnaretrakten (se ovan uppgifterna från Harbo socken) samt enstaka platser utefter Dalälven.

För samtliga uppgifter rörande Västmanland har jag att tacka länsjägmästare EDVIN NYBLOM.

Beträffande Värmland har jag av jägmästare GOTTHARD BJÖRKLUND mottagit nedanstående värdefulla uppgifter, åtföljda av

några synnerligen vackra bilder. Uppgifterna hänföra sig till Fryksdalen och Klarälvsdalen, för bägge troligen rätt så fullständiga.

Inom Klarälvsdalen är — så vitt min sagesman har sig bekant — ekens nordligaste växtplats vid Uddeholms gård i Råda socken. Dessa träd äro med all sannolikhet planterade.

Inom Fryksdalen förefinnes ek talrikast inom Sunne socken och där koncentrerad omkring Rottneros herrgård och bruk — bekant som »Ekeby» i Gösta Berlings saga. Bifogade fotografier äro alla från denna plats (fig. 12—14 och fig. överst å sid. 81).

Fig. 12 visar en ek, som växer i ett mot väster, söder och öster öppet läge. Höjd omkring 14 meter, omfång vid brösthöjd 212 cm, diameter å samma ställe 62 cm. En frostspricka synes å östra sidan. Ålder 85 å 90 år. Denna ek har burit ollon. Bilden tagen i lövsprickningen den 25 maj 1922.

Fig. 13. Växer norr om föregående, även den i parken. Synnerligen vackert exemplar. Höjd cirka 16 meter, omfång 190 cm och diameter vid brösthöjd 60 cm. Frostspricka å östra sidan. Ålder lika med föregående. Bilden tagen samma dag som den förra.

Fig. 14. Ekar, växande i parken ned mot järnvägen och sjön Fryken, vilka härstamma från ollon, tagna på eken n:r 2 — närmast föregående — och år 1886 sådda under ett ganska tätt överbestånd av högväxt björk, vilken på senare åren alltmer utglesnats genom att björkarna i mån av ålder utdö. Flertalet av dessa ekar äro raka, välvuxna, 4—7 meter höga, omkrets omkring 30 cm och diameter vid brösthöjd 8—12 cm. Troligen på grund av beskuggningen äro de likväl icke i snabb tillväxt, utan stammar och grenar äro ganska mycket lavbeklädda. Bilden tagen den 10 juli 1922.

Fig. överst å sid. 81 visar en gammal, fristående ek i en åkerren norr om Rottneros herrgård. Under det de föregående äro planterade eller uppdragna medelst sådd av ollon, är denna ek sannolikt självsådd. Ålder troligen minst 150 år, höjd cirka

Fig. 14. Ekar växande under högväxt björk i parken vid Rottneros.

Foto: D. O. HOLMKVIST 10 juli 1922.

10 meter, diameter 80—90 cm och omfång 258 cm vid brösthöjd. Läget är exponerat åt alla sidor. Bilden tagen den 10 juli 1922.

Bland övriga ekförekomster inom Sunne socken märkas några yngre träd strax söder om Rottneros bruk, troligen planterade, ett par dock självsådda. Vidare två ekar å hemmanet Leran intill Sunne, en dubbelstammig uti Sunne köping vid Åmbergsbacken samt slutligen vid Björkefors herrgård en del rätt vackra, yngre ekar, planterade.

Inom Gräsmarks socken finnas, enligt uppgifter, som lämnats av skogsförvaltaren BROR RONGE, ekar på följande platser: en på Kymsbergs gård, en i Vålberg och en i Uddenäs — de senare bägge å Timbonäs hemman. Å sistnämnda ort lär för omkring 10 år sedan vid Mörttjärnstorp ha anträffats en kullfallen ek i en kärrlagg eller myr. — Vidare finnas i den stora byn Uddheden 4 ekar och vid Sandnäs samt å Vålön en hel del dylika, vilt växande i

barrskogen. — Kullfallna ekstammar ha ända tills helt nyligen funnits nära Uddheden utefter Rotna älv.

Inom Östmarks socken torde vi ha traktens nordligaste växtplats för ek — omkring 60°13' nordlig bredd. Där finnes vid Sörmarks ålderdomshem en ek, cirka 25 cm i diameter vid bröst-höjd, vilken lär ha planterats på 1860-talet av länsman ROBSAHM.

Inom Fryksände socken finnas 2 ekar vid gården Väls, en å apoteksgården i Torsby — denna är 5 meter hög och 42 år gammal — samt en, omkring 40 år gammal, i Kälkerud.

Inom Vitsands socken lära enligt uppgifter, vilka dock ej kunnat kontrolleras, rester av en ek ha påträffats vid Rattsjöberg, men torde sannolikt ingen ek nu växa inom socknen.

I Lekvattnets socken torde heller ingen ek finnas, och i Lysviks socken — söder om Fryksände — känner meddelaren icke till någon sådan förekomst, men då ekar växa både norr och söder därom, anser han ej omöjligt, att där finns något enda exemplar.

I Västra och Östra Emterviks socknar torde eken sannolikt förekomma i spridda exemplar vid herrgårdar och i parkerna, men då dessa socknar ligga betydligt söder om ekens nordgräns, ha några lokalbestämningar där ej ansetts erforderliga.

FÄRGFOTOGRAFIENS ANVÄNDNING FÖR ÅTERGIVANDE AV BLOMMOR OCH FRUKT.

Föredrag vid Dendrologiska Föreningens årsmöte den 19 mars 1923
av Civilingenjör G. W:SON CRONQUIST, Hälsingborg.

För alla, som någon tid sysslat med vanlig fotografi, har väl längtan efter att kunna få fram färgerna ibland varit påtaglig. Särskilt då det gällt att återgiva färgrika saker, såsom blommor, trädgårdar och dylikt. Nu behöver emellertid ingen inskränka sig till att enbart längta, han kan få sin längtan uppfylld till en viss grad genom att använda s. k. rasterfärgplåtar; han erhåller visserligen blott en plåt med färgerna i genomsikt, men det är vackert så. Kan man ej nå idealet att få färgerna »på papper», så kan man väl nöja sig med något mindre, att dock få dem i en fönsterbild eller se dem i ett scioptikon. Om så är nödvändigt, kunna de dock reproduceras i trefärgstryck, men förlora givetvis något därvid. — Bland försättsplanscherne i denna årsskrift återfinnas fyra exempel på dylik reproduktion efter några vid årsmötet visade autochromplåtar.

Vi veta, att vår förmåga att se färger beror på ögats konstruktion. I ett normalt ögas näthinna antager man, att det finnes tre olika slags s. k. stavar, känsliga för resp. rött, grönt och blåviolett ljus. Påverkas allå samtidigt, säga vi, att vi se vitt, om endast en eller annan påverkas, säga vi oss se olika färger. Av samma anledning kan man med hjälp av dessa trenne s. k. grundfärger erhålla samtliga andra — och därpå grundar sig trefärgsfotografien, vars första framträdande enklast kan förklaras genom att omtala

ett av tillvägagångssätten. Man tog tre negativ bakom resp. gult, grönt och blåviolett färgfilter, gjorde scioptikonbilder därav och insatte dessa i trenne sammanställda scioptikonapparater, vardera försett med motsvarande ljusfilter, som använts vid negativens tagning. Bilderna kastades på varandra på den vita duken och gåvo genom sin addition *en* bild i naturliga färger, förutsatt dock att alla tre bilderna exponerats och behandlats lika och att ljuskällorna i de tre scioptikonerna voro lika starka. Därefter uppfunnos färgrasterplåtarna, d. v. s. plåtar, i vilka finnes ett så fint linje- eller punktsystem i tre färger, att det obeväpnade ögat icke kan särskilja de olika rasterlinjerna resp. punkterna, utan uppfattar intrycket, om det exempelvis härrör från tre punkter med de tre olika färgerna som vitt etc.

Slutligen framkom för 17 år sedan bröderna LUMIÈRE i Lyon med sina s. k. autochromplåtar. — Då dessa ännu äro de enklaste och särskilt för amatörer lämpligaste, visades vid föredraget endast dylika bilder.

Bröderna LUMIÈRE hava, bildlikt talat, kopierat det mänskliga ögats näthinna på den fotografiska plåten. Kameran motsvarar ju ögongloben, objektivet kristallinsen med bländaren iris samt plåten ögats näthinna. Genom att uppdelas plåten i ytterst små element, så små, att de för blotta ögat icke kunna särskiljas, och färga dessa små element i de resp. tre olika färger, för vilka ögats stavar äro känsliga, har man givit det fotografiska ögat det mänskligas egenskap att »se» färger. De mikroskopiska färgelementen i plåten erhöilo bröderna LUMIÈRE helt enkelt genom att färga stärkelsekorn, som äro jämnstora och klotformade, i tre olika lösningar; en tredjedel färgades rödgula, en tredjedel gröna och en tredjedel blåviolettera. Efter noggrann blandning översprutades en klibbig glasplåt med blandningen, varest alltså endast ett enkelt lager av de tre olika slagen korn kunde fästa. Genom varmvalsning tillplattades stärkelsekulorna och blevo samtidigt genomskinliga. Efter det att en hinna av kautschuk övergjutits för att isolera detta färgfilterlager — färgraster —

kommer ett skikt av ljuskänsligt silversalt i gelatin. Denna sistnämnda hinna är i motsats till de vanligaste fotografiska plåtarna känslig för alla slags ljus, således även för rött och grönt. (Dylika plåtar kallas pankromatiska.)

Fotograferingen tillgår sålunda: Den i fullkomligt mörker inlagda plåten med glassidan mot objektivet — i motsats till vanliga plåtar, som hava sin preparerade sida mot linsen — exponeras 40—80 gånger så länge som en vanlig plåt. Framför eller bakom objektivet placeras en special-gulskiva, som bortskär en del blått ljus och ökar exponeringstiden något. Den övriga förlängningen beror på rasterfiltret i plåten, vilket absorberar mycket ljus.

Vid exponering passerar rött ljus endast genom de röda stärkelsekornen. Då plåten framkallats och omvänts till en positiv plåt, uppstår bakom det röda stärkelsekornet alltså en genomskinlig prick, som gör, att man i genomsikt ser rött just på den delen av plåten, ty bakom kringliggande annorlunda färgade korn är det svart, enär det röda ljuset vid exponeringen icke kan passera där. På motsvarande sätt sker det vid fotografering av övriga grundfärger, gulrött och blåviolett. Blandfärger uppstå genom att intrycket från närliggande olikfärgade pigmentkorn av ögat icke kunna särskiljas på grund av sin litenhet och alltså sammansmälta.

För att få rätt färg måste alla ingående faktorer, sålunda belysning, gulfilter, exponeringstid, plåtens färskhet, framkallning och ljuset, vid vilket den färdiga bilden ses, vara riktiga. Om en faktor är felaktig, blir resultatet felaktigt.

Så t. ex. bliva bilder tagna under bar, blå himmel, t. ex. snölandskap och porträtt i skugga, gärna blåbetonade, samt tidiga morgon- och aftonbelysningar samt vid konstgjort ljus tagna bilder gulbetonade, om ej särskilt för dessa ändamål lämpad gulskiva användes. De vanligaste felen äro:

Underexponering, som igenkännes på, att detaljer i skuggor fattas, vitt blir blått, alla färger i dagrarna bliva överdrivna och bilden mörk.

Överexponering, som karaktäriseras av att allt är genomskinligt, färgerna bleka, svag teckning och alla ljusa färger vita.

Underframkallning giver slöjiga, nästan mörka bilder med överdrivna färger.

Överframkallning giver genomskinliga bilder med bleka färger.

Vanliga *plåtfel*: Gröna prickar uppstå, där något hål finnes på isoleringshinnan och genom vilket framkallningsvätskan kommer till färgrastret och utlöser den gröna färgen. Svarta prickar uppstå bl. a. av damm. Svarta fläckar i plåten på grund av fabriktionsfel kunna upphjälpas genom lokal försvagning. Överdrivet blåa bilder kunna något justeras genom att använda ett gult celluloidfolio och överdrivet röda ett grönt. Dock måste dessa foliers styrka vara väl avpassad.

I sakens natur ligger, att endast en bild och det en genomskinlig sådan erhålles. Den kan dock reproduceras på en ny autochromplåt eller medelst tryck enligt trefärgsförfarandet.

Autochromfotografier äro på grund av sin natur icke så lämpade till att återgiva mycket små mångfärgade detaljer, t. ex. fjärrbilder av landskap, på grund av pigmentskornens storlek. De djupast purpurröda färgerna återgivas icke heller fullt riktigt på grund av plåtarnas något felaktiga färgkänslighet. Ett landskap i stark middagssol blir sällan bra, enär skuggorna bli detaljfattiga eller dagrarna överexponerade. Bäst är därför diffus belysning, alltså en himmel med något moln.

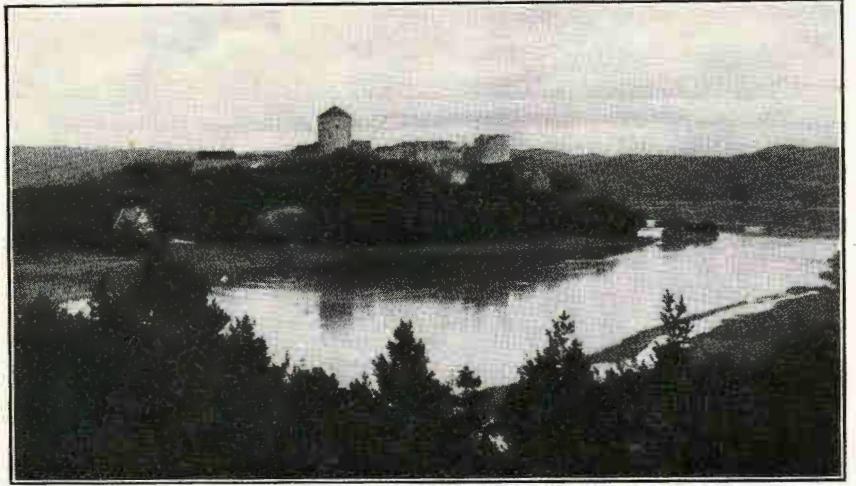
Med ett 80-tal bilder belystes användningen av autochrombilder. Sålunda visades en serie blommor tagna inomhus, och även åtskilliga frilandsväxter, frukt och fruktträd, hela trädgårdsanläggningar, och slutligen åskådliggjorde en serie svenska landskap, huru färgerna i naturen skifta från vår och sommar till höst och vinter, och konstaterades därvid, att även matta färger och fina nyanser kommo till sin rätt.

Det är egendomligt, att varken vetenskapsmän eller speciella örtagårdsmän i större skala slagit sig på att använda denna metod.

Den kanske icke är tillräckligt vetenskaplig för de förra och för ofullkomlig för de senare, genom att endast giva en bild och endast en genomskinlig sådan. Men att man dock kan erhålla rätt användbara resultat, torde dock de visade bilderna, samtliga tagna av en amatör, ha visat utan några som helst anspråk på fulländning. Om dessa bilder och redogörelsen för metoden omfattats med intresse, får man kanske hysa den förhoppningen, att metoden kommer till användning mera än hittills i stället för att man åter sätter sig ned och väntar på en ny uppfinning för färgåtergivande på papper. — Våra far- och morföräldrar använde sig av daggerotypier och väntade icke, tills bromoljetrycket blev färdigt. På samma sätt synes mig autochromplåtarna lämpade för återgivande av föremål, som falla inom denna förenings intressesfär, även om de icke äro idealiska.

Nog kunna de, som studera detaljer i hortikultur och pomologien, behöva färgerna. Saken är icke ny — den är snart 20 år gammal, och färgen förefaller hållbar.

Här är ett verktyg, tyvärr alltför litet känt; tag det och använd det till nytta och glädje för Floras och Pomonas vänner.

I OCH KRING GÖTEBORG.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD FJÄRDE EXKURSION.

AV NILS SYLVÉN.

Göteborg, utställningarnas stad, måste givetvis draga även dendrologerna till sig. Nordiska trädgårdsutställningen skulle ju också avhållas här, och då fanns ingen tvekan längre att vid tiden för denna förlägga F. D. P:s exkursion för året till Göteborg och närmaste omgivning. Herrar SKOTTSBERG, MAGNUS och HJELM gjorde upp exkursionsprogrammet, vilket blev så lockande, att summa 73 anmälningar till deltagande i exkursionen ingingo före anmälningstidens utgång. Av de anmälda utblevo trenne, men efteranmälningar ingingo, så att det slutliga antalet exkursionsdeltagare även i år nådde över 90-talet. Av dessa hade ej mindre än 42 en eller flera gånger förut medverkat vid föreningens exkursioner, sex av dem återfinnas t. o. m. i samtliga de gångna årens förteckningar över anmälda exkursionsdeltagare.

Söndagen den 23 september var samling utsatt till 9,30 f. m. vid ingången till Göteborgs botaniska trädgård. Redan tidigt på morgonen hade himmelens fönster börjat öppnas, och då tiden för samlingen nalkades, smattrade regnet mot fönster och gatstenar. Mer än en av de till Göteborg samlade exkursionsdeltagarna lät tydligen avskräcka sig av väd-

ret och stannade vackert hemma före lunchen; trots regnet mötte dock ej mindre än 37 oförvägna dendrologer och parkvårdare på utsatt tid upp vid Frölundagatan framför ingången till Botaniska trädgården:

Direktör och fru AXEL ADLER	Grosshandlare PERCY LUNDWALL
Direktör M. P. ANDERSEN	Fröken SIGRID MELANDER
Trädgårdsarkitekt DAVID ANDERSSON	Bruksägare K. NATT OCH DAG
Fröken KARIN BERGLUND	Inspektör E. NOHLGÅRD
Fröken RUTH BRANDBERG	Fröken GURLI PALME
Direktör E. CEDERPALM	Riksdagsman AND. PERS
Direktör och fru C. G. DAHL	Professor och fru GUNNAR SCHOTTE
Havearkitekt E. ERSTAD-JÖRGENSEN	Apotekare K. SJÖBERG
Fil. mag. ARVID GARDELL	Professor C. SKOTTSBERG
Greve JAMES HAMILTON	Byrådirektör N. SONESSON
Provinsiälläkare och fru G. HEYMAN	Civilingenjör J. C. STJERNA
Doktor A. HILLER	Doktor N. SYLVÉN
Överstelöjtnant A. JANSE	Godsägare och fru W. THORBURN
Direktör och fru HOLGER JENSEN	Disponent FREDR. TÖRNELL
Fru ELIN JÖNSSON	Bankdirektör E. WIGSTRAND.
Fru INGEBORG LUNDH	

Göteborgs Botaniska trädgård.

Trädgårdens prefekt, professor C. SKOTTSBERG, blev själv vår ciceron under den vandring, som nu begynte genom den botaniska trädgårdens alla härligheter. Innanför trädgårdsgrindarna lämnade han en orienterande översikt över anläggningarna och naturparken i anslutning till vad han förut meddelat till exkursionsprogrammet. Förbi plantskolor och växthus fördes vi så hän till prydnadsanläggningen nedanför prefektbostaden. Det alltjämt sakta silande regnet avhöll oss tyvärr från närmare detaljstudier; de ännu på hösten färgstarka *Phlox*- och *Begonia*-rabatterna kunde dock ej undgå att på oss alla göra ett upplivande intryck. Undan regnet söka vi oss emellertid fortast möjligt in under naturparkens tak. Den urskogsartade lunddälden, som fyller bäckdalen, dit vi först bege oss, ter sig synnerligen yppig. Det högsta skogsskiktet, som nog i regel icke når över 15 m, bildas av klibbal och ask. Under dessa växa alm, lönn, hägg och hagtorn samt buskar av hallon, krusbär och röda vinbär, slån m. fl. Askens självföryngrar sig rikligt, men de flesta ungträden förmå ej arbeta sig upp i skuggan av överbeståndet utan duka förr eller senare under i kampen för tillvaron

Fig. 1. Det största hagtornsträdet i Göteborgs botaniska trädgård.
(Efter SKOTTSBERG.)

och stå där förväxta och gängliga, döende eller helt döda; med sina gulbruna stammar förläna de nu en alldeles särskild stämning åt den i sanning imponerande urskogstavlan. I markbetäckningen dominera *Urtica dioica*, *Spiraea Ulmaria*, *Stachys silvatica*, *Geum* och ormbunkar; fläckvis är *Mercurialis perennis* ensamrådande och täckande. Här och där blir hagtorn nära nog allenahärskande i underbeståndet. Många av hagtornsträden nå verkligt imponerande dimensioner. Professor SKOTTSBERGS »Handledning för besökare av naturparken» upplyser oss om, att parkens största hagtornsträd mäter ej mindre än 115 cm i stamomkrets 1,5 m från basen (fig. 1).

Från naturparken vända vi åter till de nyanlagda delarna av den botaniska trädgården. Vår väg går förbi dammen med svenska vattenväxter, en förtjusande anläggning, som tyvärr regnet hindrade oss att taga i närmare skärskådande. Med uppspända paraplyer och så högt som möjligt uppsplagna rockkragar skynda vi fram mellan perenner och xerofiler, som stå där badande i det ymniga regnflödet. Framför W. RUNEBERGS vackra LINNÉ-byst dröja vi ett ögonblick och fortsätta sedan vägen upp mot klippträdgården. De ännu i rätt stor utsträckning blommande

Fig. 2. Blommande orchidéer i växthuset i Göteborgs Trädgårdsförening.

fjällväxterna göra sitt bästa för att tilldraga sig uppmärksamheten, men det allt mera ösande regnet lägger snart helt och oåterkalleligen beslag på även de mest entusiastiska dendrologernas och parkvännernas intresse. Genomblöta strumpor och skor fordra fortast möjligt ombyte. Efter tack och farväl till vår älskvärde ciceron, professor SKOTTSBERG, som länge nog för vår skull trotsat skyfallet, skynda vi i ilande fart genaste vägen till spårvagnar och bilar. Slottsskogen, som stod som andra punkt på förmiddagens turlista, måste vi ledsamt nog helt stryka från exkursionsprogrammet.

Göteborgs Trädgårdsförening.

Efter väl använd mellantid samlades vi, torra och med nytt mod, kl. 1 till gemensam enkel lunch på Trädgårdsföreningens restaurang. Den något klarnande himmelen hade nu lockat med ytterligare 24 deltagare i dagens förhandlingar:

Direktör RUDOLF ABELIN
Hovblomsterhandlare och fru R.

BILLSTRÖM

Ingenjör RAGNAR BLOMBERG

Förste stadsingenjör E. BÜLOW-HÜBE

Trädgårdsdirektör DAVID ERIKSSON

Fröken AGDA HAGLUND

Handelsträdgårdsmästare C. AUG.
HÅKANSSON

Fröhandlare och fru JULIUS JO-
HANSSON

Trädgårdskonsulent PETER LINDE

Assistent JOH. FR. LUNDBERG

Fröken HELFRID LÖFQVIST

Ingenjör och fru E. MAGNUS
Trädgårdskonsulent E. NILSSON
Godsägare JOHN OLSSON
Trädgårdskonsulent S. OHLSSON

Brukspatron och fru M. W. RHEDIN
Direktör FREDRIK ROSIN
Fru C. SKOTTSBERG
Direktör och fru HARRY WEIBULL

Lunchen avåts med god aptit och under god stämning. Kaffe och rökverk serverades i ett av smårummen utanför matsalen, medan denna utrymdes för sammanträdes avhållande kl. 2 e. m. Vid sammanträdet lämnade v. ordf. omedelbart ordet åt förste stadsingenjör E. BÜLOW-HÜBE, som höll ett av utomordentligt vackra skioptikonbilder belyst föredrag om »trädgårdskonsten vid jubileumsutställningen». Det sakrika och instruktiva föredraget åhördes med stort intresse, och avtackades föredragshållaren med de livligaste applåder.

Då vi från föredraget och skioptikonföreställningen trädde åter ut i den naturliga belysningen, föreföll det, som om regndiset äntligen lättat på allvar. Några kvardröjande regnstänk gjorde dock, att vårt besök i Trädgårdsföreningen kom att huvudsakligen förläggas till växthusen. Direktör HJELM var av trädgårdsutställningen hindrad närvara, men under ingenjör MAGNUS' och professor SKOTTSBERGS ledning blev vår rundtur ändock nog så givande. Palmhuset med dess för svenska växthusförhållanden jätteartade palmträd verkade i hög grad imponerande. Så särskilt de högstammiga exemplaren av *Livistona chinensis* — ett träd om ända till 11 m:s höjd! De båda australiska barrträden *Agathis australis* och *Araucaria Bidwelli* väckte vår både undran och beundran, framför allt det förstnämnda med sina om barr föga erinrande, lövliknande blad. *Victoria*-rummets vattenväxter och lianer gävo en god illusion av tropikfloras yppighet och rikedom. Så också och kanske i ännu högre grad orchidé-husets underbara växtvärld (jmf. fig. 2). Bland massor av arter och släkten lade vi här särskilt märke till en väl utvecklad vaniljplanta med ett flertal stora gröna frukter. Handelsavdelningens växthus med massor av färgrika fuchsior och begonior, *Chrysanthemum* och *Coleus* m. m. m. m. togs som avslutning — en mera lättfattlig och lättsmält efterrätt efter den förut serverade, rikliga, tropiska blomsterspisen.

Överås.

Som nästa punkt på eftermiddagens program stod Överås. Vädret var ännu alltjämt osäkert, varför meningarna voro delade, huruvida vi skulle våga oss på en promenad dit ut eller icke. Företagens omröstning gav emellertid absolut majoritet för ett Överås-besök, vilket också blev

Fig. 3. Utsikt från berget i Överås park över dess vackra arboretum; i förgrunden t. v. *Abies Lowiana*, t. h. *Pseudotsuga taxifolia*, i bakgrunden Örgryte kyrka, Foto: JOHN LINDNER 1923.

en dendrologiskt synnerligen givande avslutning på vår första exkursionsdag. På något skilda vägar sökte vi oss till fots ut till Ö. och inträffade där vid 5-tiden på e. m.

Vid framkomsten mottogos vi av Mr JAMES LONEY och jägmästare JOHN LINDNER, vilka välvilligt åtagit sig ciceronskapet under vårt besök i parken. Den senare hade i förväg mätt och fotograferat de mera anmärkningsvärda parkträden, och den förre var ju den egentlige skaparen av Överås märkliga arboretum. Det var sålunda under i bästa mening sakkunnig ledning, vi färdades fram bland parkens stolta exoter. Bland dessa äro barrträden — representerade av ej mindre än 26 olika utländska arter — avgjort de mest anmärkningsvärda. Skyddat läge och drivande jordmån ha lyckligen samverkat, och resultatet har blivit över förväntan gott. Några av barrträdsarterna synas rent av här ha nått svenskt rekord i fråga om stamutveckling — jmf. närmare JOHN LINDNERS å sid. 25—30 i denna årsskrift lämnade skildring av Överås. *Abies nobilis* kommer säkerligen härvid i främsta rummet. En 65-åring om 21 m:s höjd och 80 cm:s stamdiameter vid brösthöjd — en av de förnämsta trädjättarna av samtliga — vittnar otvetydigt om artens rekordartade utveckling på platsen. Till verkligt pampiga dimensioner når här bl. a. även den i våra parker och planteringar relativt sällsynta *Abies Lowiana* — vid 65 år 23 m hög och 53 cm i diam. vid brösthöjd (jmf. fig. 3).

Fig. 4. Vårdinnan på Bondegården.

Foto: E. CEDERPALM 24 sept. 1923.

Även flera olika arter lövträd förekomma. Bok är bland alla parkträden det vanligaste. Ett omkring 80-årigt exemplar om 20 m:s höjd och 90 cm:s brösthöjdsdiameter är nog att räkna som det mäktigaste trädet i parken. Av svenska lövträd förekomma förutom bok framför allt alm, lönn, lind (*Tilia vulgaris*), ek, ask och björk samt i mera enstaka ex. al, asp och avenbok. Särskilt uppmärksammade bland lövträden blevo tvenne ståtliga hängbokar med sällsynt vackert utbildade hänggrenar. Av bok före-

kommer dessutom ett välutvecklat exemplar av den fikbladiga formen *asplenifolia*. Av utländska lövträd förtjäna särskilt nämnas en vacker *Robinia pseudacacia* samt en på vanlig lind ympad *Tilia tomentosa*, vars stam ovan ympstället visar en påfallande starkare diametertillväxt än den nedanför befintliga moderstammen. Av *Quercus rubra* finnas flera vackra exemplar inplanterade.

De stolta trädjättarna hade helt tagit vår uppmärksamhet i anspråk. Innan vi visste ordet av, hade skymningen börjat falla. Ett och annat regnstänk begynte nu också erinra oss om nödvändigheten av ett slutligt uppbrott från det underbara Överås. Före återfärden till staden måste vi dock ett ögonblick njuta av den storslagna utsikten uppifrån berget — skyddsmuren för parkträden mot västanvinden. Uppkomna på bergets topp finga vi en storartad lön för den möda, bergbestigningen onekligen kostat oss. Nedanför våra fötter hade vi staden och utställningsområdet, varifrån kvällsljusen just nu började glimma, och över staden förtonade utsikten i vackert violett ut mot det anade havsbandet. Stämningstunden på berget utnyttjades av v. ordföranden till framställande av förslag om

ett uttalande från föreningen genom arbetsutskottet till Stadsfullmäktige i Göteborg ävensom till Metodistföreningen om lämpliga åtgärders vidtagande för de stolta Överås-trädens skyddande och bevarande åt eftervärlden. Förslaget blev med entusiasm bifallet.

Innan avmarschen in till staden anträdades, samlades vi så nere i parken för att åt skaparen av Överås, Mr LONEY, ge ett samstämmigt uttryck för de tack-samhetskänslor, som besjälade oss för allt det

underbara dendrologiska, vi här fått skåda. »Över den gamle trädgårdsmannens vita huvud — jag lånar här professor SKOTTSBERGS ord i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning för den 28 sept. — silade regnet ned, då vi slogo ring kring honom för att säga honom farväl. Kring Överås' tomma hus skönjdes tecknen till att nya herrar nu skola draga därin. Det låg vemod över vårt avsked i den gråtmilda höstkvällen, och vi önskade den gamle det bästa, vi kunde finna på: att han måtte slippa se yxan sättas till roten på de härligaste träd, som växa på Göteborgs stads mark.»

Stora Jonsered—Bondegården.

Måndagen den 24 sept. ingick regnig och dyster och lovade sålunda föga gott för vår andra exkursionsdag. Kl. 8,30 på morgonen samlades vi till gemensam kaffefrukost å Statens järnvägsstation. Att dagens program varit lockande kunde tydligt skönjas av den stora anslutning, som exkursionen i dag från början rönt. Förutom flertalet av gårdagens exkursionsdeltagare anslö sig före tågets avgång till Jonsered ytterligare 10 deltagare till exkursionen:

Fig. 5. Efter lunchen på Bondegården den 24 sept. 1923.

Foto: E. CEDERPALM.

Griftgårdsinspektör A. W. ANDERSSON	Godsägare E. GULLANDER
Stadsträdgårdsmäst. AXEL ANDERSSON	Docent MOEN
Fru SIGRID BEYER	Fru ELLEN NORDENSTRENG
Fröken BIRGIT EKMAN	Kapten och fru V. RENSTRÖM
Stadsträdgårdsmästare A. FOLMER	Fru DAISY RUBOW.

I abonnerad järnvägsvagn skedde avfärden från Göteborg kl. 9 f. m., och en halv timme senare voro vi framme i Jonsered, där disponent och fru J. GIBSON mötte och omhändertogo oss för besök å **Stora Jonsere**ds herrgård. Under vandringen upp till herrgården utökades vår exkursions-skara ej obetydligt, i det att 11 nya deltagare nu tillstötte: bokförläggare K. O. BONNIER med fru och dotter, bilande från Stockholm, löjtnant ARTUR BÄCKSTRÖM, fru RUTH GRILL och fröken BRITA GRILL samt fröken CHARLOTTE LEWENHAUPT, bilande från Sörmland, direktör S. JACOBSSON och fru HILMA KJELLBERG i bil från Göteborg samt agronom och fru A. STAHRÉ.

Redan från järnvägen hade vi fått ett första gynnsamt intryck av Jonsere

ds herrgård i dess härliga, dominerande läge mellan vattendragen. Vandringen upp för höjden längs ravinen med dess yppiga lunddälsvegetation — främst de varandra avlösande bestånden av strutsbräken (*Struthiopteris*), skavgräs (*Equisetum hiemale*) och lundstjärnblomma (*Stellaria nemorum*) — blev — åtminstone för undertecknad — en sannskyldig lustvandring. Huru tjusande vackert måste här icke vara, då lundstjärnblomman på försommaren står i sitt praktfullaste flor! Nu syntes ej längre spår ens efter frukterna, men de bladrika höstskottens ljusa grönska kontrasterade som allra starkast mot den omgivande markbetäckningens i mörkgrönt eller gulbrunt stötande höstfärger. »Ravinen skulle förtjäna att hel och hällen flyttas till Änggårdens naturpark», säger professor SKOTTSSBERG, och tillägger han: »vilket är det högsta betyg jag kan ge.»

Besöket uppe i parkanläggningarna på höjden närmast herrgårdsbyggnaden stordes tyvärr av ösande regn, dess bättre dock av det hastigt övergående slaget. Under skydd av regnrockar och paraplyer fingo vi under den sicksackvandring, vi företogo genom trädgården, blott helt ytligt taga de förnämsta av dess sevärdheter i betraktande. Ännu på hösten ståtliga och färgrika perennrabatter och en storstilad rosengårdsanläggning mitt i trädgården gjorde givetvis de starkaste intrycken. En detalj från fruktträdgårdsanläggningarna må i detta sammanhang ej förbliva oomnämd. Genom insädd av blomrika annueller — främst olika arter compositéer — å den öppna jorden mellan fruktträden hade man av marken

Fig. 6. Bondegårdens utställning av insektätande växter.

mellan dessa skapat de vackraste blomsterkvartér och åt denna del av trädgården förlänat ett väsentligt tillskott i skönhetsvärde. En i sanning god idé, som borde mana till efterföljd!

Himlen klarnade allt mera, och slutligen bröt solen oemotståndligt fram under vår vandring den vackra vägen från Jonsered upp till **Bondegården**, ingenjör E. MAGNUS' förnämliga skapelse. Framme vid målet hälsades vi av herr och fru MAGNUS, som på ett i allo idealiskt sätt sörjt för vår såväl andliga som lekamliga välfägnad. Bondegårdens dendrologi och parkvård ej blott motsvarade utan överträffade vida våra än så högt spända förväntningar. Det var en rent av paradisisk lustgård, vi här fingo stifta bekantskap med! Allt var välordnat, pyntat och fint, och snart sagt allt hade kommit på sin absolut rätta plats. — det sistnämnda ett tyvärr alltför sällan användbart vitsord, då det gäller våra moderna

park- och trädgårdsanläggningar. Ingenjör ERIC MAGNUS har, med trädgårdsmästare CARL PALMQVIST som förstklassig medhjälpare, av Bondegården lyckats göra ett sannskyldigt mästerverk. Vilken specialitet besökaren än representerar inom dendrologi eller parkvård, nog finner han här tillfälle att göra lärrika studier.

Efter olika intresseläggning fördelade sig exkursionsdeltagarna snart inom de rätt så vidsträckta trädgårdsanläggningarna. De exotiska barrträden samlade kring sig en flock skådelystna, *Sedum* och *Sempervivum*-kvarteren en annan o. s. v., och inne i växthusen vart det en aldrig sinande ström av beundrande besökare. Kl. 12 midd. serverades för samtliga exkursionsdeltagare en splendid lunch i en närmast med anledning av sommarens naturforskarmöte uppförd matsalshall bakom »stugan». Från takbjälkarna nedhängande, rikt rödfruktiga druvhyls-kvistar — *Sambucus racemosa* — voro en den härligaste ögonfägnad, medan vi med frejdigt mod grepo oss verket an att söka i någon mån länsa de dukade bordens bräddfyllda fat och skålar. Aptiten var glänsande och stämningen den bästa! Sedan v. ordföranden uttalat allas vårt tack till värdfolket, samlades vi till gruppfotofering i rosegården framför ena stuggaveln (fig. 5). Och tiden var nu inne för uppbrott; kl. 1,50 gick tåget från Jonsereds station åter till utställningsstaden, och detta fingo vi ej försumma, huru gärna vi än velat dröja oss kvar ännu en stund bland Bondegårdens alla härligheter.

Trädgårdsutställningen.

Kl. 2,12 voro vi tillbaka i Göteborg. Per bil eller spårvagn, de flesta av oss kanske till fots, fortskaffade vi oss till Trädgårdsutställningen, vars beseende stod som nästa punkt på programmet. Inkomna i utställningshallen möttes vi av vår ordförande, universitetskanslern, och fru CARL SWARTZ, vilka till allas vår stora glädje nu anslöto sig till exkursionen.

Enligt programmet skulle trädgårdsutställningen beses under ledning av direktör ERIK HJELM och byrådirektör N. SONESSON. Vid vår ankomst till utställningen pågick som bäst prisutdelningen ur H. K. H. KRONPRINSENS hand, och varje tanke på mera ingående demonstration av utställningen från de nämnda experternas sida var därmed utesluten. På egen hand fingo vi taga utställningen i betraktande, och för flertalet av oss blev säkerligen även härvid utbytet nog så gott. De utlagda prislapparna gävo ju den bästa ledning. Olika intressen drogo åt olika håll, och i större eller mindre grupper fördelade sig snart exkursionsdeltagarna inom utställningsområdet.

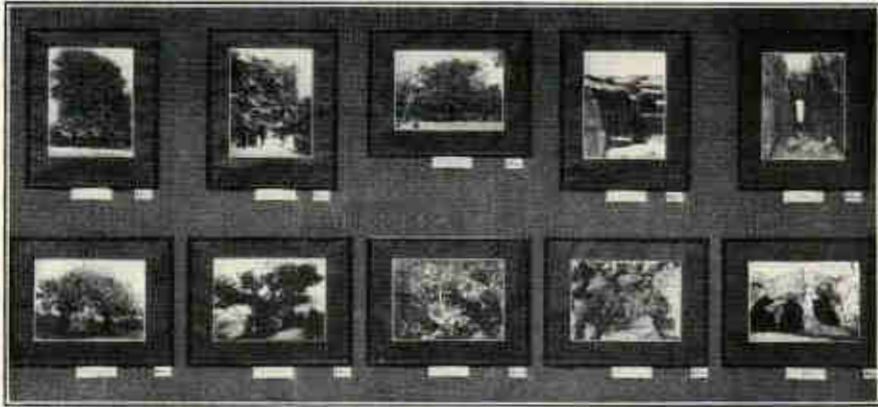

Fig. 7. Från Naturskyddsföreningens utställning å jubileumsutställningen.

Lokalen för trädgårdsutställningen är densamma, som förut härbärgerat automobilutställningen, svenska mässan och senast stadsbyggnadsutställningen. De forna trägolven i den stora hallen ha nu ersatts av fint grusade gångar, grönt lysande gräsmattor, plaskande fontäner, grönskande snår och de härligaste blomstergrupper. Av den ursprungliga automobilhallen ha vi fått en helt enkelt förtjusande blomsterträdgård. Den är uppdelad i trenne avdelningar. Mitten disponeras av de svenska utställarna med danskarna på den ena sidan och norrmännen på den andra. Det är en praktfull tavla, man har framför sig, då man från ingången låter blicken glida ut över den färgrika blomsterutställningen. På båda sidor om mittgången dominera ståtliga jätte-chrysantemer, dessa liksom de högstammiga rosorna i mitten av hallen och en del härliga begonior och hortensior utställda av firman C. R. LUNDQVIST i Göteborg, som för sina vackra »varietetsgrupper» erövat stor guldmedalj och hederspris. På framträdande plats vid mittgången möta tvenne verkligt förnämliga skånska utställare, ANDERS B. DALQVIST, Hohög, och ANDERS PERSSON, Kvarnby, den förre med bl. a. en ovanligt vacker grupp cyklamen — stor silvermedalj och hederspris! — den senare med framför allt vackra ormbunkar; för krukväxter i olika grupper har den sistnämnde erhållit svenska handelsträdgårdsmästarnes förenings hederspris och guldmedalj, som nu för första gången utdelats. En av de vackraste utställningarna och kanske den intressantaste av dem alla är Bondegårdens trädgårds nära nog enastående rikhaltiga samling i nsek-tätande växter, en fonddekoration av högsta rang vid bortre väggen av utställningshallen (se fig. 6); ståtliga — en del t. o. m. blommande —

exemplar av olika *Nepenthes*-arter med elegant nedhängande, vackert färgade bladkannor, *Sarracenia*-arter med bladstrutar av växlande färg och skapnad och andra representanter för insektivorerens underbara växtgrupp åstadkomma tillsammans en rent av imponerande helhetsverkan! Trädgårdsutställningens förnämsta utmärkelse, stor guldmedalj, har också med all rätt kommit denna utställning till del. Det dekorativa inslaget i blomsterhallens utställningsanordningar förtjänar sin alldeles särskilda eloge. En ej oväsentlig del av berömmelsen härvidlag tillkommer Göteborgs Trädgårdsförening, som också, ehuru utställare utom tävlan, för sina dekorativa anordningar belönats med Trädgårdsutställningens guldmedalj och hedersdiplom. Av de av Trädgårdsföreningen utställda dekorationsgrupperna må här endast erinras om dess utomordentligt vackra, atrika och intressanta *orchidé*-utställning.

Trädgårdsutställningens *snittblommor* förläna måhända åt utställningen den förnämsta färgglädjen. *Rosor*, *dahlior*, *nejlikor* och *chrysantemum* äro här mest i ögonen fallande. De vackraste *frilandsrosorna* stamma från Skåne, Åkarp — BIRGER LINDBERGS Plantskola och Rosen- och Plantskolan (Sv. G. PEHRSSON), båda belönade med stor silvermedalj — vackra samlingar *rosor*, odlade under glas, ha utställts av E. G. ERIKSON, Hässelby Villastad, M. E. GRÉN, Mölndal, och KNUT GYLLIN, Kvarnby, vilka likaledes för sina utställningar hemburo stor silvermedalj. Praktfulla *dahlior* utställas av bl. a. A.-B. LINNROS & SON, Hässelby Villastad, och Stora Katrinelunds Handelsträdgård, Göteborg, de två främsta pristagarna inom denna klass. Inom klassen *nejlikor* möter en av de vackraste utställningarna av samtliga, Aktiebolaget BJÖRKLUND & Co., Kristianstad, den ende svenske guldmedaljshemtagaren på snittblomsavdelningen. Främste pristagaren — stor silvermedalj — för vacker samling *chrysantemum* är på svenska sidan A. TH. AXELSSONS Handelsträdgård, Hässelby Villastad.

Den danska sidan av blomsterutställningen är i vissa delar rent av underbart vacker. Främst bland danskarna märkas de båda köpenhamnarna C. ANDERSEN och CHR. HANSEN, vilka båda för sina rikhaltiga och vackra dekorationsgrupper — grupper av minst 100 blommande och icke blommande plantor i kruka — hemburo Trädgårdsutställningens guldmedalj. En ovanligt välordnad och vacker utställning möter här även inom klassen »blommande *orchidéer*» i JOHN WATERSTRADTS, Köpenhamn, med stor silvermedalj belönade exposition. Samma utmärkelse har också kommit handelsgartner CHR. ASMUSSEN, Valby, Köpenhamn, till del för hans vackra grupp *chrysantemum*. På snittblom-avdelningen

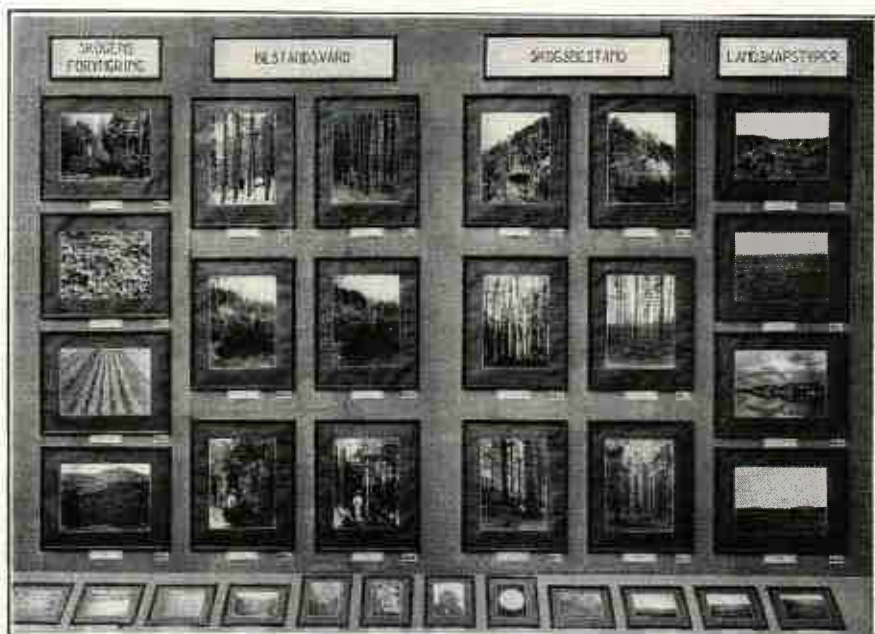

Fig. 8. Från Skogsvårdsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län utställning.

fägnas ögat av framför allt de härligaste r o s o r, n e j l i k o r och c h r y s a n t h e m u m. Handelsingartner C. H. KOCH, Valby, Köpenhamn, har här belönats med guldmedalj för sin charmanta samling avskurna blommor, odlade under glas, och stor silvermedalj har hemförts av CHR. V. LIND, Aalborg, för r o s o r från friland, av Dansk Nellikokultur, Aabenraa, av CHR. ASMUSSEN för snitt-c h r y s a n t h e m u m samt av D. T. POULSENS Planteskole, Valby, Köpenhamn.

Den norska blomsterutställningen bjuder icke på samma färgglädje som de två andra skandinaviska ländernas. Inom en klass, »grupp blommande c y k l a m e n», ta dock norrmännen avgjort priset; av 4 här utdelade stora silvermedaljer ha ej mindre än 3 stycken hemförts av norska utställare: L. CARLHEIM, Fredrikstad, OLAV GRAN, Moss och HARALD LINDBÄCK, Östre Aker. Den sistnämnde har även fått samma utmärkelse för en storartad och vacker o r m b u n k s-utställning. Att nämna från den norska sidan är slutligen H. JUHL GRANS, Kristiania, vackra grupp c h r y s a n t h e m u m, även den belönad med stor silvermedalj.

Redan innan vi kommit in i blomsterhallen, ha vi passerat köksväxthusutställningen. Här är det givetvis danskarna som dominera. Ute på en

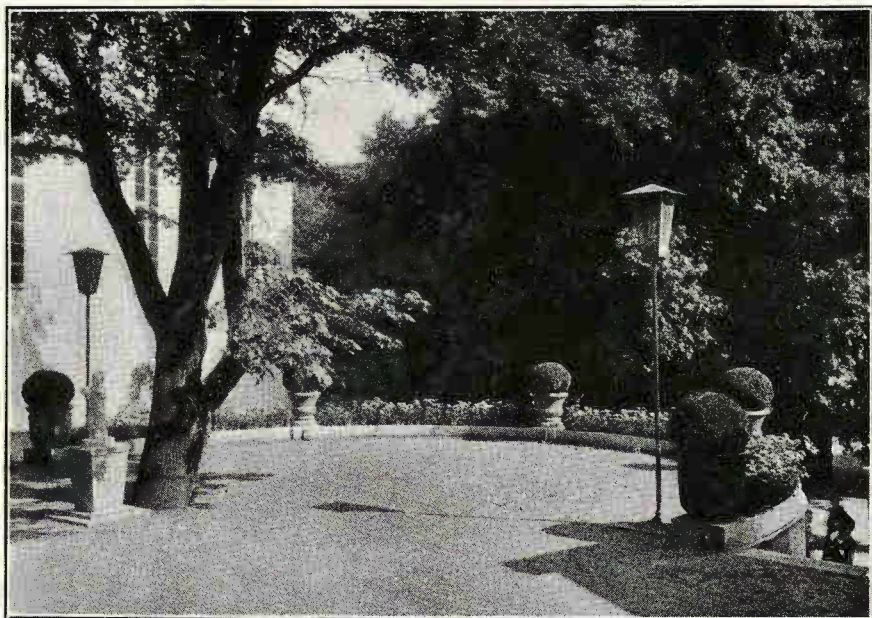

Fig. 9. Göteborg, jubileumsutställningen. Johannebergstrappan; borstnejlikor.
Foto: Fotomonopolet.

av gårdarna har Köpenhamns Gartnerforening byggt upp ett jättetorn av kål och purjolök; förutom allmänhetens beundran har lönen här för blivit diplom för guldmedalj och Jönköpings trädgårdsmästares hederspris. På norska köksväxtsavdelningen har Kristiania Gartnerforening timrat upp ett vikingaskepp av olika kålsorter, lastat med snart sagt allt upptänkligt i grönsaksväg; även här har belöningen blivit diplom för guldmedalj och hederspris. Svenskarna äro näppeligen så rikt företrädde på denna avdelning, som man kunnat vänta. Ett hederspris har emellertid tilldelats även en svensk köksväxtutställare, Länsträdgården, Härnösand. Såsom verkligt förnämlig svensk utställare förtjänar dessutom nämnas handelsträdgårdsmästare A. E. SVENSSON, Göteborg, som inom tvenne olika klasser belönats med stor silvermedalj; hans drivgurkor voro helt enkelt storartade.

Av fruktutställningen kunde man i år ej vänta mycket. Under 1922 års solfattiga sommar kunde ej fruktträden bygga upp något större antal knoppar för ny fruktskörd 1923, och resultatet har ju också blivit, att 1923 som fruktår betraktat för stora delar av Skandinavien måste betecknas såsom ett av de sämsta i mannaminne. Det är endast det danska

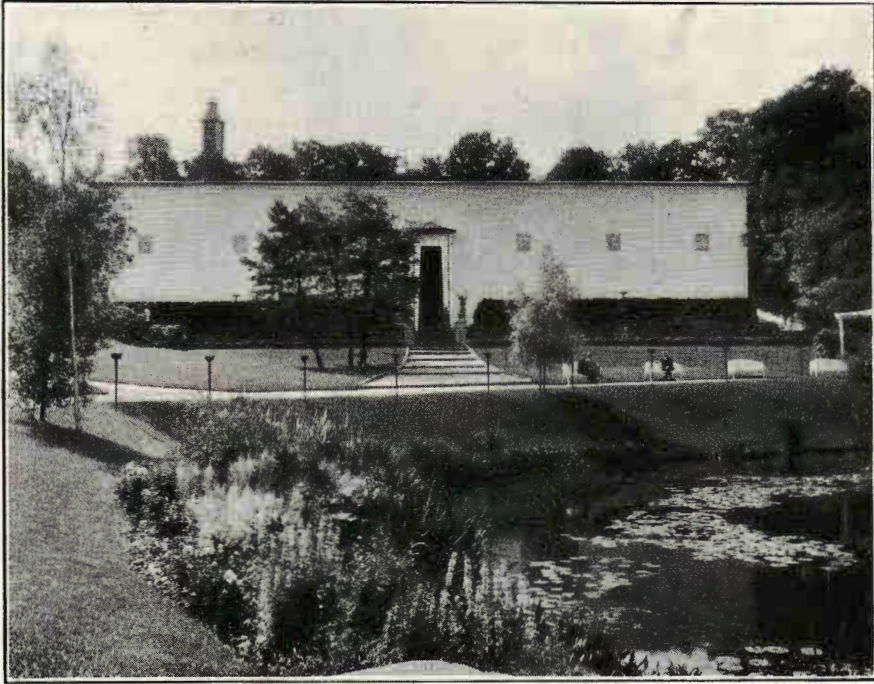

Fig. 10. Göteborg, jubileumsutställningen. Näckrosdammen och Konstindustribyggnaden med häck av *Alumii*-cypresser. Vid vägen ett ex. *Salix alba splendens sibirica*. I förgrunden *Actæa*, *Spiræa* och *Lythrum*.

Foto: Fotomonopolet.

och i viss mån även det skånska klimatet, som i år kunnat alstra någon utställningsfrukt att tala om. Av de danska utställarna är givetvis Guldborgshaves Fruktpantager att nämna i första rummet, och se vi också i dem den ende hederspristagaren inom hela fruktutställningen. Handeltgärtner SVEND BRUUN, Glostrup, har för utställningens vackraste och mest aptitretande vindruvor erhållit stor silvermedalj och Gärtner L. PALLESON, Saxköping, samma utmärkelse för en vacker samling av 10 för en villaträdgård lämpliga äpplesorter. Som pristagare på den svenska fruktavdelningen märkas främst Kristianstads Läns Trädgårdsmästaresällskap (gm trädgårdsmästare A. NILSSON, Råbelöv), Skånes Fruktoflareförbund, Hälsingborg (gm civilingenjör G. W:SON CRONQUIST), båda belönade med stor silvermedalj inom klassen »kollektivutställning till belysande av fruktodlingens ståndpunkt inom speciellt distrikt»; samma utmärkelse har tillkommit stationsföreståndaren JOHN ERLANDSSON, Lilla Edet, för en »samling av 5 för en villaträdgård lämpliga äpplesorter», professorskan

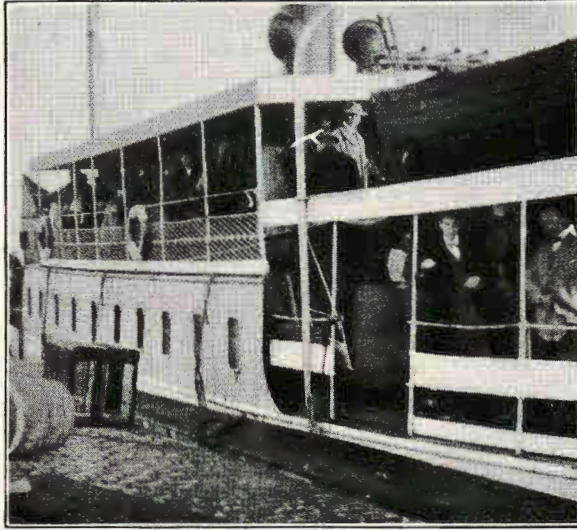

Fig. 11. Vid avfärden från Göteborg den 25 sept. 1923.

Foto: G. SCHOTTE.

ELISABETH KOCH, Lund, för en samling av 5 för samma lämpliga plommonsorter samt fru IDA THOMANDER-WARHOLM, Lund, för en ovanligt läcker »samling fruktsorter odlade på spaljéträd eller träd i kruka»; ytterligare en stor silvermedalj ha vi att annotera på den svenska fruktutställningens konto, nämligen för en av Bondegårdens trädgård, Jonsered, utställd samling vindruvor. Trenne norska fruktutställare ha

hemfört stor silvermedalj, nämligen Landbruksselskapen i Akershus, Buskerud och Opland, samtliga för »kollektivutställning till belysande av fruktodlingens ståndpunkt inom speciellt distrikt». Transparente blanche tycktes vara den vackrast utbildade och oftast representerade norska äpplesorten.

Inom avdelningen »plantskoleartiklar» möter en utställning av rent dendrologiskt intresse. Främst är här att nämna M. O. ANDERSENS, Jönköping, vackra barrträds-grupp ute på en av gårdarna. Andra barrträds-utställare äro Adelsnäs Trädgårdar, Åtvidaberg, Ramlösa Plantskola, Hälsingborg, Länsträdgården, Härnösand, Lagklarebäcks Plantskolor, Mölndal, D. T. POULSENS Planteskole, Valby, Köpenhamn, och Jæderens Planteskole, Klepp (Norge). Inom gruppen »fruktträd och bärbuskar» möter en hel rad förnämliga utställare. 6 danska och 4 svenska utställningar hemförde inom denna grupp stor silvermedalj. Även rosor äro ganska rikt representerade på denna avdelning av utställningen; stor silvermedalj har här utdelats till 7 svenska, 5 danska och en norsk utställare. För dekorativt anordnade stenpartiväxter ha M. P. ANDERSEN, Jönköping, och AKSEL OLSSON, Kolding (Danmark), hemburit stor silvermedalj. Så även Langesö Plantage, Tikøb (Danmark), för en vacker samling dekorativt anordnade vattenväxter — näckrosor, Indiens heliga lotus m. fl.

Utställda ritningar, modeller och skulpturer, konserver, blomsterkorgar, jardinièrer etc., trädgårdsredskap, blomsterkrukor och växtbaljor, växthus och övervintringshus etc. i modeller, värmepannor, rör etc., fruktemballage, m. m. bidraga alla i sin mån att göra den storartade utställningen instruktiv och fullödig. — Inom avdelningen »koloniträdgårdsskötsel» ha tvenne utställare mött upp, och den ene av dem, grovarbetaren CARL LINDVALL, Malmö, prisbelönts för sin dekorativt anordnade samling koloniträdgårdsprodukter.

Fig. 12. Den vackraste solfjädersgranen (*Sciadopitys verticillata*) å Ellesbo. Å bilden synas t. v. Universitetskansler och fru SWARTZ, t. h. Brukspatron W. RHEDIN.

Foto: G. SCHOTTE 25 sept. 1923.

För dekorativ samling skolträdgårdsprodukter har pris tilldelats ende utställaren på detta område, Norsk Skolehaveforbund i Kristiania.

Synnerligen intressanta utställningar möta slutligen inom avdelningen »växtpatologi, undervisningsmateriel och litteratur». Centralanstaltens för försöksväsendet på jordbruksområdet botaniska och entomologiska avdelningar ha här anordnat en utställning av samlingar, preparat, fotografier, färglagda planscher, kartor etc., på ett överskådligt sätt belysande deras under de sista decennierna så betydelsefulla och resultatrika verksamhet. För »förtjänstfullt och instruktivt material» ha de också förärats utställningens hedersdiplom. Samma utmärkelse har på denna avdelning kommit Kungl. Lantbruksstyrelsen till del »för material, belysande trädgårdsodlingens ställning i Sverige». Även Alnarps trädgårdars försöksverksamhet har här tilldelats hedersdiplom för »instruktivt material, belysande institutionens verksamhet m. m.» Så också Blekinge läns hushållningssällskap (trädgårdskonsulent P. LINDE) »för instruktivt material, belysande trädgårdskonsulentens verksamhet». Inom denna del av utställningen finna vi även vår egen förenings relativt anspråkslösa ut-

ställning av fotografiska förstoringar av bilder från de gångna årens exkursioner, våra på karta inlagda exkursionsrouter samt de hittills utgivna årgångarna av »Lustgården» och samtliga exkursionsprogram. Och ha vi att med största tillfredsställelse annotera, att även vår utställning belönats med hedersdiplom. Sveriges pomologiska förening har på samma sätt uppmärksammat för sin utställning av »material, belysande föreningens verksamhet».

De flesta av oss hade säkerligen redan förut tagit närmare kännedom om trädgårdsutställningen med alla dess mångskiftande avdelningar. Den korta tiden för vårt gemensamma besök tillät ej något fördjupande i detaljerna. Det kunde nu näppeligen bli tal om annat än en förnyad överblick av alla de utställda härligheterna och ett konstaterande av, att de förnämligaste prislapparna blivit även efter vårt förmenande rätteligen placerade.

Skogsutställningen.

Ännu en punkt återstod på dagens program — före den gemensamma middagen på Trädgårdsföreningen — »besök i 'Trägården' å jubileumsutställningen samt demonstration av delar av skogsutställningen m. m.», vilket besök från i går överflyttats till andra dagens exkursionsprogram. Till 4,30 e. m. hade samling annonserats i »Trägården» utanför skogsutställningen. Och talrikt mötte vi på utsatt tid här upp för att under professor SCHOTTES sakkunniga ledning taga valda delar av denna, en av de mest instruktivt anordnade avdelningarna på jubileumsutställningen i betraktande. Bättre ciceron än professor SCHOTTE kunde vi ej önskat oss. Något över en timmes tid stod till hans förfogande för demonstrationen av skogsutställningen, innan utställningsportarna kl. 6 e. m. stängdes för dagen, men på denna korta tid hann han ge oss en överblick av nära nog allt det mera väsentliga av den dendrologiskt så intressanta utställningen. Efter en första orientering inom utställningen i dess helhet uppehöll han sig särskilt vid Skogshögskolans och Skogsförsöksanstaltens vackra och omfattande utställningar. Intressanta detaljer demonstrerades från bl. a. den skogsentomologiska avdelningens utställning, skogsavdelningens instruktiva framställning av skogsförsöksanstaltens gallringsmetoder och metoder för skogens förnygring, den naturvetenskapliga avdelningens kartor och profiler belysande våra försumpningsmarker och den svenska skogsjordmänen m. m. »Proveniensfrågan: betydelsen av fröets hemort vid skogsodling» hade av skogsavdelningen — enkannerligen dess föreståndare, vår utmärkte ciceron — gjorts till föremål för en in-

Fig. 13. Exkursionsdeltagarna samlade kring värdfolket å Ellesbo den 25 sept. 1923.

gående behandling. L ä r k , g r a n , t a l l och e k av olika proveniens fingo vi här stifta bekantskap med. Den skotska lärkens skogligen överlägsenhet över lärk av tyrolerras belystes till full evidens av fotografier och diagram, så ock proveniensens utomordentliga betydelse vid särskilt tall- och ek-kulturer. Goda fotografier av »tysk» tall och tall av olika svensk proveniens visade nödvändigheten av att vid skogsodling erhålla frö från trakter, som klimatiskt ej för mycket avvika från skogsodlingsplatsen. Ekens olika raser illustrerades av en samling utmärkta fotografier, av vilka den av »Djurgårdens rakaste ek» vid Experimentalfältet vid Stockholm tilldrog sig berättigad uppmärksamhet. »Använd alltid svenska ekollon från träd med god stamform!» — så lød med allt skäl ett upprop å ekutställningsväggen. Föremål för särskild demonstration blevo dessutom bl. a. utställningarna belysande »silvergranens produktion och förnygring», »lärkens produktion i Sverige», »gallrings- och »blädningsförsök i granskog», »aspens produktion», »sydvästra Sveriges ljunghedar», »Siljansfors försökspark», »gallringsförsök i tallskog» m. m.

Utställningarna berörande skogsundervisning, skogsforskning och försöksparkar hade så lagt beslag på vårt intresse, att tiden ej medgav något fördjupande i de närmast följande utställningshallarna. Sedan vi — som avslutning — en kort stund gemensamt studerat den verkligt roande bildserien längs väggarna i hallen för grafisk industri och pappersförädlings-

industri, överlämnades vi av professor SCHOTTE i jägmästare LINDNERS vård, vilken nu något mera i detalj för oss demonstrerade Svenska Naturskyddsföreningens och Skogsvårdsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län särskilt dendrologiskt sett intressanta separatutställningar i en av de redan förut genomvandrade utställningshallarna. Från Naturskyddsföreningens välordnade utställning (jmf. fig. 7) må här särskilt nämnas en karta utvisande kristtornens (*Ilex Aquifolium*) forna växtlokal i Bohuslän, fotografier av en jätte-hassel (36 cm i nuvarande stamdiameter och med en stubbe om ända till 78 cm:s diameter) från Dingle i Fors s:n, en paraplytall från Hultås i Dragmarks s:n, en hästkastanj om 160 cm:s stamdiameter, den s. k. hättfuran vid Kragenäs i Lur s:n, bohuslindarna (*Tilia platyphyllos*) å Öddö och Syd-koster, en vitoxel (*Sorbus Aria*) med 34 cm:s stamdiameter från Syd-koster samt kartor över fyndorter för benved (*Evonymus europæa*) och havtorn (*Hippophaë rhamnoides*) inom Göteborgs och Bohus län samt norra Halland. Inom Skogsvårdsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län utställning (se fig. 8) tilldrog sig en samling fotografier av olika skogsbestånd och enstaka skogsträd m. m. samt i länet införda främmande trädslag vår särskilda uppmärksamhet. Vi blevo här bl. a. i tillfälle att förnya bekantskapen med några av de av oss i går beundrade utländska barrträden vid Överås.

Kl. 6 var tiden inne för utställningshallarnas stängande för dagen, och vår exkursionsskara befann sig snart i förskingringens tecken. En del av oss passade nu på att som hastigast taga Jubileumsutställningens park- och trädgårdsanläggningar (jmf. fig. 9 o. 10) i betraktande, medan vi ännu hade ingenjör E. BÜLOW-HÜBES intressanta föredrag från i går i färskt minne. Den fallande skymningen och den väntande middagen tvungo oss dock ganska snart att söka oss åter till hus och hem i staden.

Kl. 7,30 e. m. samlades ett 50-tal exkursionsdeltagare med ordföranden och fru SWARTZ i spetsen till gemensam fest å Trädgårdsföreningen. Liksom förut under dagen var stämningen alltjämt den bästa! Vid kaffet och punsehen bidrog en av ingenjör E. MAGNUS förevisad film av insektätarna i växthusen å Bondegården än ytterligare till stämningens höjande.

Göteborg—Ellesbo—Kungälv.

Tisdagen den 25 sept., vår sista exkursionsdag, lovade redan från början gott väder. Och den höll också vackert ord! Kl. 8 på morgonen var samling annonserad till Lilla Bommen för avfärd med för ändamålet

Fig. 14. Gunnebo från gårdssidan. 25 juli 1923.

särskilt förhyrd båt — ångaren Tjörn — till Ellesbo och Kungälv. Och straxt efter 8 var båten fullastad. Blott ett fåtal av de förut antecknade deltagarna i exkursionen uteblevo — plikten kallade dem på annat håll — en del nya tillkommo i deras ställe, så att deltagareantalet i dag nådde sitt maximum. Vid båten tillstötte grevinnan HEDVIG PIPER, f. EKMAN, vid Ellesbo direktör och fru AXEL LAGERGREN och senare på dagen vid Gunnebo direktör E. HJELM.

Båtfärden å älven upp till Ellesbo blev en i allo angenäm vilostund före dagens ansträngningar. Kaffe och smörgåsar hade i förväg beställts på båten, och smakade de utmärkt, då de efter lång väntan äntligen serverades.

Strax efter $\frac{1}{2}10$ voro vi framme vid **Ellesbo**, det närmaste målet för dagens exkursion. Vid båtbyggen välkomnades vi av brukspatron och fru RHEDIN, och med ordföranden och v. ordf. med fruar i têtén voro vi snart på vandring den vackra allén upp till Ellesbo. En första anhalt gjordes å den nedre terrassen framför herrgården, där v. ordf. passade på och »knäppte» ordföranden och fru SWARTZ och värden på stället vid sidan av ett av de här planterade, verkligt förstklassiga *Sciadopitys*-exemplaren (fig. 12). Så välformade och så vackert och livligt grönskande exemplar av solfjädersgranen som de på Ellesbo hade väl näppe-

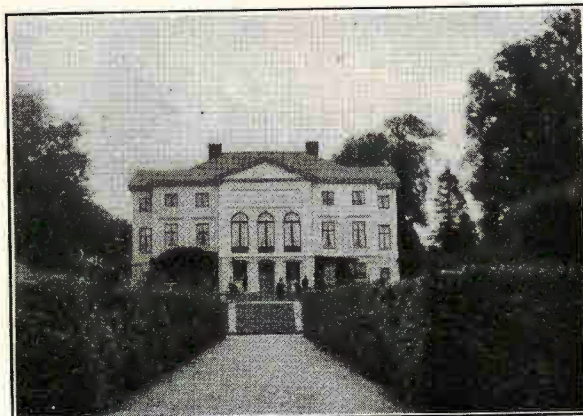

Fig. 15. Gunnebo från trädgårdssidan.

Foto: G. SCHOTTE 25 sept. 1923.

förlämnar åt anläggningarna en högförnäm prägel. Åt ena sidan är det gamla skogsbeståndet av ek och högstammig björk m. fl. lövträd så gott som orört. I kanterna av detsamma och på slutningen ner mot älven ha mängder av främmande trädslag inplanterats. Det är här vi finna huvudparten av det art- och individrika arboretum, som gjort Ellesbonamnet så välklingande för dendrologörat. Vår rundvandring blev över förväntan givande. De talrika *Quercus*- och *Jaglans*-arter, med vilka vi nu fingo stifta en tyvärr alltför flyktig bekantskap, voro till största delen för flertalet av oss förut okända, så i ännu högre grad de många förekommande *Betula*-arterna. Även lövträd sådana som de båda *hichory*-arterna, *Carya ovata* och *C. cordiformis*, väckte vår oförställda beundran. Med en viss förvåning konstaterade vi, att äkta kastanje (*Castanea vesca*) på denna breddgrad i vårt land vid 21 års ålder förmått utveckla en nära 6 m hög, om än relativt späd stam. Ett synnerligen vackert exemplar av den nordvästamerikanska alarten *Alnus rubra*, redan vid 15 års ålder 11 m hög och 90 cm i stamomkrets vid brösthöjd, visade, att vi i denna art ha ett parkträd av rang att räkna med.

Av barrträd förekomma å Ellesbo många olika arter, flera av dem uppdragna i hela små bestånd. En nyhet för många av oss var måhända den i vårt land sällan odlade guldlärken, *Pseudolarix Kämpferi*. De tre förefintliga exemplaren syntes alla någorlunda ha uthärdat de gångna vintrarnas kyla — de i topparna mer eller mindre frostskaadade skotten visade dock, att arten måste räknas till de mera frostömma; det största exemplaret mätte något över 2 m i höjd. Att m a m m u t t r ä d e t,

ligen någon av exkursionsdeltagarna förut skådat på svensk mark! Andra barrträd i vackert utbildad form voro här *Thuja occidentalis* och *gigantea*, *Thujopsis dolabrata* samt *Taxus baccata hibernica*.

Över den övre terrassen gick vägen vidare förbi det i 1700-talsstil uppförda corps-de-logiet. Den stolta inramningen av urgammal ek

Sequoia gigantea, norr om Göteborg kunnat uthärda i 25 hela år och nå en höjd av något över 4 m var kanske en av de största överraskningarna, vår rundvandring bland Ellesbo-rariteterna hade att bjuda på.

Då Ellesbo arbetum förut i denna årsskrift blivit utförligt och sakrikt behandlat, må den ovan gjorda axplockningen i detta sammanhang

vara tillfyllest. Tiden för vårt besök hade med nödvändighet måst alltför knappt tillmätas; ändamålet med detsamma var ju allenast att bringa till föreningsmedlemmarnas kännedom, vilka dendrologiska skatter, vi här ha att räkna med. Innan vi visste ordet av, manade ångbåtsvisslan till uppbrott. För att det även i fortsättningen lockande dagsprogrammet skulle kunna i vederbörlig ordning medhinnas, måste vi med nödvändighet oförtövat ställa oss den maningen till efterrättelse.

Efter avsked av vår värd och ciceron på Ellesbo och ett för honom och hans älskvärda maka utbringat kraftigt leve voro vi på någorlunda programenlig tid stadda på fortsatt ångbåtsfärd uppför älven. Snart fingo vi ruinerna av Bohus' stolta gamla fästning i sikte (jmf. försättsbilden å sid. 112), och efter passerandet av det vackra inloppet till Kungälv voro vi redo för nästa landstigning.

Besöket i **Kungälv** gällde i första hand häradshövding **BÄÄRNHIELMS** vida beryktade lilla mönsterträdgård. Men även Bohus' fästning lockade till närmare beseende. Tyvärr tillät icke den knappt tillmätta tiden besök å båda hållen. Trädgårdsbesöket lockade ju för flertalet starkast, men hos några tog turistintresset överhanden, och beslöto sig dessa för ett besök å ruinerna under fru **EBBA RHEDINS** ledning. Med ingenjör **MAGNUS** som vägvisare skyndade vi andra genaste vägen till den **BÄÄRNHIELM**ska trädgården.

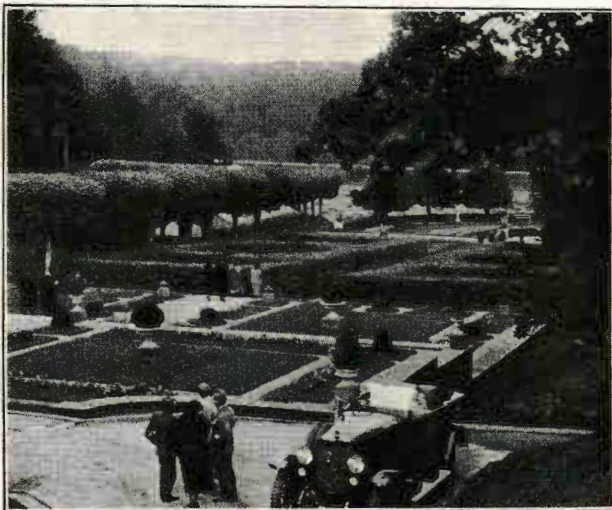

Fig. 16. Från besöket i de HALL'ska trädgårdsanläggningarna vid Gunnebo den 25 sept. 1923.

Fig. 17. Dammen i Gunnebo park.

Foto: G. SCHOTTE 25 sept. 1923.

För blomstervänner och parkvårdsintresserade erbjuder det idylliska Kungälv mycket av intresse. Välskötta trädgårdar i drivande lägen ha här i mer än ett fall oväntade saker att framvisa. Detta gäller i särskilt hög grad häradshövding MAURITZ BÄÄRNHIELMS förnämligast under de senaste fem åren anlagda klippträdgård. Anläggningen är gjord å den mest gynnsamma lokal å

Fontinbergets sydbrant. Ett askbestånd täckte ursprungligen bergbranten, och sedan detta undanskaffats, förvandlades branten med dess olika avsatser direkt till en »rock garden» utan några som helst uppbyggda stenpartier.

Vid framkomsten till trädgården stodo häradshövding och fru BÄÄRNHIELM OSS till mötes, och under den förres instruktiva ledning togo vi omedelbart den intressanta anläggningen i närmare betraktande. Med naturens hjälp och genom ihärdigt, oförtrutet arbete har häradshövding BÄÄRNHIELM lyckats åstadkomma en fullständigt idealisk klippträdgårdsanläggning. Här — liksom vid Bondegården — kunde man med allt fog säga, att snart sagt allt kommit på sin rätta plats. Det begränsade utrymmet hade på bästa sätt tillvaratagits. Allt efter underlagets och omgivningens olika beskaffenhet hade klippmarksväxter och skuggväxter, klängväxter och våtmarksväxter, vår- och höstväxter etc. etc. kommit till användning. Ännu på hösten prunkade marken flerstädes i rikaste blomsterflor. Bland mera i ögonen fallande höstblommande arter må exempelvis nämnas den storblommiga *Hypericum calycinum* — en annan vacker *Hypericum*-art, den buskartade *H. patulum*, var nu till största delen överblommad — en storblommig röd *Prunella*-art, alltjämt blommande *Rubus tæniarum* och *thyrsanthus* — båda inflyttade vildväxande exemplar — *Campanula barbata fl. alb.*, en nedliggande *Digitaria*-art med vackert purpuröda blad — andra att förtiga! Av anmärkningsvärda

Fig. 18. Grupp av exkursionsdeltagare vid Gunnebo den 25 sept. 1923.

lignoser på fritt land förtjäna särskilt anföras den fräkenliknande gymnospermen *Ephedra* och förvånande välutbildad *Erica arborea* — den senare dock täckt under vintern. Vid bergroten nedanför det brantaste bergstupet hade svenska lundväxter funnit en tydligen omtyckt tillflyktsort; *Geranium palustre*, *Thalictrum aquilegifolium* *Osmunda regalis*, *Orchis maculata* i ända till över 8 dm höga fruktexemplar m. fl. erinrade här om den svenska lunddäldsfloras yppighet. En vacker *Hedera* (med underligt framåtriktade bladflikar) bildade ett ovanligt tätt, mörkgrönt draperi på bergväggen ovanför, och vid dess ena sida erbjöd en *Ampelopsis Engelmanni* med sitt nu blodröda bladverk en den grannaste kontrastfärgverkan.

Det kunde vara nog så lockande att här framdraga ännu ett och annat av vad som antecknats från besöket. Då skaparen av anläggningen på annat ställe i »Lustgården» själv redogör för sin klippträdgård och dess tillkomst, behöver ju dock ej bilden av densamma här någon ytterligare komplettering.

På dagens program hade omöjligt mer än en timmes tid kunnat anslås åt besöket i den BÄÄRNHELM'ska trädgården. Kl. 12 serverades lunch å Kungälvs trevna gästgivaregård. Huru mycket bordets njutningar än lockade, förblev klippträdgårdens dragningskraft för mer än en av exkursionsdeltagarna i det längsta den mäktigaste — först då det stora flertalet från smörgåsbordet började förflytta sig in till långborden i matsalen innanför, anlände den sista eftertruppen av trädgårdsbesökarna till gästgivaregården. Kl. 1,15 e. m. förde oss båten från Kungälv över älven

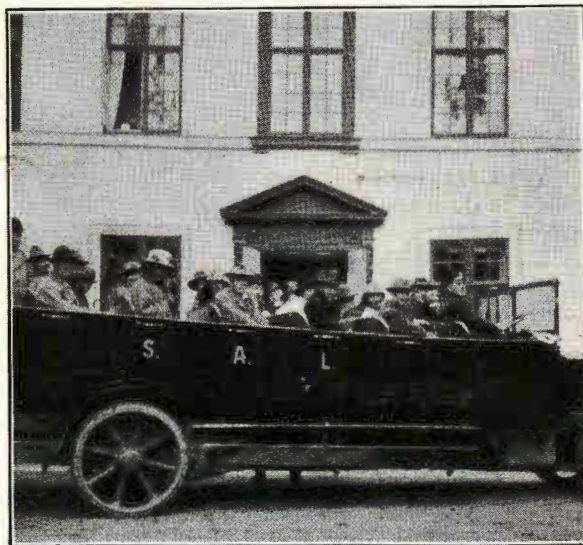

Fig. 19. En kontingent exkursionsdeltagare anländer till Råda.

Foto: G. SCHOTTE 25 sept. 1923.

till Bohus' järnvägsstation, där bilar väntade för exkursionens fortsättande.

Bohus-Gunnebo-Råda-Göteborg.

I tvenne stora hyrbilar — den ena rymmande ej mindre än 34 passagerare (jmf. fig. 19) — och ett flertal privatbilar, medförda av exkursionsdeltagarna själva, instuvades vi nu samtliga, och styrdes färden över Surte, Lerje, Ols-

kroken, Örgryte, Almedal och Mölndal till **Gunnebo**, det närmaste målet för eftermiddagens exkursion. De väldiga backarna i Mölndal klarades med glans även av 34-personers-bilen!

»Kronoskattehemmanet» Gunnebo inköptes år 1778 av den i Göteborg bosatte, från England inflyttade köpmannen JOHN HALL. Denne uppdrog åt stadsarkitekten CARL WILHELM CARLBERG att bygga ett sommarresidens, vilket synes hava kommit under tak sommaren 1786. I november 1788 var det hela i huvudsak iordningställt, och konung GUSTAF III var under sin dåtida Göteborgsvistelse flera gånger ute på Gunnebo. Inredning och trädgårdsanläggningar torde dock ej ha varit fullt färdiga förrän omkring 1796. Om desammas förnämliga beskaffenhet får man en god föreställning av en beskrivning av doktor ARVID BÆCKSTRÖM, vari det heter: »Gunnebo från taklisten till yttersta stenen i trädgårdsdammen, till sista urnan i parken, har i helgjutenhet och avrundning varit pärlan i vår svenska Louis XVI.» Stuccaturarbeten m. m. i det inre av Gunnebo utfördes av italienska konstnärer.

JOHN HALL D. Y. ärvde Gunnebo efter sin fader, men dog sedermera i största armod, varefter egendomen övertogs av BJÖRNBERG, vilken varit anställd i JOHN HALLS affär. En slaktare CARLSSON köpte därefter Gunnebo. Denne lät borttaga kopparbeklädnaden å taket, vilken han

sålde och fick för detta lika mycket, som han betalt för hela stället. Följande ägare voro grosshandlare BARCLAY samt apotekare CAVALLI från Göteborg.

Grosshandlare WILHELM DENNINGHOFF, fader till den nuvarande ägarinnan, friherrinnan HILDA SPARRE, köpte godset av CAVALLI, och sköttes Gunnebo av friherre CARL SPARRE på ett synnerligen pietetsfullt sätt. Efter friherre SPARRES död är friherrinnan HILDA SPARRE nu

ägare till Gunnebo, och det kärleksfulla verk, som hennes man började med att iordningställa Gunnebo i dess ursprungliga skick, har friherrinnan SPARRE fullföljt i, om möjligt, än högre grad.

Vid vår ankomst till Gunnebo välkomnades vi av dess härskarinna, friherrinnan SPARRE. Inne i gästbudssalen voro förfriskningar framdukade. De vackra gemaken med sina konstskatter lockade oss en stund kvar inomhus; de i ursprungligt skick ännu alltjämt bevarade HALL'ska trädgårdsanläggningarna (jmf. fig. 15—18) blevo dock snart nog föremålet för vårt djupast liggande intresse. De stilfulla gamla terrasserna och de klippta alm- och lind-alléerna erinrade om, att även vårt land haft en trädgårdskonstens storhetstid. Mycket ha vi förvisso alltjämt att lära av anläggningarnas enkla, värdiga linjer från den tiden! Från den gamla 1700-talsträdgården övergingo vi till den naturpark, som i mera modern stil fått uppväxa i nära anslutning till denna. Några silvergransjättar av tydligen ansevärd ålder vittnade om, att även denna delen av parkanläggningarna hade nog så gamla anor. Främst märktes en ståtlig *Abies Nordmanniana* om 230 cm:s stamomkrets vid brösthöjd, en värdig medtävlare till den stora Nordmannsilvergranen vid Stenkullen — jmf. »Lustgården» 1921 sid. 15, 17—20.

Fig. 20. Från besöket å Råda. Vattenkonsten i trädgården.

Foto: G. SCHOTTE 25 sept. 1925.

Andra främmande barrträd av jämförelsevis hög ålder voro *Abies balsamea*, *Larix europæa* och *Picea canadensis* (= *alba*). I kanten av den vackra ekbacke-parken överraskades vi av en jättelik *Quercus rubra* om ej mindre än 264 cm:s stamomkrets vid brösthöjd — säkerligen Sveriges största exemplar av detta vackra lövträd.

För både parkvänner och dendrologer hade Gunnebo-besöket blivit en verklig upplevelse! Ordföranden frambar för vår värdinna och ciceron uttrycken för vår beundran och tacksamhet. Och på utsatt tid susade bilarna åter i väg mot nya exkursionsupplevelser.

Råda säteri stod som sista punkt på dagens och exkursionens program. En värdigare avslutning på den i allo lyckade och givande sista exkursionsdagen hade vi näppeligen kunnat önska oss!

Råda säteris historia går tillbaka till 1400-talet. Det nuvarande corps-de-logiet är byggt 1772 på samma plats, där ett äldre legat. Trädgården är med all säkerhet till sin huvudsakliga plan betydligt äldre än boningshuset. Trädgårdsanläggningarna utmärkas av vacker terrassering och präktiga alléer med talrika gamla träd. Till trädgården ansluter sig en park eller hagmark med en mängd vackra ekar.

Vid framkomsten till Råda mottogos vi med äkta gammalsvensk gästfrihet av ägaren, doktor GUSTAF EKMAN. Först besågs trädgården. De vackra *Dahlia*-kulturerna längs den ena av trädgårdsterrasserna tävlade i blomsterprakt och formrikedom med vad trädgårdsutställningen inne i utställningsstaden kunnat bjuda på. Och det vill ej säga så litet! Härligt blomrik *Petunia inflata* i kantrabatterna på båda sidor om mittgången från corps-de-logiet ned mot sjön var ävenledes en sevärdhet av rang. Terrassmurarnas yppiga murgröna och rikblommiga *Linaria cymbalaria* förtjäna även sitt särskilda omnämmande. Den senare återfunno vi som självsådd här och där mellan stenarna i terrassernas trappor och gångar. Att vår vanliga, vildväxande örnbäcken, *Pteris aquilina*, med verklig heder kan komma till användning i en trädgårds perennrabatter var åtminstone för undertecknad en angenäm överraskning.

En promenad genom den vackra ekparken och beseende av den därinvid belägna minnesrika gamla träkyrkan blev den yttre avslutningen på vårt Råda-besök. Och så till sist ett framstående kafferep inomhus med av ordföranden uttalat varmt tack till vårt älskvärda värdfolk.

Vid uppbrottet från Råda måste även exkursionsdeltagarna säga varandra tack och farväl. Liksom under föregående dendrologexkursioner hade under de nu gångna exkursionsdagarna de gemensamma intressena fött ett gott kamratskap. Ett återknyttande härav under kommande sommarexkursioner var säkerligen flertalets uppriktiga avskedsönskan.

EN KLÄTTRANDE HORTENSIA
(Hydrangea petiolaris SIEB. & SUCC.)

Den art, vars namn läses här ovan, är visserligen ingen nyhet i odling, men då den i vårt lands trädgårdar åtminstone är mycket sällsynt, förtjänar den kanhända ett omnämnande, särskilt som den synes vara både härdig och lättodlad.

Hydrangea petiolaris tillhör undersläktet *Calyptante*, utmärkande sig därigenom att blombladen i spetsen äro huvlikt sammanvuxna och därför avfalla, då ståndarsträngarna resa sig. Såväl lithörande arter som ett fåtal andra äro i likhet med den närbesläktade *Schizofragma hydrangeoides* verkliga klätterväxter, vilka med tillhjälp av korta klättrötter fästa sig vid föremål på samma sätt som murgrönan. De flesta sidoskott på växtens nedre del äro styva, icke klättrande, och bära, så snart de nått en viss ålder, blomställningar, vilka till sin byggnad och sitt allmänna utseende i hög grad påminna om den hos *Vi-*

Hydrangea petiolaris i Alnarps park.

Foto: C. G. DAHL.

burnum Opulus, ehuru de äro glesare och betydligt större. Kvastens inre blommor äro tämligen obetydliga, då blomkronan, såsom redan nämnts, avfaller vid blomningens början. Kantblommorna däremot äro rätt ansenliga med sina omkring fyra stora vita foderblad. Bladen äro fasta, mörkgröna, brett ovala eller hjärtlika, glest tandade, vanligen 6—10 cm långa. Enligt SCHNEIDER, Handbuch der Laubholzkunde, skulle växten kunna klättra till »över» 5 meters höjd. Enligt andra uppgifter når den i sitt hemland Japan ända till 24 m.

Den bifogade bilden visar ett exemplar vid Alnarp, som efter att först ha varit odlat utan stöd blev för omkring 12 år sedan flyttat intill stammen av en *Ailanthus glandulosa*, där det till en början hade litet svårt att finna sig till rätta. Sedan det en gång gripit fast på trädstammen, har det vuxit ganska kraftigt i vädret, och det har nu nått en höjd av 3,5 m. Dess blomning har brukat infalla i juli, men under den senaste kalla och regniga sommaren ha nya blomställningar framkommit efter hand ända intill hösten.

CARL G. DAHL.

NY LOKAL FÖR »VITBROKIG» TALL.

De lokaler för tall med försenad klorofyllbildning, f. *variegata* hos tallen, som förut meddelats i »Lustgården»¹, kompletteras härmed ytterligare med en ny. Förf. påträffade sålunda den 31 juli 1923 vid resa mellan Arvidsjaur och Arjepfluog inom sistnämnda socken på södra sidan om landsvägen en cirka 2½ meter hög tall med sista årets barr alldeles gula. Trädets ålder torde vara ungefär 40 år, och det hade i år blommat rikligt.

Att denna form av tallen emellertid ej är vanlig, torde framgå därav, att förf. under resor på över 160 mil denna sommar i Norrbotten endast påträffat detta exemplar, ehuru hans uppmärksamhet bl. a. varit inriktad på att observera denna form. F. n. äro nu kända i Sverige 14 lokaler för tallens f. *variegata*, därav 9 av den nordsvenska rasen.

GUNNAR SCHOTTE.

¹ E. GEETE; Tall med försenad klorofyllbildning, »Lustgården» 1921, s. 113—118.
GUNNAR SCHOTTE: Nya lokaler för »vitbrokiga» tallar, »Lustgården» 1922, s. 186.

HÄNGALEN – ETT VACKERT OCH SNABBVUXET HÄNGTRÄD.

I redogörelsen för dendrologföreningens besök i Hälsingborgs stadspark har »Lustgården» redan innehållit ett omnämmande och en bild av hängal, *Alnus incana* f. *pendula*. Det skulle sålunda kanske ej vara nödvändigt att mera orda om detta träd, men denna utpräglade hängform synes mig dock ha så stora företräden framför vissa andra i våra parker

Alnus incana pendula i Alnarps park.

Foto: C. G. DAHL.

odlade träd med hängande grenar, att ett påpekande härav bör vara motiverat. Så mycket är nämligen uppenbart, att detta träd snabbare än de flesta andra hängande former växer upp till en betydande storlek och därunder antager en regelbunden och vacker form även utan alla åtgärder av odlaren. Åtminstone där det odlas på en ej allt för mager eller torr plats, blir växtligheten verkligt yppig, på samma gång som grenarna antaga en den mest utpräglad hängande ställning. Det på bilden återgivna exemplaret från Alnarps park är omkring 9 år gammalt och har nått en höjd av omkring 6 meter.

CARL G. DAHL.

MEDEL TILL BEKÄMPANDE AV BARRLÖSS.

Genom en uppsats i första årgången av »Lustgården» (IVAR TRÄGÅRDH, Några anteckningar om barrlössens förekomst på våra odlade barrträd) har trädgårdsodlarnas uppmärksamhet blivit fäst vid den högst allvarliga fara, som barrlössen utgöra för en del av de värdefullaste barrträden i våra parker. De sista årens erfarenheter synas understryka betydelsen av denna fara, och särskilt har det visat sig, att vissa utländska plantskolor hitsända stora sändningar av barrträd, som äro mycket illa skadade av dessa djur. Det betänkligaste med saken är naturligtvis, att de djur, som på en smittad granplanta medföras till en trädgård, lätt kunna flytta över till där redan befintliga, äldre exemplar och fullständigt förstöra dessa.

Lyckligtvis tyckes det ej vara omöjligt att genom en rationell besprutning komma djuren till livs. I Alnarps trädgårdar har under teknad gjort några enkla besprutningsförsök under våren 1923 och därvid använt det nikotinhaltiga preparatet »nikotoxin», levererat av fabriken Jofur, Lidingön. Det bäst lyckade försöket gjordes i slutet av maj, då barrlössens ägg ännu icke börjat kläckas. På ett träd av *Abies Nordmanniana*, vars stam och grenar voro tätt belagda med ägg, användes en 2-procentig nikotoxinlösning, och redan under besprutningen iaktogs, att det vita luddet kring äggen genast fuktades och därför mörknade. All kläckning uteblev, och vid upprepade granskningar under sommaren kunde endast konstateras, att levande djur saknades. Andra besprutningar, som företogs med samma vätska på ett något senare stadium, då ungarna kläckts ut, syntes verksamma i så måtto, att alla djur, som träffats av vätskan, dödades, men på svårt angripna exemplar hände det,

att en del djur, tydligen de som suttit bäst dolda, levde kvar. I varje fall torde besprutningen före äggens kläckning vara den pålitligaste och minst besvärliga.

Ryttmästare A. WALLIS å Kiviks Esperöd har haft vänligheten meddela mig, att han lyckats fullständigt utrota barrlössen på svårt angripna träd genom besprutningar med nikotoxin efter kläckningen, varvid dock betydligt starkare besprutningsvätska använts.

Att genom besprutning befria gamla och höga exemplar av ädelgranar från barrlöss lär väl icke vara praktiskt utförbart. Så mycket större skäl bör det därför vara, att så snart barrlöss visa sig på yngre dylika, göra processen kort med dessa otrevliga skadedjur.

CARL G. DAHL.

MED TYSKA DENDROLOGER I OSTPREUSSEN 1922.

Icke utan tvekan villfar jag vår sekreterares begäran att nu, så långt efteråt, skriva något om mitt deltagande i tyska dendrologföreningens exkursioner förra året, då det ju föreligger viss fara för att få intrycken därifrån bortblandade med de nyare från våra exkursioner omkring Göteborg i år.

Då icke blott de då rådande valutaförhållandena voro synnerligen gynnsamma, utan också vädrets makter visade sig mera välvilligt stämde mot de tyska än senare mot de svenska dendrologerna, fick jag all anledning att vara nöjd med det tillfälliga ombytet. Dock måste jag härvid taga med i beräkningen, att den tyska föreningen icke, som vår, har på sitt program »parkvård», utan det enda man hade att fordra var dendrologiska sevärdheter.

Programmet upptog 8 dagar, den 30 juli—6 augusti, och omfattade geografiskt ett så stort område, som om vi här hade tagit i ett notvarp orterna omkring Kristianstad, Hälsingborg och Malmö, samt utfördes med preussisk noggrannhet och disciplin i varje detalj på angivna klockslag.

Söndagen den 30 juli samlades vi över 200 deltagare i Allenstein, den forna preussiska kröningsstaden, där på aftonen var anordnat ett samkväm på »Hotel Deutsches Haus», varvid deltagarelistor och nummer utdelades och en del närmare instruktioner gävos.

Måndagen den 31 ägnades helt åt beskådandet av de stora skogarna i Allensteins omgivningar. Kl. 8 på morgonen förde oss lastautomobiler

till den 15 km avlägsna Wiendugaskogen, som äges av staden Allenstein. Denna skog utmärker sig mest för sina höga tall- och ek-bestånd, vilka senare lära vara de ståtligaste i Tyskland. Som extranummer demonstrerades här vid en större krigaregrav av en officer en del detaljer från kriget 1914, som ju här under en kort tid fördes på tysk botten.

Från Wienduga färdades vi i häckvagnar, vardera förspända med fyra hästar, till och genom statsdomänen Gelguhnen. Det intressantaste här voro de försök man gjort med utländska träarter till gagnvirke, såsom *Carya alba*, *Fraxinus pubescens*, *Pseudotsuga Douglasii*, *Abies Nordmanniana* och *concolor* m. fl. Från Gelguhnen färdades vi efter ett kort middagsuppehåll i skogen vid Ustrichsjön, där utspisningen skedde från militära kokvagnar, till reviren Alt-Rännick, Lanskerofen och Ustrich, vilka alla tre utmärkte sig för sina praktfulla bestånd av Douglas- och Nordmanniana-gran.

Från Ustrich gick färden till fots längs den måleriska Alledalen, som åtskilligt påminde om Indalsälvens dalgång, till Soyka-Mühle, varifrån återfärden till Allenstein skedde i lastautomobilerna. Att dagen varit ansträngande märktes vid det på aftonen anordnade samkvämet, där de flesta deltagarna avtroppade ovanligt tidigt.

Men så skulle vi också nästa dag den 1 aug. redan kl. 5 på morgonen passa tåget för järnvägsresa till det 10 mil österut belägna Rudzanny. Här besågs först den av firman SPÄTH i Berlin nyanlagda Rudzanny park, och företogs härefter på tvenne ångbåtar en färd genom hela det masuriska sjökomplexet, som föga motsvarade den i svenska tidningar under kriget använda benämningen Masuriska »träskan». Först gjordes en rundtur på Nieder-See, som mycket liknade våra norrländska insjöar med mörka, barrskogsklädda höjder runtomkring, därefter gick färden vidare norrut genom den långsmala Beldahn-See och ut på den större Spirding-See, den tredje i ordningen av Tysklands insjöar. Efter att hava lämnat Spirding-See bakom oss, kommo vi nu till en trakt med ett helt annat utseende. Stränderna voro här flacka åkerland, och blott sällan syntes en liten enstaka skogsdunge. I stället var faunan här så mycket intressantare genom sitt rikliga inslag av storkar, hägrar och andra hos oss i nordden sällsynta vadarefåglar. Färden gick nu genom Talter-See, Jagodner-See och slutligen den större Löwentin-See till staden Lötzen, där vi gingo i land för att äta middag. Här märkte man tydligast krigets framfart. Mer än halva staden lades i spillror under den ryska invasionen 1914, och fastän det mesta nu var återuppbyggt, talade dock talrika ruiner om skadedjuret människan.

Från Lötzen foro vi vidare över Lötzen-See och Dargniner-See till Gross-Steinort, där vi gingo i land för att taga slottet och parken i beskådande. I parken funnos många dendrologiska fynd men framför allt härliga ekar, veteraner på över 300 år och de flesta med ett omfång vid brösthöjd på nära 6 meter. Före avfärden bjöd slottets ägare, greve LEHDORFF samtliga deltagare på förfriskningar bestående av gammal »Kümmel», Fassbier och frukt. Härifrån gick färden även nu till sjös över Mauer-See till staden Angerburg, där det på förhand genom borgmästarens försorg var ombestyrt kvarter åt alla främlingarna, dels i hotell och dels hos enskilda borgare. Pris: Supé, nattlogi och frukost — 87 öre i svenskt mynt.

Nästa dag, den 2 aug., fortsatte resan med tåg från Angerburg till Gerdauen, där slott och park besågos med sina dendrologiska skatter, såsom *Tilia cordata* med 6,5 meters stamomkrets, *Alnus glutinosa laciniata*, *Acer dasycarpum*, alldeles översållad med mistel, *Larix europæa*, 35 m höga, samt en värdefull orchidé-samling. Slottet Arklitten vid Molthainen med dess park hade liksom Gerdauens lidit mycket av kriget, i det att såväl på byggnader som träd syntes märken av scrapnels. Efter besöket på Arklitten gick resan till vår egentliga samlingsort, den ostpreussiska metropolen Königsberg.

Torsdagen den 3 augusti fortsattes exkursionerna med Königsberg som utgångspunkt. På morgonen foro vi med tåg i nordlig riktning till den vid Östersjön liggande lilla badorten Neuhäuser. Efter besöket här, då såväl i skog som trädgårdar många dendrologiska sevärdheter besågos, gjorde vi en promenad längs stranden, här kallad Bernstenskusten, emedan havet vid storm här uppkastar massor av bernsten, och sedan var det tid att återvända till Königsberg, där eftermiddagen ägnades åt mycket givande besök i botaniska trädgården och Tjergarten.

Fredagen den 4 augusti foro vi med järnväg till Kanten för att se det där belägna statsreviret Fritzen med dess försöksytor av utländska trädslag. Härifrån gick färden vidare med tåg till den lilla idylliska badorten Cranz, där middag intogs. Efter en längre spatsertur längs badstranden fortsattes resan med Warnicken som mål. Härifrån gjordes en två timmars promenad längs den höga, branta kusten till badorten Georgenwalde genom en trakt, som anses vara en av Tysklands vackraste och med många dendrologiska sevärdheter. Efter kafferast i »Waldhaus» anträdde resan tillbaka till Königsberg.

Den 5 augusti upptogs hela förmiddagen av sammanträde och på eftermiddagen besöktes Königsbergs stadsträdgård vid Maraunenhof.

I denna ej blott uppdragas träd, buskar och plantor för utplantering i stadens parker, utan den är även dels en förtjusande naturpark, dels en rikhaltig botanisk trädgård. Det mycket intressanta besöket här var för en trädgårdsman det mest givande av allt det, vi fingo se i Ostpreussen.

Söndagen den 6 augusti avslutades samvaron med ett besök i Waldburgs park vid Seepothen med sina jättelika l i n d- och b o k-alléer m. m.

Föreningens ordförande och sekreterare, greve VON SCHWERIN, förde med aldrig svikande intresse sina skaror genom skog och mark och med outtröttlig omtänksamhet och förutseende hade han sört för vårt välbefinnande, så att ständigt dukade bord och goda kvarter stodo redo att mottaga de 200 främlingarna. Tack vare honom blev exkursionen ett lärorikt och behagligt sommarminne.

PETER LINDE.

ANTECKNINGAR OM GAMLA TRÄD I DALSLAND m. fl. STÄLLEN.

I. Egna iakttagelser.

(Utom vad som är anfört i »Lustgården» 1922, sid. 120 och 130.)

A s k.

År 1913 fälldes vid Hällan, Gunnarsnäs socken en ask, som var 116 år och mätte 54 cm i diameter vid roten.

G r a n.

År 1885 såg jag vid Forsebols sågverk, Örs socken, en granstam, som i rotändan räknade 37 årsringar och mätte $\frac{3}{4}$ aln i diameter.

År 1917 stod vid Skåpafors trämassfabrik i Laxarby socken ett ex. häng- eller slokgran (*Picea Abies* (L.) KARST. f. *viminalis* SPARRM.), vars stam vid marken mätte 2,48 m, 1 meter över marken 2,11 och $1\frac{1}{2}$ m över marken 2,06 meter i omkrets. Höjden omkr. 40 m.

H a g t o r n.

År 1889 växte i Backa, Gunnarsnäs socken, flera exemplar av *Crataegus oxyacantha* L. i trädform, av vilka det största höll 8,7 dm i omkrets 25 cm över marken.

L ö n n.

År 1919 fälldes vid Rostocks drogväxtodling, Gunnarsnäs socken, ett ex. av 21 meters höjd. Dess stam, som uppgick odelad till en höjd av

2½ m, mätte 73 cm över marken 3,18 m i omkrets och räknade 130 årsringar. Endast den innersta veden var angripen av röta, eljes var hela trädet friskt. Det lämnade något över 174 kbm ved. Omkr. 15 år förut hade en närstående lönn av lika storlek med denna fällts.

O x e l.

År 1889 växte vid Hunnebyn i Gunnarsnäs socken en oxel, som var 20—25 m hög, och vars stam ½ m över marken höll 2,3 m i omfång. Detta träd, som planterats på växtplatsen år 1829, blåste omkull 1918.

B a l s a m p o p p e l.

År 1885 växte vid »Wijks allé», Göteborg, en balsampoppel, som 3 fot över marken mätte 13,8 fot i omkrets. 1 fot högre upp delade sig stammen i två grenar, av vilka den ena strax över delningsstället höll 9 fot och den andra 10,8 fot i omkrets.

R ö n n.

År 1882 fälldes vid Norra Bäckebo, Gunnarsnäs socken, en i full växtkraft varande rönn, vars stam ½ fot över jordytan höll 3½ fot i omkrets. Trädets ålder var 65 år.

T a l l.

År 1910 mätte jag en tall i Hällans beteshagar, Gunnarsnäs socken, vilket träd vid roten höll 2,445 m, 1 m över marken 2,045 m, 2 m över marken 1,84 m. Vid 6 meters höjd delade sig stammen i 5 grova grenar.

II. Efter uppgifter i tidningar.

1. För några år sedan fälldes på skogvaktaren SVEN ARNELLS bevakning å Ströms bruks egendom Franshammar en tall, som »på drygaste hållet i stubben mätte 15 tum under barken». Tallen var 324 år och hade 3 gånger, nämligen vid 55, 87 och 126 års ålder, varit utsatt för skogseld.

2. (1890 d. 18/3 St. Dagbl.) En gran, som 1890 blåste omkull på gården Kallös ägor i Skederids socken, höll i längd 104 fot och i diameter vid rotändan 5 fot.

3. (1885. Sv. Veckobl. n:o 22.) På Benestads ägor i Kristianstads län växer en bok, vars stam är 24 fot i omkrets. Dess krona skuggar över 90 fot i genomskärning».

4. 1883 fälldes vid Nybro (Västergötl.) en gran, som var 172 fot hög och vars stam mätte vid roten 18 fot.

J. HENRIKSSON.

L I T T E R A T U R.

Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift. Årg. 14, 1923. 260 sid. med 8 försättsplanscher samt 133 illustrationer och kartor i texten. Pris 7 kr. (till medlemmarna mot årsavgiften, 5 kr.).

Som Svenska Naturskyddsföreningen och dess årsskrift, »Sveriges Natur», har ett verksamhetsfält, vilket delvis helt nära berör Föreningen för Dendrologi och Parkvård, torde denna förenings verksamhet även livligt intressera »Lustgårdens» läsare. Med några ord skall därför i det följande beröras innehållet i den sist utkomna årgången av »Sveriges Natur». Den inledes med en medryckande skildring av Gotska Sandön av ALBERT ENGSTRÖM, som dessutom bidragit med illustrationer i texten och 5 försättsplanscher. Professor PAUL KUMM i Danmark hedrar i en längre artikel den kände naturskyddsaposteln HUGO CONWENTZ' minne. Härav framgår bl. a., att första delens tryckning av en av CONWENTZ utarbetad naturskyddsbibliografi är tryggad genom anslag från svensk sida. Docenten G. EINAR DU RIETZ skildrar det uppländska skärgårdshavet och dess framtid. Här märkes en skogsgränskarta över det uppländska skärgårdshavet med angivande av kalskärszonens och björkskärszonens gränser. Den kände naturvännen, doktor EMIL BÄCKLIN, lämnar en flyktig skildring av Säterdalen i Dalarna och påpekar några mindre pietetsfulla anordningar i densamma. Härvid måste man, säger förf., reagera emot det missgrepp, som begåtts, då utländska barrträd inplanterats i dalen. Rec. vill av fullaste hjärta instämma häruti. Var sak på sin plats! Intresset för odling av träd och buskar behöver alltmera stärkas i landet, men det är ej nödvändigt att i framstående naturparker draga in främlingar för traktens flora; där verka de, och i all synnerhet utländska barrträd, ytterst störande. OLA BANNBERG giver en teckning av KARL ERIK FORSSLUND som naturskyddare och hembygdsvårdare, CARL FRIES beskriver Östgötaslättens kärrängar, ett försvinnande naturminne. THOR HÖGDAHL belyser några kolteckningar av KARL NORDSTRÖM (med försättsplanscher) och WILLY WÖHLER skildrar i ord och bild grottorna på Stora Karlsö. RUDOLF SÖDERBERG framlägger resultaten av en undersökning av Vänerns skärgårdar från naturskyddssynpunkt samt av Kinnevikens flygsandsfält. Vidare finna vi en redogörelse för den första återinplanteringen av bävern av ERIC FESTIN samt en beskrivning av en översandad ekskog vid stranden av Öresund av MÅRTEN SJÖBECK. I årsskriften är avtryckt ett kapitel ur ALARIK BEHMS arbete »Nordiska däggdjur» om björn

och lo. Uppsatserna avslutas med en redogörelse för naturskyddet i Finland av LARS GUNNAR ROMELL (efter ROLF PALMGREN). Bland smärre uppsatser och meddelanden finnas uppgifter om en hel del träd av intresse för dendrologer. Det gedigna och värdefulla häftet avslutas med en förteckning över naturskyddslitteratur för år 1922.

G. SCH.

NILS SONESSON: **Sveriges trädgårdsodling. Årsbok 1923.** Svenska Andelsförlaget, Stockholm 1923. 320 sid. med ett flertal figurer i texten. Pris kr. 9: 75.

Ovannämnda årsbok är enligt utgivaren »avsedd att utgöra icke blott en sammanfattning av under året timade viktigare händelser på trädgårdsodlingens område, ävensom av arbeten och åtgärder, som beröra trädgårdsodlingens organisation, försöksverksamhet, statistik, statliga åtgärder m. m., utan även en kalender över den svenska trädgårdsodlingen».

Första kapitlet i sammanfattningarnas rad ägnas åt »trädgårdsodlingens omfattning och betydelse». Under särskilda rubriker behandlas här »i trädgårdsodling sysselsatt personal» — utg. beräknar, att omkring 35,000 personer ha sitt uppehälle uteslutande genom produktion av trädgårdsalster — »rikets trädgårdsareal» — år 1920 beräknad till 50,062 har — och »trädgårdsodlingens ekonomiska betydelse» — värdet av inom landet odlade trädgårdsprodukter uppskattas till c. 138 miljoner kronor. I kapitlet »import och export av trädgårdsprodukter» lämnas intressanta men skäligen nedslående siffror, som visa, att importen 1922 uppgått till ett värde av över 28 miljoner kronor, under det att exporten samma år nått upp till allenast 200,000 kronors värde. I nästföljande tvenne kapitel behandlas »affärsorganisationens inverkan på konkurrensförmågan» och »handeln med trädgårdsprodukter», och lämnas producenterna här en massa värdefulla upplysningar och råd för åstadkommande av sundare affärsförhållanden inom trädgårdsbranschen.

Efter nämnda sammanfattningar följer en av docenten HENRIK LUNDEGÅRDH lämnad redogörelse »om kolsyregödsling i växthus», vari vi göras förtrogna med de senare årens och framför allt författarens egna, för praktiken värdefulla undersökningar och försök på området i fråga. Försöksledaren, fil. kand. J. RASMUSSEN berättar härefter om »en studiereisa till England och Holland» och ger oss en god inblick i nämnda länders försöks- och förädlingsverksamhet med köksväxter m. m.

Under rubriken »trädgårdsodlingen under år 1922» redogöres för det gångna årets företeelser på hortikulturens område. I skilda underkapitel

behandlas »nederbörd och temperatur», »fruktodling», »köksväxtodling», »blomsterodling» och »plantskoleskötsel». I en längre, intressant uppsats lämnar härpå ledaren av statens köksväxtförsök vid Alnarp, fil. kand. J. RASMUSSEN, en utförlig redogörelse för denna statens försöksverksamhet. Korta meddelanden lämnas i samband härmed om »Sveriges Pomologiska Förenings försöksverksamhet under år 1922», om »plan till 1923 års försöksverksamhet på fruktodlingens område» samt om »anordnande av demonstrativa försök med köksväxter». — Ett särskilt kapitel ägnas åt »femte nordiska trädgårdsutställningen i Göteborg». I kapitlet »ytterligare spörsmål rörande trädgårdsodlingen» belysas bl. a. »betydelsen av inhemsk produktion av plantskolealster» och »biodlingens betydelse för trädgårdsskötseln» samt meddelas förteckningar över utdelade reseunderstöd och statsstipendier m. m. Under rubriken »staten och trädgårdsodlingen» redogöres för »statsunderstödda åtgärder», »författningar rörande trädgårdsodlingen», »vissa trädgårdsärendens behandling i Kungl. Lantbruksstyrelsen» samt för »trädgårdsodlingen vid 1923 års riksdag».

En innehållsrik »kalender över svenska trädgårdsodlingen» jämte förteckningar över »svensk trädgårdslitteratur» och »skandinaviska tidningar och tidskrifter berörande trädgårdsodling» avsluta årsboken.

Byrådirektör N. SONESSONS första försök till årsbok för Sveriges trädgårdsodling är i allo vällyckat. Det är ett länge känt behov han med detta sitt arbete på ett utmärkt sätt lyckats fylla. Med tack för vad han nu givit tillönska vi honom av uppriktigaste hjärta en god fortsättning.

N. SYLVÉN.

DET JYLLÄNDISKA TRÄDGÅRDSSÄLLSKAPET 1873—1923.

Det »jydske Haveselskab» har från eget förlag utsänt en liten intressant festskrift med anledning av sällskapets 50-årsjubileum. Publikationen är försedd med en massa goda bilder av de män, som verkat för sällskapets och trädgårdsskötselns främjande i Jylland samt åtskilliga andra bilder, samlade av sällskapets sekreterare, handelsgartner N. P. JENSEN, Vonge.

Sällskapet stiftades den 27 juni 1873 i Aarhus, och dess första styrelse kom att utgöras av greve KRAG-JUEL-VIND-FRIJS, grosshandlare EDV. F. RAHR, överstelöjtnant DALGAS och STEPHAN NYELAND, varigenom saken genast kom i de bästa händer. Det är också intressant att läsa om,

huru alla de män, som knutits till sällskapet, under dessa år oavbrutet, oegennyttigt och målmedvetet arbetat på trädgårdsfrågans lösning.

Många äro de uppgifter, som sällskapet iklätt sig, och många vägar ha följts för att väcka och alstra det intresse för trädgården, som nu nära nog överallt finnes hos lantbefolkningen.

För läplantering, fruktodling och köksträdgårdsskötsel samt trevnad omkring hemmen har sällskapet verkat genom anordnande av otaliga föredrag, trädgårdsmöten och vandringskurser, massor av fruktträd ha anskaffats och utdelats, mönsterträdgårdar ha anlagts, spridda över hela Jylland, bl. a. hos flera av de under Hedesällskapet sorterande planteringsföreningarna, utställningar ha anordnats o. s. v., o. s. v.

Slutligen skriver statskonsulenten W. RIEDEL om fruktodling i Jylland och försöksledaren HAKON SÖRENSEN om köksträdgårdsskötseln i Jylland förr och nu.

Stora resultat ha uppnåtts, och sällskapet kan med glädje se tillbaka på de gångna 50 åren.

Guldager Skovridergård den 27 juli 1923.

G. HEINETH.

(Hämtat ur Hedesällskapets tidskrift h. 17/1923, översättning av E. GEETE.)

H. H. GRAN: Om Stauder og deres anvendelse i norske haver.
Selskapet Havedyrkningens Venners medlemskrift.
Kristiania 1923.

Det är säkerligen icke ofta, som man i en trädgårdstidskrift finner en uppsats om icke mindre än 48 sidor, ägnade åt de perenna blomsterväxterna, men en sådan utredning av professor GRAN har nyligen meddelats i den intressanta och välredigerade tidskrift, som Havedyrkningens Venner i Norge börjat utgiva i år. Författaren dokumenterar sig som en särdeles god kännare på området, och redan av de första sidorna, där han omtalar de perenna växternas användning dels för ensartade rader, dels för s. k. blandade rabatter, märker man, att framställningen grundar sig på en mångårig praktisk erfarenhet och den mest ingående kännedom på området. Därför kan författaren också giva många goda råd rörande växternas behandling och användning.

Särskilt intresse ägnas åt färgvalet i rabatten. För starka, högröda eller skarlakansfärgade blommor varnas såsom föga passande i en nordisk rabatt, och i stället rådes att stämma rabatten i en färgskala av lila och rosa med stänk av vitt och gult, vilken sistnämnda färg dock bör förekomma helt sparsamt under den egentliga sommaren men gärna får dominera under vår- och höstblomning.

I den speciella delen av uppsatsen, där de olika växterna behandlas, råder författaren till att använda endast ett mindre antal arter, som ägaren i stället bör lära sig giva den mest fulländade vård. Med början på vårväxterna genomgår förf. de olika växtsläktena och nämner de värdefullaste arterna och formerna inom dessa. Hans urval är enligt anmäla-rens uppfattning gjort med så stor urskillning och så omfattande detaljkunskap, att knappast något kan vara att lägga till eller taga ifrån. Då professor GRAN har gjort sina erfarenheter om dessa växter i ett så kallt klimat som Kristianias, kan man vara säker på, att de av honom förordade arterna och formerna icke blott ha värde ur prydnadssynpunkt utan också äro fullständigt härdiga även rätt långt norr ut i Sverige.

Framställningen stödes av ett trettio-tal originalbilder, av vilka de flesta synas vara tagna i författarens egen trädgård. De äro alla utom-ordentligt väl lyckade, vackra och karakteristiska.

C. G. D.

Kulturhandbücher für Gartenfreunde, herausgegeben von ERNST GRAF SILVA TAROUCA und CAMILLO SCHNEIDER. Bd. I, *Unsere Freiland-Stauden*. Dritte, vollständige neu bearbeitete Auflage. Leipzig 1922. X + 418 s., 12 kol. pl. och 451 fig. Bd. II, *Unsere Freiland-Laubgehölze*. Zweite, gänzlich umgearbeitete und vermehrte Auflage. Leipzig 1922. XI + 463 s., 16 kol. pl. och 499 fig. Bd. III, *Unsere Freiland-Nadelhölzer*. Zweite, neudurchgesehene und vermehrte Auflage. Leipzig 1923. XII + 315 s., 18 pl. (därav 12 kol.), 319 fig.

Greve SILVA TAROUCAS handböcker torde vara kända av alla mera intresserade dendrologer och vänner av fleråriga prydnadsväxter, alltsedan första upplagan av denna serie började utkomma för tretton år sedan. Då det nyligen spordes, att en ny upplaga var under utgivning, torde litet var ha med intresse väntat på att få se, vilka ändringar och tillägg, som senare tidens framsteg skulle ha gjort nödvändiga.

Det kan först som sist sägas, att den nya upplagan motsvarar även ganska högt ställda anspråk. Utstyrelsen är sålunda alldeles förstklassig, och några spår av tysk kristid kunna icke påvisas vare sig i tryck eller papper. Gent emot den första upplagan företer texten i den nya flera avsevärda förbättringar. Sålunda har man bifogat ett register över de i den allmänna delen av varje band intagna växtavbildningarna, vid alla större släkten har införts en förteckning över behandlade arter och samt-

liga synonymer, och på talrika ställen i texten har man hänvisat till anmärkningar i slutet av varje del, där goda litteraturhänvisningar och intressanta notiser av mera rent botanisk art återfinnas. En mängd nya arter och kulturformer ha upptagits. I första bandet märkas sålunda högst avsevärda tillägg inom släktena *Anemone*, *Iris* och *Primula*. I synnerhet ha dock arternas antal utökats i den andra delen. Släkten sådana som *Berberis*, *Cotoneaster*, *Ligustrum*, *Lonicera*, *Quercus*, *Viburnum* och många andra ha svällt ut till nästan det dubbla. Det är icke minst de många förvärven från det inre av Kina, som nu ansetts tillräckligt prövade för att tilldraga sig ett mera allmänt intresse.

Minst utvidgat är tredje bandet (barrträden), ehuru även här träffas värdefulla nyheter av sådant slag, att varje växtvän måste gripas av en livlig önskan att en gång få tillfälle att lära känna och själv odla dessa rariteter. Man må blott se de lockande avbildningarna av *Taiwonia cryptomerioides*, ett närmast med *Sequoia* besläktat träd, som i yngre exemplar synes likna en yppig *Chamaecyparis nutkaënsis* och på äldre dagar antager typen av en jättetall. Naturligtvis en kines!

Den nya upplagan lämnar ojämförligt mycket säkrare och mera utförliga uppgifter om de nyare arternas härdighet och odlingsvärde än dem, man fann i de först utkomna banden. Författarna kunna i detta avseende stödja sig på erfarenheter från många olika odlingar i skilda delar av Europa. Illustrationsmaterialet har till stor del bytts ut mot bilder av mindre vanliga växter, däribland en hel del asiatiska arter, fotograferade i vilt tillstånd. Många av dessa bilder äro av utomordentligt intresse, och detta är även fallet med de rätt talrika nya bilderna av växter, odlade i Arnold Arboretum i Boston.

Sådant arbetet nu föreligger, kan det enligt anmälares åsikt anses fylla rimliga fordringar inom den av utgivarna angivna ramen, dock med ett eller annat undantag. Sålunda ha författarna tydligen icke haft möjlighet att studera de många nyheterna bland fleråriga blomsterväxter, som uppdragits i England, Holland och Frankrike, och härav har följden blivit, att i arbetets första band saknas ganska många av de kulturformer, som i västra Europa anses vara de mest värdefulla exempelvis bland höstastrar, riddarsporrar, svärdsiljor, vallmor, höstphlox och andra populära växter. Man kan väl icke gärna anse ett arbete vara up-to-date, då det livligt förordar phloxsorten Baron van Dedem för sina stora blommor och blomställningar men utelämnar Baron van Heeckeren!

C. G. D.

FRIEDRICH OLTMANN'S: **Pflanzenleben des Schwarzwaldes.** — 2. unveränderte Auflage. Freiburg im Breisgau 1922. Herausgegeben vom Badischen Schwarzwaldverein.

Då nu detta trevliga och vackra arbete föreligger i sin andra upplaga, kan det vara på tiden att presentera det för »Lustgårdens» läsare.

Den energiskt arbetande badensiska Schwarzwaldsföreningen har mest varit inriktad på byggande av vägar och utsiktstorn samt utgivit sina »Monatsblätter». År 1900 påbörjades emellertid en insamling för att få till stånd utgivandet av föreliggande verk. Det var från början avsett att kunna säljas så billigt — för 5—6 mark — att varje medlem i den stora föreningen skulle anse sig ha råd att köpa detsamma. Därför måste ett anseeligt belopp hopbringas för att trygga verkets utgivande, och år 1919 uppgick denna insamling till 33,000 mark. Under tiden hade föreningen gått i författning om tecknande och målning av planscher över de mera karakteristiska växterna i Schwarzwald. Under 10 år voro artister och blomstervänner sysselsatta härmed och utförde arbetet gratis till föreningens bästa.

Arbetet omfattar ett digert band om 708 sidor text med 119 figurer i texten, som behandlar den inhemska florans historia, de naturliga betingelserna för densamma och människans ingripande häri. Ett följande kapitel behandlar Schwarzwaldsflorans beståndsdelar, varefter ingående skildras olika trakter av Schwarzwald. Särskilt har skogen fått ett vidlyftigt kapitel, i det omkr. 250 sidor ägnats densamma.

Arbetet åtföljes av en särskild kartong med lösa illustrationer. Dessa utgöras bl. a. av 5 större kartor över Schwarzwald, på vilka vissa växters förekomst inlagts. Vidare 12 mindre kartor över Europa och angränsande delar av Asien och Afrika, där å varje karta visas utbredningen av en viss växt. För dendrologer må särskilt framhållas de kartor, som visa utbredningen av boken, druveken, stjärkeken, silvergranen, vanliga granen samt *Ilex* och *Cytisus nigricans*. Följa så 200 planscher med teckningar av 261 för trakten särskilt karakteristiska växter. 80 stycken av planscherna äro framställda i färger efter i allmänhet mycket väl gjorda akvareller. De olika artisterna ha utfört sina målningar efter sina olika manér, och så som de betraktat växterna. Detta verkar ej tröttande utan mindre stereotypt än i illustrationsverk i allmänhet.

Det vackra arbetet rekommenderas åt dendrologer och blomstervänner, vilka säkert skola finna glädje i planscherna. De båda delarna erhållas direkt från föreningen i Freiburg för ett pris av 20 svenska kronor.

G. SCH.

FÖRTECKNING ÖVER NYUTKOMMEN LITTERATUR RÖRANDE DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

utarbetad av GUNNAR SCHOTTE.

I efterföljande förteckning mom. 1 upptages den under föregående år, 1922, i svenska bokmarknaden utkomna litteraturen rörande dendrologi, trädgårds- och parkvård samt viktigare och större arbeten från andra länder.

Ur tidskriftsgrannar i Skandinavien ha upptagits viktigare uppsatser och meddelanden i mom. 2 här nedan.

I allmänhet äro i förteckningen medtagna beskrivningar om träden (även i skogsbruket) och deras vård, men däremot ej arbeten om deras ekonomiska avkastning och tillgodogörande, vilket måste anses höra till skogshushållningen. Arbeten rörande träd och buskar av pomologiskt intresse ha upptagits men däremot ej rena pomologiska uppsatser om frukt och fruktavkastning eller dylikt.

I. STÖRRE ELLER VIKTIGARE DENDROLOGISKA ARBETEN, UTGIVNA UNDER ÅR 1922.

a) *Självständiga arbeten eller större separat ur utländska tidskrifter.*

Andersen, P. Chr., Læplantnings-Bogen. Om Læplantningens Betydning, og en kortfattet Anvisning til at plante Læhegn og Læbælter i Landets mest udsatte Egne. Hjørring 1922. Hjørring Amts Havebrugsudvalg. 48 sid. 28 fig. Pris 1 kr.

Anderson, P. O., Suggestions for planting trees. St. Paul 1922. Minnesota. Forestry Board. Leaflet N:o 7. 15 sid. illustr.

Andersson, Gunnar, Australien. Natur och kultur. Studier och minnen. 2:a övers. och tillökade uppl. Stockholm 1922. Hugo Gebers förlag. 295 sid. 50 tav. och pl. 30 textfig. Pris 12 kr., inb. 16 kr.

Andersson, Tor, Bullarbygdens avfolkning. (Om skog i kap. Bygden och kap. Kulturen.) Seelig & C:o. 112. Stockholm 1922.

- Bach, E. A., and Rabak, F.*, Red cedar chests as protectors against moth damage. Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Bull. N:o 1051.
- Balfour, I. B.*, Rhododendron: Diagnoses Specierum Novarum II. Notes from the Roy. bot. Garden, 1922, s. 223—306.
- Blomquist, F. L. W.*, Handbok för amatörer som trädgårdsanläggare. Pris 2: 35.
- Bommer, C. L.*, Arboretum de Tervueren. Bull. Soc. Forestière de Belgique 1920, sid. 73—89.
- Bruun, Daniel*, Danmark. Land och folk. Historisk-topografisk-statistisk Haandbog. Bd IV. København 1922. Gyldendals Forlag. 1,112 sid. Pris 42 kr., inb. 52 eller 58 kr.
- Bühler, Anton*, Der Waldbau nach wissenschaftlicher Forschung und praktischer Erfahrung. Bd II. Stuttgart 1922. Eugen Ulmer. 679 sid.
- Bussler, Edith*, Hemträdgården. Praktisk handledning för den mindre trädgårdens skötsel. Stockholm 1922. Åhlén & Åkerlund. 140 sid. Pris inb. 4 kr.
- Bøhmer, J. G.*, Bledningsskog. Avec résumé en français. Kristiania 1922. Grøndahl & Søns Boktryckeri. 122 sid. (I huvudsak sep. ur Tidsskr. f. skogbruk.)
- Carbonnier, Henrik*, Förenta Staternas och Kanadas barrskogar, skogsindustri och export av trävaror, trämassa och papper. Uppsala 1922. Sv. Trävaruexportfören. förlag. 149 sid. 49 fig. och 27 pl. Numr. uppl. Pris 5 kr.
- Cary, N. L.*, Sitka spruce, its uses, growth and management. Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Bull. N:o 1060.
- Chittenden, F. H.*, The red-necked Raspberry Cane-Borer. Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Farmers' bull. N:o 1286. 5 sid. 5 fig.
- Ekman, Wilh., Eneroth, O., Hanngren, H., Hellström, O., Kinnman, G., Klason, P., Löf, Axel, Magnuson, G., Nordquist, M., Sundblad, G. och Wesslén, G.*, Handbok i skogsteknologi. Stockholm 1922. C. E. Fritze. XIX + 939 sid. 619 fig. Pris häftad 37 kr., klotb. 42 kr., halvfranskt bd. 48 kr.
- Foerster, Karl*, Vom Blütengarten der Zukunft. Das neue Gartenjahr in Bildern und Erfahrungen aus dem Reiche der winterharten Dauerpflanzen. 2:te Aufl. Berlin 1922. Verlag der Gartenschönheit.
- Gould, H. P.*, Apple-orchard renovation. Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Farmers' bull. N:o 1284. 32 sid. 25 fig.
- Gram, Michael*, Anlæg og Tilplantning af mindre Haver. Udg. af Østifternes Haveselskab.
- Hauch, L. A.*, Danmarks Trævækst. III. Fyen med de omliggende Øer og Lolland-Falster. København 1922. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag. 126 sid. 10 fig.
- Hawley, Ralph C.*, A progress report of the results secured in treating pure White pine stands on experimental plots at Keene, New Hamp-

- shire. Yale University, School of Forestry. New Haven 1922. 33 sid.
- Heikenheimo, Olli and Saari, Eino*, Forestry in Finland. Helsinki (Helsingfors) 1922. 42 sid.
- Hickel, R.*, Du choix des semences en sylviculture. Revue des Eaux et Forêts 1922, sid. 356—369.
- Ivessalo, Lauri*, The forests and forestry of Finland. Bank of Finland. Monthly bull., sid. 17—24.
- Jekyll, Gertrude*, Colour schemes for the flower garden. 5th ed. Publ. at the offices of »Country Life». London 1921.
- Koch, Hugo*, Gartenkunst im Städtebau. 2:te Aufl. Berlin 1922. Ernst Wasmuths Verlag.
- Korstian, Clarence F.*, The Western Yellow Pine Mistetoe. Washington 1922. U. S. Departm. of Agricult. Bull. N:o 1112. 36 sid. 16 fig.
- Larsen, J. A.*, Some characteristics of seeds of Coniferous trees from the Pacific Northwest. (The National Nurseryman, Sept. 1922.) 4 sid. 2 fig.
- Lind, Gustaf och Johansson, Sigfrid*, Skolträdgården, handledning vid undervisningen i trädgårdsskötsel m. m. vid seminarier, folkhögskolor och andra undervisningsanstalter. 2:a uppl. Stockholm 1922. Wahlström & Widstrands förlag. 302 sid. Pris inb. 5 kr.
- Lundblad, O.*, Nyare besprutningsmedel mot skadeinsekter i trädgården. Centralanstaltens för jordbruksförsök flygblad. N:o 277. Stockholm 1922.
- Lundén, Ossian*, Hemträdgårdens arbetskalender. Minneslista för trädgårdssodlare och blomstervänner. 2:a uppl. Stockholm (tr. i Helsingfors) 1922. A. Bonnier. 121 sid. Pris kr. 3: 25.
- Lysbakken, Sigurd*, Lærebok i hagedyrkning. Kristiania 1922. H. Aschehoug & C:os forlag. 244 sid. Pris kr. 6: 70. Översatt till landsmaalet av *Ingvald Sakshaug*.
- Maiden, J. H.*, A critical revision of the genus Eucalyptus. Sydney 1922. 60 sid. och pl.
- Mattoon, Wilhelm R.*, Slash Pine (*Pinus caribala*, Morelet). Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Farmers' bull. N:o 1256. 41 sid., 21 fig.
- », Longleaf Pine (*Pinus palustris* Mill.). Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Bull. N:o 1061. 50 sid. 45 fig.
- Melin, Ragnar*, Viskadalen, en geografisk studie. Stockholm 1922. 135 sid., 1 karta.
- Middleton, William*, Sawflies injurious to Ron foliage. Washington 1922. U. S. Departm. of Agricult. Farmers' bull. N:o 1252. 14 sid. 7 fig.
- », A sawfly injurious to young Pines. Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Farmers' bull. N:o 1259. 11 sid. 10 fig.
- Miyabe, Kingo et Kudo, Yushun*, Icones of the Essential Forest Trees of Hokkaido. Sapporo 1922. Fasc. VII—VIII.
- Morrison, W. T. & Page, P. M.*, Tree Planting for Profit. Wellington 1922. 20 sid. 12 fig.

- Moznette, G. F.*, Insects injurious to the Mango in Florida and how to control them. Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Farmers' bull. N:o 1257. 22 sid., 11 fig.
- , The Avocado. Its insects enemies and how to control them. Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Farmers' bull. N:o 1261. 31 sid. 21 fig.
- Mulford, F. L.*, Trees for town and city streets. Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Farmers' bull. N:o 1208. 40 sid. 27 fig.
- Neudammer Förster-Lehrbuch. Ein Leitfaden für Unterricht und Praxis, sowie ein Handbuch für Privatwaldbesitzer. Bearb. von *A. Schwappach, K. Eckstein, E. Herrmann* und *W. Borgmann*. 7:e Aufl. Neudamm 1922. J. Neumann. 924 + 178 sid. samt 211 fig. och 6 taylor.
- Patton, R. F.*, Red oak and white ash: a study of growth and yield. Petersham, Massachusetts 1922. 38 sid. och pl. (Harvard forest bull. N:o 4.)
- Pearson, R. S.*, Note on Kindal or Hongal (*Terminalia paniculata* W. & A.). Calcutta 1922. Forest Bull. N:o 48. 12 sid. 1 pl.
- Phillips, E. F.* and *Demuth, George S.*, Beekeeping in the tulip-tree region. Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Farmers' bull. 1,922. 25 sid. 6 fig.
- Picciolo, Lodovico*, Monografia del castagno. Firenze 1922. Tip. Spinelli. 400 sid. 150 fig. och 1 tavla.
- Pratt, M. B.*, Shade and ornamental trees of California. Sacramento 1922. California state board of forestry. 132 sid.
- Quaintance, A. L.* and *Siegler, E. H.*, The more important apple insects. Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Farmers' bull. N:o 1270. 95 sid. 192 fig.
- Robertson, W. A.*, Note on Gurjun or Kanyin. Calcutta 1922. Forest Bull. N:o 50. 7 sid. 1 pl.
- Rodger, A.*, Note on Thingan (*Hopea odorata* Roxb.). Calcutta 1922. Forest Bull. N:o 49. 15 sid. 1 pl.
- Ross, Norman M.*, Success in prairie tree planting. Ottawa 1922. Departm. of the Interior, Forestry Branch, bull. N:o 72. 34 sid. 20 fig.
- Samuelsson, Gunnar*, Växtvärlden i »En Dalasockens historia» av *Carl Larsson* i By. Stockholm 1921. 10 sid. 7 fig.
- Schotte, Gunnar*, Beskrivning över Siljansfors' försökspark. Skogsförsöksanstaltens exkursionsledare. IV. Stockholm 1922. 48 sid. 5 fig. 10 tabeller. Pris 2 kr.
- , Beskrivning över Skogsförsöksanstaltens försöksytor i Skåne. Skogsförsöksanstaltens exkursionsledare. V. Stockholm 1922. 54 sid. 12 fig. och 14 tabeller. Pris 2 kr.
- von Schwerin, Fritz*, Die Douglasfichte (Benennung, Formenreichtum, Winterhärte). D. Dendr. Gesellsch. 1922, s. 53—67.
- Spaulding, P.*, Investigations of the White-pine Blister Rust. Washington 1922. U. S. Departm. of Agriculture. Bull. N:o 957. 100 sid. med 12 taylor i texten och 6 pl.

- Stebbing, E. P.*, The forests of India. London 1922. John Lane the bodley head limited. 548 sid. 20 pl. och 1 karta. Pris. 42 kr.
- Stone, H.*, A guide to the identification of the more useful timbers of Nigeria. London 1922. 111 sid., planscher.
- Sylvén, Nils*, Coniferæ. Hartmans handbok i Skandinaviens flora redigerad av *Otto R. Holmberg*. Stockholm 1922. P. A. Norstedt & Söners förlag. Sid. 52—68.
- Silva, Tarouca u. Schneider, Camillo*, Unsere Freiland-Laubgehölze (Kultur-Handbücher für Gartenfreunde Bd. II). Wien u. Leipzig 1922. 463 sid. Zweite Auflage.
- Thomsen, William*, Blomster i hjemmet. København og Kristiania 1922. Gyldendalske Bokhandel. 122 sid. Pris 4: 50.
- Tigerstedt, A. F.*, Mustilan Kotikunnas kertomus kokeista ulkonaisilla puilla ju pensailla mustillatta vuosim 1901—1912. I. Havepunt. Porvoossa. Werner Söderström. 231 sid. 51 pl. samt 3 fig. i texten. (Arboretum Mustila — English preface and summary, s. 21—34.)
- Wahlgren, A.*, Skogsskötsel. Handledning vid uppdragande, vård och förnygring av skog. 2:a uppl. Stockholm 1922. P. A. Norstedt & Söners förlag. 732 sid. 301 fig. Pris 22: 50, inb. 25 kr.
- Wellhouse, Walter H.*, The insects fauna of the Genus Cratægus. Ithaca, New York 1922. Cornell University. Agricultural Experiment Station. Memoir 56, sid. 1045—1136, 23 fig.
- Will, J.*, Die wichtigsten Forstinsekten. 2:te Aufl. bearb. von *Max Wolff* und *Anton Krausse*. Neudamm 1922. J. Neumann. 216 sid. 203 fig.
- Wolff, Max* und *Krausse, Anton*, Die forstlichen Lepidopteren. Zum Gebrauch für Zoologen, Forstwirte und Studierende der Forstwissenschaft, sowie für Freunde der Entomologie. Jena 1922. Gustav Fischer. 327 sid.

b) Årsböcker m. m.

- Aarvog for Gartneri 1922. Udgivet af Alm. dansk Gartnerforening. N. C. Roms Forlag. København 1922.
- Beretning om det 11:te almindelige danske Skovbrugsmøde 21—23 juni 1921. København 1922. 112 sid. 11 fig.
- Bulletin de la Société Dendrologique de France. N:o 42 etc. Paris 1922.
- Förare vid Sveriges häradsallmäningsförbunds exkursion å Jönåkers och Oppunda häradsallmänningar samt Eriksbergs gods den 8 och 9 september år 1922. Stockholm 1922. 30 sid. och 1 karta.
- Gartenschönheit, eine Zeitschrift mit Bildern für Garten- und Blumenfreund. Hrsg von *Oskar Köhl*. Berlin 1922. 282 sid. 24 planscher och 223 fig. i texten. Pris 24 kr.
- Havebruket. Beretning fra Statens Gartnerskole og Havebrukskolene for året 1921. Kristiania 1922. Grøndahl & Søn.
- Jensen, J.*, Lommebog for Gartnere og Havevenner. Aarg. 12 (1922), 13 (1923). København 1921—22. N. C. Roms Forlag.

- Journal of the Royal Horticultural Society. Vol. XLVII. 1922. London 1922.
- Lustgården. Årsskrift för dendrologi och parkvård. Årg. 3, 1922. Stockholm 1922. 4 + 229 sid., 8 försättsplanscher, 105 illustr. i texten. Pris 12 kr. (för medlemmar 10 kr.).
- Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft, 1922. Langensalza 1922. 268 + 19 sid.
- Norrlands Skogsvårdsförbunds exkursion till Dalarna den 2—5 juli 1922. Stockholm 1922. 24 sid. 12 fig. och 1 större karta.
- Program för Föreningens för Dendrologi och Parkvård exkursion den 26—28 juni 1922. Landskrona 1922. 5 sid.
- Program för Svenska Skogsvårdsföreningens 16:de exkursion till Småland och Skåne hösten 1922. Stockholm 1922. 24 sid. 4 fig.
- Selskabet for Silkeavl og Morbærbuskdyrkning i Danmark. 21 Aarsberetning. 1921.
- Skånes natur. Skånes naturskyddsförenings årsskrift. Årg. 10. Lund 1922. Gleerupska universitetsbokh. 64 sid. 22 fig. och 4 planscher. Pris 2 kr.
- Sveriges handelsträdgårdsmästareförbunds kalender för år 1922. Utg. av *Frans Johansson*. Västerås 1922.
- Sveriges natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift 1922. Stockholm 1922. 204 sid., med 6 försättsplanscher samt 94 illustrationer och kartor i texten. Pris 7 kr. (för medlemmar 5 kr.).
- 5:te nordiska trädgårdsutställningen i Göteborg 1922. Program. Göteborg 1922. 30 sid.

II. UR DEN SKANDINAVISKA TIDSKRIFTSLITTERATUREN 1922.

a) Svenska tidskrifter.

- Abelin, Rudolf*, Norrviken. Lustgården 1922, s. 13—21.
- Agnell, A. M.*, Trädgårdsodlingen i Jönköpings län. *Viola* 1922, N:o 31, s. 4.
- Ahlberg, Hakon*, Arkitekturminnesföreningens uppmätningar av äldre svenska trädgårdar. Lustgården 1922, s. 1—12.
- Alm, Carl G.*, Våra stora träd och deras bevarande åt eftervärlden. Lustgården 1922, s. 116—132.
- Andersen, M. P.*, Fjällväxter och stenpartier. *Täppan* 1922, s. 58—61, 71—76.
- Andersson, Bror*, Vårdträdet. *Dalia* 1922, s. 65—67.
- Arnman, P. A.*, Några värdefulla fruktsorter, som äro på väg att glömmas och trängas ut ur odlingen. *Sv. Trädgårdstidn.* 1922, s. 3—4, 14—15.
- Aulin, Fr. R.*, En flikbladig form av *Rhamnus Frangula* L. *Sv. bot. tidskr.* 1922, s. 301—302.
- Björkvik, Sven*, Om stenpartier. *Sv. Trädgårdstidn.* 1922, s. 79—81.

- Blohm, Bernh. R.*, Bidrag till kännedom om Högsjö-föryngringarna. Skogsv. tidskr. 1922, s. 161—180.
- Booberg, Gunnar*, Gisselåsmirens ursprungliga vegetation. Sv. Mosskult.-fören. tidskr. 1922, s. 37—54.
- Brolén, C. A.*, Biskop Johannes Rudbeckius och gymnasiiträdgården i Västerås. Sv. Pom. fören. årsskr. 1922, s. 227—233.
- Bäcklin, Emil*, Gammal oxel vid skansen »Kronan» i Göteborg. Skogen 1922, s. 327—328.
- Carbonnier, Henrik*, Skogstillgångarna i Centraleuropa och följderna av de politiska omstörtningarna därstädes för handeln med skogsprodukter. Skogsv. tidskr. 1922, s. 195—236.
- Carlquist, Gunnar*, Lundagårds have. Lustgården 1922, s. 78—86.
- Dahl, Carl G.*, Några ovanligare växter från Sofiero. Lustgården 1922, s. 53—60.
- , De i Sverige odlade lönnarterna. (En anhållan om uppgifter över odlingsresultat.) Lustgården 1922, s. 190—192.
- , Berättelse över resa, företagen med understöd av statsmedel till Norge under aug. 1921 för studium av trädgårdsskötsel. Sv. Pom. fören. årsskr. 1922, s. 1—35.
- och *Sylvén, Nils*, Dybecks barrträdsplanteringar. Lustgården 1922, s. 92—105.
- , *Else*, Försök med plantering av fleråriga blomsterväxter under olika årstider. Lustgården 1922, s. 106—115.
- Dillner, Carl*, Epidemier av *Chrysomyxa Pyrolae*. Skogsv. tidskr. 1922, s. 98—100.
- Dybeck, W.*, Några intryck från ett besök hos en skogeiere i södra Trysil. Skogen 1922, s. 195.
- Ekman, R. Ragnar*, Om bindning av vågräta kordongträd. Tappan 1922, s. 93.
- , Spaljéträd och svallis. Tappan 1922, s. 186—187.
- Elfving, Fredr.*, Kakaoträdet. Viola 1922, N:o 48, s. 5.
- Erdtman, Gunnar*, Floristiska anteckningar från sydberg och sessilifloreta i Nordhalland och Mark. Botaniska notiser 1922, s. 81—89.
- Eriksson, Jakob*, The connection between *Peridermium Strobi* Kleb. and *Cronartium ribicola* Dietr., — is it obligate or not? Arkiv för botanik, Bd. 18, N:o 2, 40 s.
- Follmer, Anders*, En skolträdgård. Tappan 1922, s. 135—137.
- Frendeman, S.*, Något om villaträdgårdarna i Londons omgivningar. Sv. Trädgårdstidn. 1922, s. 28—30.
- , Trädgårdarna i Laeken. Viola 1922, N:o 24, s. 1.
- , Trädgårdarna i Potsdam. Viola 1922, N:o 25—26, s. 1 och 6.
- , Vatten och stenträdgårdar i engelsk trädgårdskonst. Viola 1922, N:o 50, s. 7.
- Geete, Erik*, Norrlands skogsvårdsförbunds exkursion i Dalarna 1922. Norrl. skogsv. tidskr. 1922, s. 221—263.
- Gertz, Otto*, Några äldre uppgifter om märkliga träd i Skåne. Skånes natur 1922, s. 19—20.

- Gertz, Otto*, Flugträdet i Ronneby. Skånes natur 1922, s. 53—60.
 —>, Zoocecidier från Fanø. Flora og Fauna 1922, s. 75—80, 81—83.
- Granlund, Rolf*, Stötta fruktträden. Tåppan 1922, s. 122—123.
 —>, Skydda fruktträden mot harskador. Sv. Trädgårdstidn. 1922, s. 20.
- Gréen, John*, Utnyttjandet av trädgårdståppan. Folkkalendern 1923. Frams förlag. Stockholm 1922.
- (*Gustavson*), (*C. A.*), Märkliga träd. Skogvaktaren, s. 34—37.
- Gyllenstierna, Axel*, Krapperups park och trädgård. Lustgården 1922, s. 61—77.
- Hammarberg, M.*, Några synpunkter i fråga om parkvård. Kungl. Lantbr. Akad. handl. och tidskr. 1922, s. 104—111. Utdrag i Sv. Trädgårdstidn. 1922, s. 49—51, 66—68.
- Hemberg, Eugen*, Plantbeståndens vård. Skogvaktaren 1922, s. 157—160.
- Hintze, V.*, Naturskydd i Danmark. Tidskr. för hembygdsvård 1922, s. 85—106.
- Hofsjö, Erik J. A:son*, Något om storblommiga drivsorter. Sv. Trädgårdstidn. 1922, s. 52—54.
 —>, En titt bakom kulisserna i Stockholms stadsplanteringar. Sv. Trädgårdstidn. 1922, s. 77—79.
- Holzhausen, Axel*, Blomsterträdgården. Form & Färg 1922, s. 3—5.
- Hülphers, A.*, Äppelmjöldagg uppträder i Skaraborgs län. Sv. Pom. fören. årsskr. 1922, s. 218—219.
 —>, Kolloidala svavellösningar som medel mot svampsjukdomar. Sv. Pom. fören. årsskr. 1922, s. 219—221.
- Johansson, K.*, Ulmus-studier på Öland. Botaniska notiser 1922, s. 197—202.
- Johansson, Nils*, Om stamskorv på äppleträd och resultatet av ett par vinterbesprutningar. Sv. Pom. fören. årsskr. 1922, s. 36—41.
- Josephson, Ragnar*, Kungsträdgården. Lustgården 1922, s. 133—148.
- K(vist), E. H.*, Egendomlig kottanhopning på gran. Skogen 1922, s. 253—254.
- Lagerberg, Torsten*, Om uppdragning av aspfröplantor. Skogsv. tidskr. 1922, s. 126—143.
- Landsberg, O. H.*, Stureholms trädgård. Lustgården 1922, s. 40—44.
 —>, Helsingborgs stads planteringars tillkomst och utveckling. Lustgården 1922, s. 45—52.
- Larsson, Frith.*, Jätteen i Vadsbro. Skogen 1922, s. 327.
- Larsson, O.*, Klätterväxter som gravprydnad. Tåppan 1922, s. 77—78.
- Leykauf, Wilh.*, Sävstaholm. Viola 1922, N:o 8, s. 4—5.
- Liljedahl, Axel*, Rya skog vid Göteborg. En viktig naturskyddsfråga för Västkusten. Sveriges natur 1922, s. 72—79.
- Liljenvall, Carl*, Hårdiga och vackra barrträd. Tåppan 1922, s. 104—107.
- Lindberg, E. J.*, Råshult och Stenbrohult. Viola 1922, N:o 20, s. 7.
- Linde, Sven*, Med tyska dendrologer på exkursion. Viola 1922, N:o 35, s. 2—3.

- Lindfors, Tore*, Bidrag till våra äpplesorters blombiologi. Sv. Pom. fören. årsskr. 1922, s. 271—276.
- Lindkvist, Hugo*, Dahlem. Viola 1922, N:o 15, s. 1 och 6.
- Lindner, John*, Anses det lämpligt att uppdraga utländska arter av skogs-träd i vårt land? Västra Sveriges skogsvårdsf. årsskr. 1922, s. 16—22.
- Lundegårdh, Henrik*, Skogen på Hallands Väderö. Lustgården 1922, s. 27—39.
- Lübeck, R.*, Skogskultur. Svenskt land 1922, s. 434—435.
- >, Skogskultur. Skogsplantornas behov av ljus och fuktighet. Svenskt land 1922, s. 456—457.
- >, Skogskultur. Skogsplantorna och betet. Svenskt land 1922, s. 479—480.
- Löfvig, G.*, Forsythia. Tappan 1922, s. 19—20.
- >, Några anteckningar om Råbelöfs trädgård. Tappan 1922, s. 55—58.
- >, En studieresa i flygande fläng. Tappan 1922, s. 196—198.
- Mattsson Mårn, L.*, Snötrycksskador å ungtall. Medd. fr. St. Skogsför-söksanst. 1922, s. 517—528.
- >, Med norrmännen genom Mellansverige. Svenska skogsvårdsför-eningens exkursion 13—19 juni 1921. I. Norra turen. Skogsv. tidskr. 1922, s. 101—124.
- >, Ristäckning av plantsängarna. Skogen 1922, s. 171—173.
- Melin, E.*, Untersuchungen über die Larix-Mykorrhiza. I. Synthese der Mykorrhiza in Reinkultur. Sv. bot. tidskr. 1922, s. 161—196.
- Mellström, Gösta*, Skogsträdens fruktsättning år 1921. Skogen 1922, s. 53—70.
- Myllenberg, Birger*, Allmänna planteringar. Tappan 1922, s. 3—4.
- >, Plombering av gamla träd. Tappan 1922, s. 87—90.
- >, Häcken som inhägnad av den mindre trädgården. Tappan 1922, s. 170—171.
- >, Konserveringen av de gamla träden på Lundagård. Lustgården 1922, s. 87—91.
- Mörner, C. Th.*, En »suptall» i höga norden. Lustgården 1922, s. 184.
- Nobel, L.*, Skånegården och dess förebilder i det gamla Båstad. Lust-gården 1922, s. 22—26.
- Nordfors, Georg A.*, Ytterligare några rön rörande granens monogena fortplantning. Norrl. skogsv. tidskr. 1922, s. 29—48.
- Palm, Emil*, Fördelen med omskolade plantor. Skogvaktaren 1922, s. 81—82.
- Petrini, Sven*, Med norrmännen genom Mellansverige. II. Södra turen. Skogsv. tidskr. 1922, s. 181—208.
- Rasmusson, J.*, Intryck från en studieresa i England. Med särskild hän-syn till dess trädgårdsförsöksverksamhet. Sv. Pom. fören. årsskr. 1922, s. 256—270.
- Romell, Lars-Gunnar*, Hänglavar och tillväxt hos norrländsk gran. Medd. fr. St. Skogsförsöksanst. 1922, s. 405—451.

- Rösiö-Conrad, Ruth*, De perenna växternas användning och plantering i våra trädgårdar. Form & Färg 1922, s. 39—41.
- Schotte, Anna*, Med norrmännen genom Mellansverige. III. Damernas tur. Skogsv. tidskr. 1922, s. 209—220.
- , Fasters rosenvatten. Lustgården 1922, s. 180—181.
- , En vinterträdgård i ödemarken. Lustgården 1922, s. 186—188.
- Schotte, Gunnar*, Från skogsutställningen i Nässjö. Skogen 1922, s. 237—252.
- , Om rötans spridningshastighet hos granen efter snöbrott. Statens Skogsrörsöksanstalt. Flygblad N:o 26. Skogen 1922, s. 123—127.
- , Kort beskrivning över Statens Skogsförsöksanstalts försöksytor å Vitthults kronopark. Sv. Skogsv. 16.de exk. 1922, Program, s. 8—11.
- , Om snöbrottsfaran vid mycket starka gallringar. Medd. fr. St. Skogsförsöksanst. 1922, s. 493—514.
- , Lyckad flyttning av en stor hängask. Lustgården 1922, s. 185—186.
- , Nya lokaler för vitbrokiga tallar. Lustgården 1922, s. 186.
- , 1921 års skogslitteratur. Program för skogsveckan 1922, s. 33—68.
- , Förteckning över nyutkommen litteratur rörande dendrologi och parkvård. Lustgården 1922, s. 198—212.
- Sernander, Greta*, En lindholme i Bolmen. Sveriges natur 1922, s. 101—110.
- Sernander, Rutger*, Nya naturskyddsförvärv på enskild mark. Sveriges natur 1922, s. 71—90:
- , Södra Hammaren i Götlunda, Närke. Ekparken vid Krusenberg i Uppland. Jättelönnen vid Alsike i Uppland. Vessers udde, en löväng på Bjärka-Säby i Östergötland. Västra Säbyskogen, en barrskog på Bjärka-Säby i Östergötland. Jättetalen å Bjärka-Säby storäng.
- , Hur Närke blivit till. *Aspling, E., Gralén, J., Lindén, Hj.* Närke. (Hembygdsböckerna.) Uppsala, s. 9—15.
- , Närkes flora och dess ställning till den svenska växtvärlden och det nordiska klimatet. D:o, s. 25.
- , Närkes växtsamhällen. D:o, s. 27—44.
- , Vår växtvärld i forntiden. D:o, s. 44—54.
- , Närkingarna och Närkes växtvärld. D:o, s. 54—57.
- Sjöberg, Märten*, Allerums skog — en skånsk löväng, som bort skonas. Sveriges natur 1922, s. 26—31.
- Sonesson, Nils*, Rönnen. Svenskt land 1922, s. 190.
- Spessivtseff, Paul*, Bestämningstabell över svenska barkborrar. Medd. fr. St. Skogsförsöksanstalt 1922, s. 453—492.
- Sternér, Richard*, The continental element in the flora of South Sweden. Geogr. annaler 1922, s. 221—444.
- Streyffert, Thorsten*, Förenata staternas virkestillgångar och deras framtida betydelse för världsmarknaden. Skogsv. tidskr. 1922, s. 1—60.
- Stålfelt, M. G.*, Om våra fruktsorters mottaglighet för skorv och Monilia. Sv. Pom. fören. årsskr. 1922, s. 149—171.
- Sylvén, Nils*, Trenne dagar i nordvästra Skåne. Föreningens för Dendrologi och Parkvård tredje sommarexkursion. Lustgården 1922, s. 149—179.

- Sylvén, Nils*, Ovanligt vacker »flygrön». Lustgården 1922, s. 181—183.
 —, Vårdträdsplantering i Svalöv. Lustgården 1922, s. 189—190.
- Söderberg, Rudolf*, Hos lunnen på Bohus' Väderöar. Sveriges natur 1922, s. 63—70.
- Thidblom, H.*, Om rosor. Sv. Trädgårdstidn. 1922, s. 65.
- Trägårdh, I.*, Skogsentomologiska bidrag. I. (Forstentomologische Beiträge. I.) Medd. fr. St. Skogsförsöksanst. 1922, s. 361—384.
- Turesson, Göte*, Växtsamhällslärens utveckling. Botaniska notiser 1922, s. 49—68.
- Ulander, Axel*, Fruktodling i Norrbotten. Sv. Pom. fören. årsskr. 1922, s. 281—286.
- Wadsjö, Harald*, Våra kyrkogårdar. Tidskr. för hembygdsvärd 1922, s. 135—142.
- Wahlgren, A.*, Skog och skogshushållning i Danmark. En parallel. Trävaruindustr. 1922, s. 8—9.
- Wergeni, Tage*, Skogsdrift och jakt i Siam. Skogvaktaren 1922, s. 55—60.
- Westeson, Hjalmar*, På evig käle. Tappan 1922, s. 153—156.
- Winstedt, K.*, Buderupholm Bjergeskov. Flora og Fauna 1922, s. 65—68.
- Wikström, Klas*, Höstsädd eller vårsädd av tall. Skogsv. tidskr. 1922, s. 144—160.
- Öberg, Ture*, Azaleans odling och drivning. Viola 1922, N:o 18, s. 6.
- Svenska trädgårdar. Sv. trädgårdstidn. 1922.
- Bergslagsträdgården i Falun av *I. A. G(ånstam)*, s. 1—2.
- Salsta slottsträdgård av *B—h*, s. 13.
- A.-B. Enköpings Trädskola och Fröhandel av *I. A. G(ånstam)*, s. 37—39.
- Haga trädgård av *Eric J. A:son Hofsjö*, s. 61—64.
- Adelsnäs av *Karl Rosengren*, s. 73—76.
- Svartsjö av *Rob. Hedberg*, s. 97—100.
- Krängelberga av *Eric J. A:son Hofsjö*, s. 109—111.
- Bergianska Trädgårdens ekonomiavdelning av *Eric J. A:son Hofsjö*, s. 121—125.
- Ekosund och Segersta av *Ivar A:son Gånstam*, s. 91—93.
- Solviks trädgård, Jönköping, av *Eric J. A:son Hofsjö*, s. 133—135.

Anonyma smånotiser om träd och buskar m. m.

- Cratægo-Mespilus Asneiresii. Viola 1922, N:o 49, s. 5.
- Då vårdträdet planterades. Viola 1922, N:o 23, s. 1.
- Eken (Ellholmen nära Arboga). Viola 1922, N:o 46, s. 5.
- En egendomlig gran (Hylsåsen i Liareds s:n, Vg.). Viola 1922, N:o 16, s. 4.
- En gårdsplantering i Stockholm av *I. A. G(ånstam)*. Sv. Trädgårdstidn. 1922, s. 25.
- Ett gammalt pilträd (Dalby s:n, Värmland). Viola 1922, N:o 16, s. 4.
- Ett minne från 30-åriga kriget. (Lind vid Åberga i Orsa.) Viola 1922, N:o 5, s. 1.

- Europas äldsta träd (*Tilia platyphyllos*). *Viola* 1922, N:o 21, s. 7.
 Förgårdsplanteringar. *Viola* 1922, N:o 49, s. 4.
 Gränna som trädgårdsstad. *Viola* 1922, N:o 46, s. 7.
 Guldpielen i Kristiania botaniska trädgård. *Viola* 1922, N:o 8, s. 8.
 Hippophaë rhamnoides. *Viola* 1922, N:o 20, s. 5.
 Humlegården i Stockholm i forna dagar. *Viola* 1922, N:o 50, s. 5.
 Häckklippning av G. Sv. Trädgårdstidn. 1922, s. 8.
 Klätterrosen Tausendschön av I. A. G. Sv. Trädgårdstidn. 1922, s. 11.
 Lönnarna. *Viola* 1922, N:o 14, s. 7.
 Mannaasken. *Viola* 1922, N:o 51—52.
 Måbärsbusken som klätterväxt. *Täppan* 1922, s. 42.
 Norska kungaparets sommarresidens (Bygdö). *Viola* 1922, N:o 19, s. 4—5.
 Några ord om pyramidformade lövträd. *Täppan* 1922, s. 4—6.
 Odling av nötter i Amerika. *Viola* 1922, N:o 19, s. 4—6.
 Olje- eller olivträdet (*Olea europaea*). *Viola* 1922, N:o 19, s. 7.
 Pinjer. *Viola* 1922, N:o 13, s. 6.
 Plantering av stora träd. *Täppan* 1922, s. 40—41.
Prunus pseudocerasus (efter E. A. Bunyard i *Gardeners Chronicle*). *Viola* 1922, N:o 2, s. 2.
 Skötsel av landsbygdens kyrkogårdar av A. I. Sv. Trädgårdstidn. 1922, s. 46—47.
 Sveriges största ek (N. Kvill, Kalmar län). *Viola* 1922, N:o 11, s. 6.
 Sävstaholm och Carl Rydström. *Viola* 1922, N:o 7, s. 1.
 Sävstaholm. *Viola* 1922, N:o 45, s. 6—7.
 T. P. Var och hur skall jag anlägga min trädgård? *Viola* 1922, N:o 6, sid. 6.
 Tvenne Forsythiavarieteter. *Viola* 1922, N:o 46, s. 3.
 Täckning av rosor på kalljord av R—n. Sv. Trädgårdstidn. 1922, s. 25 och 30.
 Ännu ett minne från 30-åriga kriget (Lind i Söderbärke, Dalarna). *Viola* 1922, N:o 7, s. 6.

Särskilda skogar.

- Vitthults kronopark av *M. von Schantz*. Sv. Skogsv. 16:de exk. 1922. Program, s. 3—7.
 Kronoparken Skäralid av *F. A. Bergman*. D:o, s. 12—15.
 Kronoparken Skarhult av *Carl von Schönberg*. D:o, s. 17—19.
 Kronoparken Dalby av *Carl von Schönberg*. D:o, s. 20—22.
 Siljansfors försökspark av *Gunnar Schotte*. Statens Skogsförsöksanstalt. Exkursjonsledare IV. Stockholm. 48 sid.

Biografier.

- Neuman, L. M.* *Viola* 1922, N:o 8, s. 1.
Örtengren, Helmer av K(nut) B(ovin). *Viola* 1922, N:o 43, s. 1. — *Täppan* 1922, s. 167—169. — Sv. pom. årsskr. 1922, s. 249—254 av Carl G. Dahl, s. 254—255 av Emanuel Björek.

b) *Danska, finländska och norska.*

- Aaeng, Rich.*, Skadedyr paa furuen. Skogeieren 1922, s. 324—325.
- Aaltonen, V. T.*, Über die Ausbreitung und den Reichtum der Baumwurzeln in den Heidewäldern Lapplands. Acta forest. fenn. 14 (1920), s. 1—55.
- , Wasserverbrauch der Bäume und Feuchtigkeitsverhältnisse des Bodens. Acta forest. fenn. 14 (1920), s. 1—24.
- Ahlberg, Hakon*, Opmåling af ældre svenske Haver. Havekunst 1922, s. 121—125.
- Archer, Erling*, Skogbruket og skogsaken i Skotland. Tidskr. f. skogbruk 1922, s. 2—63.
- Bang, Jens Peter*, En tur i Fyrreskoven. Flora og Fauna 1922, s. 5—6.
- Berthelsen, S.*, Vore Herregaardshaver og deres Fremtid. Medd. fra Kgl. Dansk Haveselskab 1922, s. 49—55.
- Boas, J. E. V.*, Egekalamitetten, ogsaa i England. Fra Skoven og Træmarkedet 1922, s. 157.
- og *Thomsen, Math.*, Oldenborrerens Optræden i Danmark i Aarene 1904—1919. Den kongl. Veterinær og Landbohøjskole. Aarskr. 1922, s. 56—65.
- Borenius, Erik*, Aspoding. Skogsmannabladet, Odalmanden, 1922, N:o 18, 2 s.
- Borg, Wald.*, Litet om skogarna i Lemland socken. Skogsmannabladet 1922, s. 9—10.
- Brandt, G. N.*, Haveservitutter. Havekunst 1922, s. 40—45.
- Bruun, Alfred*, Rhododendron. Medd. fra Kgl. Dansk Haveselskab 1922, s. 41—46.
- Børgeesen, F.*, Vinterens Indflydelse paa en Del stedsegrønne Buske og Trær i en Have i Hellebæk. Gartner-Tidende 1922, s. 337—341, 365—366.
- Bøttiger, Emil*, Direktør N. A. Petersens Villahave ved Aarhus. Havekunst 1922, s. 73—78.
- , Grosserer I. A. Christensens Parkanlæg i Skaade. Havekunst 1922, s. 85—90.
- , Foreningen til Fremme af Kirkegaardskultur i Danmark. Gartnertidende 1922, s. 121—125.
- Cajander, A. K.*, Zur Begriffsbestimmung im Gebiet der Pflanzentopographie. Acta forest. fenn. 20, s. 1—8.
- och *Ivessalo, Yrjö*, Ueber Waldtypen. II. Acta forest. fenn. 20, s. 1—77.
- Christensen, Otto*, Nogle Erfaringer angaaende Anvendelse af forskellige fremmede Naaletrær. Hedeselsk. Tidsskr. 1922, s. 292—295.
- Christensen, Victor P.*, Om Havekunst. Havedyrkeren 1922, s. 191.
- , Om Havekunst. Medd. fra Kgl. Dansk Haveselskab 1922, s. 57—64.
- Claesson, Ester*, Omlægning av en mindre herrgårdsträdgård. Havekunst 1922, s. 37—39.
- Dalskov, A.*, Lommebog for Havebrugere 1922. 2. Aarg.

- Errboe, Birger*, En Have i Ryvangen. Havekunst 1922, s. 1—2.
- Erstad-Jørgensen, E.*, Vintergrønne Træer i København. Havekunst 1922, s. 3—12.
- >—, En Villahave i Odense. Havekunst 1922, s. 13—14.
- >—, Havens Sanseindtryk. Havekunst 1922, s. 22—23.
- >—, Bakkehus Have. Havekunst 1922, s. 49—54.
- >—, Haveservitutter. Havekunst 1922, s. 59—60.
- >—, Havevaser. Havekunst 1922, s. 67—70.
- >—, Vandtætte Planteholdere. Havekunst 1922, s. 70—71.
- >—, Busketter. Havekunst 1922, s. 79—84.
- >—, Vore Herregårdshaver. Havekunst 1922, s. 91—95.
- >—, En Mindelund. Havekunst 1922, s. 107—108.
- >—, Vore Kirkegaard. Havekunst 1922, s. 115—116.
- >—, En Villahave. Havekunst 1922, s. 117—120.
- >—, Gamle svenske Haver. Havekunst 1922, s. 133—138.
- Esben-Petersen, P.*, En tur i Bogø. Flora og Fauna 1922, s. 69—72.
- Fjelstad, Anders*, Skogforhold i Italien. Forsyningen med tømmer og trævirke. Skogeieren 1922, s. 1—4.
- Gauffin, Ossian*, Hinnomäki försöksanstalt för trädgårdsodling. Trädgårdsodlaren 1922, s. 175—176, 195—196, 215—216.
- Georgsen, Georg*, Den moderne Have som Typehave. Havekunst 1922, s. 109—114.
- Gram, Ernst*, Plantesygdommenes Bekæmpelse i forskellige stater. Haven 1922, s. 54—56.
- Gram, Michael*, Et Par Ord om Frugttræbeskæring. Haven 1922, s. 36—40.
- Grobstok, E.*, Nytte og pryde (Et gammelt pæretræ fra 1785 og Nordens Cypress — *Juniperus communis*). Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1922, s. 234.
- Hansen, J. J.*, *Araucaria imbricata*. Gartner-Tidende 1922, s. 106.
- Hansen, Valdemar*, Et par ord om beskæring af buske og træer. Havedyrkeren 1922, s. 22—23.
- Hauch, L. A.*, Klimatiske Forhold i Lolland-Falsters Skove. Dansk Skovf. Tidsskr. 1922, s. 42—47.
- >—, Klimatiske Forhold for Møen og Sjælland. Dansk Skovf. Tidsskr. 1922, s. 437—443.
- Heidenreich, Joh.*, Elg, furu og gran. Skogeieren 1922, s. 323—324.
- Heikenheimo, Olli*, Über die Bewirtschaftung der Fichten-Wälder Nord-Finnlands. (Communicationes ex instituto quæstionum forestalium Finlandia edit. 5.) 132 + III sid. samt 22 fig. och plansch.
- >—, Vorkommen, Umfang und Holzvorräte der Fichtenwälder in Nord-Finnland. Referat efter finsk text. Acta forest. fenn. 15 (1920), s. 1—170.
- Helms, Johs.*, Bordgraner paa Silkeborg Skovdistrikt. Dansk Skovf. Tidsskr. 1922, s. 47—58.
- >—, De gamle Skovfyrbevoksninger paa Silkeborg Distrikt. Dansk Skovf. Tidsskr. 1922, s. 377—428.

- Helms, Johs.*, Grankulturerne i Borbjerg og Sevel Plantager. Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark, Bd. 6, s. 87—136.
- Helstad, K.*, Skade av furumarvborren i Aasnes. Skogeieren 1922, s. 12—13.
- Holmboe, Jens*, Rivetænder og dvergmispel (*Cotoneaster integerrima*). Naturen 1922, s. 287.
- Horneman, A. og Bruun, P. D.*, Nyere Erfaringer angaaende Anvendelse af forskellige fremmede Naaletræer. Hedeselsk. Tidsskr. 1922, s. 36—42.
- Hove, K. M.*, Bærfrugten og fuglene. Haven 1922, s. 72—74.
- , Fabrikstrøgens Indflydelse paa Plantevæksten. Gartner-Tidende 1922, s. 58—60.
- Hägglund, Erik*, Untersuchungen über die Zusammensetzung des Fichtenholzes (nach Versuchen von Ernst Grenqvist). Medd. fr. Åbo akademis institut för träkemi. N:o 1. Acta acad. Aboensis, math. et physica. II. 14 s.
- , Zur Kenntnis des Salzsäurelignins (nach Versuchen von C. J. Malm). Medd. fr. Åbo akademis institut för träkemi. N:o 2. Acta acad. Aboensis, math. et physica. II. 17 s.
- Ilvessalo, Lauri*, Ueber die Anbaumöglichkeit ausländischer Holzarten mit spezieller Hinsicht auf die finnischen Verhältnisse. Referat från finsk text. Acta forest. fenn. 17 (1920), s. 1—112, 1—42.
- Ilvessalo, Yrjö*, Ertragstabeln für die Kiefern-, Fichten- und Birkenbestände in der Südhälfte von Finnland. Referat från finsk text. Acta forest. fenn. 15 (1920), s. 1—94, 1—9.
- , Vegetationsstatistische Untersuchungen über die Waldtypen. Acta forest. fenn. 20 (1921—22), s. 1—73.
- Jensen, C. F.*, En daarlig Plantemaade. Hedeselsk. Tidsskr. 1922, s. 299—302.
- Jensen, N. P.*, Plant Prydbuske. Haven 1922, s. 8, 10.
- Jørgensen, Jens K.*, Syrener. Medd. fra Kgl. Dansk Haveselskab 1922, s. 13—14.
- , De gamle Roser. Medd. fra Kgl. Dansk Haveselskab 1922, s. 66—70.
- Jørstad, Ivar*, Oversikt over forsøkssproitninger mot soppsykdomme i frukthaven i året 1921. Norsk Havetidende 1922, s. 75—81, 108.
- Karsten, Hugo*, Skogens inverkan på lufttemperaturen. Forstl. Tidsskr. 1922, s. 235—244.
- Kierulf, Thv.*, Nogen blade av elgens synderegister. Skogeieren 1922, s. 171—172, 185—187, 203.
- , Elgens velsignelser. Tidsskr. f. skogbruk 1922, s. 308—317.
- Kiserud, K.*, Forædlede frilandsrosor. Norsk Havetidende 1922, s. 120—123, 131—137.
- Kobro, H.*, Reiseinttryk fra Danmark. Norsk Gartnerforen. Tidsskr. 1922, s. 159—160, 170—171, 173—174, 194, 203—204, 211—212.

- Kujala, Viljo*, Beobachtungen über die Wald- und Moortypen von Kuusamo und der südlich von dort gelegenen Fichtenwaldgebiete. Referat efter finsk text. Acta forest. fenn. 18 (1921), s. 1—65, 1—3.
- Lakari, O. J.*, Untersuchungen über die Waldtypen in Nordfinland. Referat efter finsk text. Acta forest. fenn. 14 (1920), s. 1—85, 1—8.
- Landkilde, Olav*, Fra Aalholm Slotshave. Havekunst 1922, s. 97—99.
- Lange, Axel*, Vinteren 1921—22:s Virkning paa Haveplanterne. Natu-rens Verden 1922, s. 277—280.
- Lassila, I.*, Untersuchungen über die Entstehung und Entwicklung der Kiefern-Wälder nördlich vom Nördlichen Polarkreise. Referat efter finsk text. Acta forest. fenn. 14 (1920), s. 1—95, 1—3.
- Lie, Haakon*, Fjeldskogen. Tidsskr. f. skogbruk 1922, s. 338—343.
- , Elgen. Skogeieren 1922, s. 233.
- , Elgen — furuen. Skogeieren 1922, s. 309.
- Lindfors, Jarl*, Ärtfligheten och dess betydelse inom skogsskötseln. Acta forest. fenn. 14 (1920), s. 96—120.
- Lukkala, O. J.*, Studien über das Verhältnis zwischen dem Moortypus und dem Oberflächentorf der Moore. Referat efter finsk text. Acta forest. fenn. 16 (1920), s. 1—21.
- , Untersuchungen über die Stubbenschichten der Moore. Referat efter finsk text. Acta forest. fenn. 16 (1920), s. 1—76.
- Lundén, Ossian*, Hippophaë rhamnoides. En sällsynt buskväxt i våra trädgårdsanläggningar. Trädgårdsodlaren 1922, s. 103—105.
- Lövenskiöld, Carl*, Lærkeskogen i Brandval. Tidsskr. f. skogbruk 1922, s. 166—168.
- Mark, William*, Opbevaring af Agern. Fra Skoven og Træmarkedet 1922, s. 167.
- Matthiesen, C.*, Forvildede blommer. Gartner-Tidende 1922, s. 313—317.
- Michaelsen, Frants*, En frugtdyrkeres erfaringer. Norsk Havetidende 1922, s. 115—120.
- , Kan gummiflod læges? Norsk Havetidende 1922, s. 151—152.
- Moe, E.*, Fra Tøienhaven. Lidt om det gamle Piletræ. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1922, s. 31—32.
- Moen, Olav L.*, Tidsmæssige kirkegaarde. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1922, s. 181—185.
- Müller, P. E.*, Revision av Forsøgskulturerne med Gran i Gludset Plan- tage. Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark. Bd. 6, s. 337—349.
- Multamäki, S. E.*, Beiträge zur Statistik der Wald- und Moortypen Nord- finnlands. Referat efter finsk text. Acta forest. fenn. 20 (1921—22), s. 1—26.
- Muribø, Ant.*, Indtryk fra et besøk i Yosemite National Park California. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1922, s. 201—202.
- Nellemann, L. P.*, En værdefuld Egebevoksning. Dansk Skovf. Tidsskr. 1922, s. 284—296.
- Nielsen, J. A.*, Skovene paa Bornholm omkring Aar 1914. Fra Skoven og Træmarkedet 1922, s. 59—63.

- Nygaard, Julius*, Elgen i Storelvedalen. Skogeieren 1922, s. 213—215.
- >, Elgen og furuskogen i Trøndelagen. Skogeieren 1922, s. 233—234.
- N(ygaard), J.*, Skogutfærden i Sverige 1921. Skogeieren 1922, s. 269—271, 293—296, 305—309, 317—323.
- Nyholm, Hugo*, Möjligheten och betydelsen af att inom landet uppdraga driftsyrener. Trädgårdsodlaren 1922, s. 190—193.
- Øhlers, H.*, Frugttræernes og Frugtbuskenes Besprøjtning. Haven 1922, s. 51—54.
- Olsén, Aksel*, Stauder i Parken. Havekunst 1922, s. 99—106.
- >, Irske Roser af Planteskoleejer. Medd. fra Kgl. Dansk Haveselsk. 1922, s. 82—83.
- >, Tekst til Billeder. Medd. fra Kgl. Dansk Haveselskab 1922, s. 89—96.
- Oppermann, A.*, Skovnatur og Kunstskev. Naturens Verden 1922, s. 310—324.
- >, Granskovens Sundhetstilstand paa Forsøgsvæsenets faste Prøveflader. Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark, Bd. 6, s. 23—64.
- >, Skovfyr i Midt- og Vestjylland. Spredte Studier. Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark, Bd. 6, s. 137—336.
- >, Den grønne Douglasies Vækst i Danmark. Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark, Bd. 6, s. 350—360.
- >, Sitkagranens Vækst i Danmark. Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark, Bd. 6, s. 361—374.
- Opsal, Arnt*, Elgen. Skogeieren 1922, s. 222.
- >, Furuskogen og elgen. Skogeieren 1922, s. 225.
- Piehl, Olle*, En trädgårdsanläggning i Stockholms Saltsjö-skärgård. Havekunst 1922, s. 25—30.
- Rafn, Johannes*, Skovfrøanalyser i Sæsonen 1920—21. Dansk Skovf. Tidsskr. 1922, s. 58—79.
- Raunkjær, C.*, Egern, Mus og Grankogler. En naturhistorisk Studie. Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Biologiske Medd. II.
- Resvoll-Holmsen, Hanna*, Nogen bemærkninger om bergfuruen. Tidsskr. f. skogbruk 1922, s. 106—110.
- Risum, J. N.*, Forsøg med Dyrkning eller Spredning af spiselige Svampe i Staatsskovene. Gartner-Tidende 1921, s. 45.
- Sabroe, Axel S.*, Kaninerne i en skaansk Klitplantage. Fra Skoven og Træmarkedet 1922, s. 31—34.
- Saxén, R.*, Bidrag till kännedomen om tillståndet i vårt lands privatskogar. Forstl. Tidsskr. 1922, s. 81—91.
- Schalin, Bengt M.*, Valnötter för odling på friland. Trädgårdsodlaren 1922, s. 63—64.
- >, Fikonträdet som rumsväxt. Trädgårdsodlaren 1922, s. 110—111.
- Schøyen, T. H.*, Plommebladhvespen. Norsk Havetidende 1922, s. 168—170.
- Skard, O. M.*, Gamle frugttræer. Norsk Havetidende 1922, s. 3—5.
- >, Frugttræer med skadd stamme. Kan de reddes? Norsk Have-tidende 1922, s. 235—237.

- Skovlund Johansen, Chr.*, Araucaria excelsæa. Havedyrkeren 1922, s. 124.
- Smith, Lorenz*, Nogle Erfaringer ang. Anvendelse af forskellige fremmede Naaetræer. Hedeselsk. Tidsskr. 1922, s. 151—152.
- Nielsen, V.*, samma titel, s. 152—153.
- Fischer, H. A.*, samma titel, s. 153—156.
- Solheim, Henr.*, Om anlæg av skolehaver. Norsk Havetidende 1922, s. 12—15.
- Stavrum, Lorentz*, Elg eller furu. Skogeieren 1922, s. 299—301.
- Stæger-Holst, I.*, Havekunst. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1922, s. 77—78.
- Strøm, Wilh.*, Stange almenning. Nogle kommentarer i anledn. almenningsstriden. Skogeieren 1922, s. 102—104.
- Ståhl, J.*, Nyplaneringen af Helsingfors församlingars begravningsplats i Malm. Trädgårdsodlaren 1922, s. 154—158.
- Söderberg, Harald*, Spalietråd. Trädgårdsodlaren 1922, s. 111—114.
- Sørensen, C. Th.*, Bondehaven. Havekunst 1922, s. 61—67.
- , Landbo. Havekunst 1922, s. 139—140.
- , Fra en Englandsrejse. Gartner-Tidende 1922, s. 541—544.
- , En blomstrende Hassel. Medd. fra Kgl. Dansk Haveselskab 1922, s. 33—36.
- Tholle, Johannes*, Vestre Kirkegaard gennem mere end 50 Aar. Gartner-Tidende 1922, s. 157—161, 166—171.
- , Om Anvendelse af Veddet af nogle af Havens Planter. Gartner-Tidende 1922, s. 239—241.
- , Om Skulpturer i Park og Have. Gartner-Tidende 1922, s. 594—596.
- , Af Præstegaardshavens Historie. Medd. fra Kgl. Dansk Haveselskab 1922, s. 33—36.
- Thorsrud, Arne*, Borgerlig havekunst i England. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1922, s. 195—196.
- , London og dens parker. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1922, s. 213—215.
- Tigerstedt, Anna M.*, Trädgårdskonstens utveckling i kort sammandrag. Trädgårdsodlaren 1922, s. 129—130, 147—150, 172—174, 208—210, 228—231.
- Torgesen, Haakon*, Stormskaden i Nedenes. Skogeieren 1922, s. 187—189.
- Wad, P.*, Døckerslund Park. Havekunst 1922, s. 24.
- , Den danske Bondehave. Havekunst 1922, s. 54—58.
- og *Madsen, Folmer, Nørgaard, A.* og *Østergaard, J.*, Konkurrencen i Næstved. Havekunst 1922, s. 15—22.
- Viddal, Olav*, Moderne kirkegaardskunst. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1922, s. 45—49.
- Wiksten, A. I.*, Om våra björkskogar. Odal mannen 1922, N:o 5, 1 s.
- Willoch, A. I.*, Forstmands-liv i Utah. Skogeieren 1922, s. 179, 192—193, 207—208.
- Winkler*, Av frugttræets udviklingshistorie. Översättn. Norsk gartnerforen. tidsskr. 1922, s. 4—5, 13.

Anonyma smånotiser om träd och buskar m. m.

- Bjørnebærranker (Brombær) til Dækning av Jerntraadsgjerder. Havedyrkeren 1922, s. 1.
- Bringebær. Havedyrkeren 1922, s. 52—53.
- Drageblodstræet. Naturens Verden 1922, s. 40—41.
- Figendyrkning paa Friland. Gartner-Tidende 1922, s. 437—438.
- Fra det nye Kristiania. Norsk Gartnerforen. tidsskr. 1922, s. 221.
- Frilands-Azalea. Norsk Havetidende 1922, s. 95—98.
- Haveroser. Havedyrkeren 1922, s. 67—68.
- Några rosnyheter från internationella rosutställningen i Hamburg. Trädgårdsodlaren 1922, s. 179.
- Polyantha-roser. Havedyrkeren 1922, s. 67—68.
- Roser. Norsk Havetidende 1922, s. 37—39.
- Slyngroser. Havedyrkeren 1922, s. 76—77.
- Smaaplantningssagen. Hedeselsk. Tidsskr. 1922, s. 3—8.
- Træers og buskers aarlige Pleie i Have og Park. Havedyrkeren 1922, s. 36—39.

Biografier.

- Hanssen, I. I.*, av *Chr. Fletje*. Gartner-Tidende 1922, s. 165.
- Jenssen, Jens August Carl*, av *Axel Lange*. Gartner-Tidende 1922, s. 2—3.
- Nyeland, Stephan Peter*. Gartner-Tidende 1922, s. 609—610.
- Pedersen, H.*, & *Bispeberg*, av *J. Sørensen*. Gartner-Tidende 1922, s. 13—14.
- Schaumann, Ossian*, av *B. S—n*. Trädgårdsodlaren 1922, s. 21—23.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

Styrelseberättelse.

Föreningens för Dendrologi och Parkvård ordinarie årsmöte avhölls i Stockholm å Läkaresällskapets stora sal den 14 mars 1922 i samband med den då pågående Lantbruksveckan. Föreningen hade härvid glädjen se H. K. H. HERTIGINNAN AV VÄSTERGÖTLAND närvarande.

Sedan styrelse- och revisionsberättelserna för år 1921 upplästs, beviljades styrelsen och skattnästaren full ansvarsfrihet för 1921 års förvaltning. I enlighet med revisorernas förslag beslöt föreningen att från förlags- och dispositionsfonden avskrivna 1,800 kronor och sålunda med detta belopp minska 1921 års kapitalskuld. Vid förrättat val av 5 styrelseledamöter omvaldes i tur avgående herrar K. A. HAGBERG, GUNNAR SCHOTTE, R. SERNANDER och H. TIGERSCHIÖLD samt grevinnan HARRIET WACHTMEISTER. I tur avgående styrelsesuppleanter herrar ERNST ANDERSSON och E. HJELM omvaldes. Till revisorer utsågos hovblomsterhandlare RUDOLF BILLSTRÖM och chefen för fondförvaltningsavd. vid Stockholms drätselnämnds kammarkontor ELIAS HOLMBERG med telegrafkontrollör GÖSTA LIDMAN som suppleant. Arkitekt HARALD WADSJÖ höll ett av talrika skioptikonbilder belyst föredrag om »gamla svenska herrgårdsträdgårdar».

I samband med årsmötet höll styrelsen sammanträde för behandling av diverse löpande ärenden. Till suppleanter i arbetsutskottet utsågos herrar SKOTTSBERG och SONESSON. Till föreningens skattnästare utsågos byrådirektör N. SONESSON. För upprättande av en tilltalande, allmän-giltig nomenklatur å inom landet odlade och vildväxande träd och buskar samt perenna prydnadsväxter tillsattes en kommitté, bestående av direktör och fru DAHL, och uttalades önskvärdheten av, att dessa med sig adjungerade en för saken intresserad språkman. För utredande av främmande träds och buskars samt perenna prydnadsväxters härdighet å olika

breddgrad inom landet beslöts tillsättandet av en kommitté, och insattes i denna herrar CEDERPALM, DAHL och SCHOTTE. Även för utarbetandet av en svensk färgskala, användbar vid bestämning av inom landet odlade träd och buskar samt fleråriga prydnadsväxter, beslöts tillsättandet av en kommitté.

På förslag av arbetsutskottet beslöts en hänvändelse från Föreningen genom dess styrelse till Kungl. Skolöverstyrelsen om utvidgad undervisning vid rikets allmänna läroverk om våra planterade växter. Den 24 maj inlämnades av Styrelsen en skrivelse till Kungl. Skolöverstyrelsen och samtidigt en avskrift till sekreteraren i Skolkommissionen med »vördsam anhållan, att vid botanikundervisningen i skolorna något mera utrymme ägnades åt de odlade växterna». Den 14 juni 1922 avgav Kungl. Skolöverstyrelsen genom chefen för läroverksavdelningen, överdirektör AUG. FALK, svar å nämnda skrivelse med löfte »att de anförda synpunkterna skola bli va föremål för närmare omprövning, då överstyrelsen avger utlåtande över de av Skolkommissionen i avgivet yttrande den 28 april 1922 föreslagna undervisningsplanerna».

Arbetsutskottet har under året sammanträtt trenne gånger. Första sammanträdet ägde rum i Stockholm dagen före årsmötet i och för förberedande av de till styrelsens behandling föreliggande ärendena. Då det ansågs ändamålsenligt att i likhet med vad som praktiseras inom ett flertal föreningar låta föreningsmedlemmarna tillgodoräkna sig en viss provision på nyanskaffade medlemmars årsavgifter, beslöts, att varje medlemsanskaffare skulle få tillgodoräkna sig fem kronor för var femte betalande nyanskaffad medlem. Den 13 maj ägde arbetsutskottssammanträde rum å Alnarp. Plan uppgjordes härvid för årets sommarexkursion, som skulle förläggas till nordvästra Skåne. Sista arbetsutskottssammanträdet för året ägde rum den 16 sept., likaledes å Alnarp. Efter företagen granskning av inkomna kostnadsförslag å tryckningen av »Lustgården» 1922 beslöts, att tryckningen skulle lämnas till Nya Tryckeribolaget i Stockholm, varifrån det lägsta och ur alla synpunkter mest tilltalande kostnadsförslaget ingått.

Föreningens sommarexkursion ägde rum den 26—28 juni. Måndagen den 26 juni samling vid Båstads järnvägsstation kl. 10,08 f. m. och härifrån bilfärd Båstad (Skånegården)—Småryd—Apelryd—Norrviken—Torekow; motorbåtsfärd Torekow—Hallands Väderö—Torekow; bilfärd Torekow—Skälderviken med övernattning i Skälderviken. Den 27 juni bilfärd Skälderviken—Vegeholm—Stureholm—Hälsingborg; e. m. besök i Helsingör och Kronborgs Have; övernattning i Hälsingborg. Den 28

juni besående av Hälsingborgs stads planteringar och därefter bilfärd Sofiero—Kulla-Gunnarstorp—Krappertup. En utförlig skildring av den intressanta och lärorika men av regnigt väder tyvärr missgynnade exkursionen har redan ingått i 1922 års årsskrift.

Utgivandet av årsskriften 1922 kom av många sammanstötande orsaker att fördröjas till början av januari månad 1923. »Lustgården. Årsskrift för Föreningen för Dendrologi och Parkvård, årg. 3, 1922» räknar 4 + 229 sidor text och 8 försättsplanscher. Till utgivandet av densamma har Föreningen av statsmedel erhållit ett bidrag på femhundra kronor.

Antalet medlemmar har under år 1922 uppgått till 577, därav 6 stödjande och 29 ständiga.

Rörande föreningens ekonomiska ställning den 31 dec. 1922 hänvisas till den i revisionsberättelsen lämnade räkenskapsöversikten.

Stockholm den 19 mars 1923.

Styrelsen.

Revisionsberättelse för år 1922.

Undertecknade, av Föreningen för Dendrologi och Parkvård utsedda revisorer för granskning av 1922 års förvaltning och räkenskaper, få härmed avgiva berättelse.

För revisorerna hava varit tillgängliga 1922 års protokoll samt kassabok jämte verifikationer, vilka av revisorerna genomgått.

Föreningens ekonomiska ställning torde framgå av följande av revisorerna gjorda sammandrag:

I n k o m s t e r :

Kassa vid årets början	879: 39	
Avgifter av årsbetalande ledamöter	6,060: —	
Avgifter av 5 ständiga ledamöter.. 1,000 (se nedan)	—	
Avgifter av 2 stödjande ledamöter	200: —	
Räntor	485: 46	
Sålda årsskrifter	399: 70	
Sålda särtryck	246: 75	
Återbetalt porto	213: 59	
		<hr/> 8,484: 89

Utgifter:

Årsskriften	3,570: 13	
Sammanträden	285: 50	
Exkursioner	10: 50	
Porto	706: 35	
Sekreteraren och redaktörens arvode (3 kv.)	600: —	
Skattmästaren	100: —	
Skrivbiträden	200: —	
Skrivmateriel m. m.	814: 61	
Telefon och telegram	39: 10	
Resekostnader	237: 55	
Fraktkostnader	38: 60	6,602: 34
		<hr/>
		Behållning kronor 1,882: 55

Tillgångar:

Lager av årsskriften 1920—1922 319 ex. upptaget till 5 kr. pr st.	1,595: —	
Utestående fordringar för annonsering i årsskriften	125: —	
Fordran av statsbidrag för år 1922	500: —	
Kontant i kassan	172: 09	
Innestående å sparkasseräkning i A.-B. Sv. Handelsbanken	910: 46	1,082: 55
		<hr/>
		3,302: 55

Skulder:

Obetalda räkningar för årsskriften 1922:		
Nya Tryckeribolaget, 1,000 ex. ord. uppl.	2,878: 55	
d:o 500 kuvert & 500 brev- papper med firmatryck	18: 50	
d:o 100 ex. numr. uppl.	154: 50	
Grohmann & Eichelberg, klichéer	77: 22	
Honorar för uppsatser	551: 51	
	<hr/>	3,680: 28
Sekreteraren o. redaktörens arvode för 4:e kv. 1922	200: —	3,880: 28
		<hr/>
		Skulder över tillgångar kronor 577: 73

F o n d e r n a.

Ständiga medlemmars fond

hade vid årets början en behållning av	5,800: —
Under året har tillkommit	1,000: —
vadan fonden vid årets slut utgjorde	kronor 6,800: —
vilket redovisas med	
5 st. Göteborgs stads 7 % obligationer av år 1921 litt C.	
n:r 673—677 à 1,000: —	5,000: —
innestående å sparkasseräkning i A.-B. Svenska Handels-	
banken	1,800: —
	Kronor 6,800: —

Dispositions- och förlagsfonden ingen tillgång.

För revisorerna hava företetts såväl förvaringsbevis av A.-B. Svenska Handelsbankens notariatavdelning å ovannämnda obligationer å 5,000 kr. som även sparkasseböcker i samma bank med vid årsskiftet innestående belopp av 2,882 kr. 55 öre.

—————

Revisorerna få tillstyrka, att styrelsen och kassaförvaltaren beviljas ansvarsfrihet för 1922 års förvaltning och räkenskaper.

Lidingön den 7 mars 1923.

Rudolf Billström.

El. Holmberg.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD STYRELSE.

SWARTZ, C., Universitetskansler, Stockholm, *ordf.*
SCHOTTE, G., Professor, Lidingö Villastad, *v. ordf.*
SYLVÉN, N., Fil. D:r, Svalöv, *sekreterare* och *redaktör* för årskriften.

ANDERSEN, M. P., Direktör, Jönköping.
BONDE, CHRISTER, Greve, Hesselby, Spånga.
DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.
FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm.
HAGBERG, K. A., Redaktör, Stockholm.
HAMMARBERG, M., Stadsträdgårdsmästare, Stockholm.
NILSSON, N. HJALMAR, Professor, Svalöv.
RHEDIN, M., Brukspatron, Ellesbo, Surte.
SEDERHOLM, G., Godsägare, Ålberga gård.
SERNANDER, R., Professor, Uppsala.
TIGERSCHIÖLD, H., Kansliråd, Stockholm.
WACHTMEISTER, HARRIET, Grevinna, Kulla-Gunnarstorp.

Suppleanter:

ANDERSSON, ERNST, Skogschef, Ockelbo.
CEDERPALM, E., Direktör, Stockholm.
HJELM, E., Direktör, Göteborg.
HÜLPHERS, A., Trädgårdskonsulent, Skövde.
LINDERS, SVEN, Domänintendent, Staffanstorp.
LINDSTRÖM, ELLEN, Fru, Djursholm.
SONESSON, N., Byrådirektör, Stockholm.

Arbetsutskott:

SCHOTTE, G., Professor, Lidingö Villastad, *ordf.*
BONDE, CHR., Greve, Hesselby, Spånga.
DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.
FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm.
SKOTTSBERG, C., Professor, Göteborg.
SONESSON, N., Byrådir., Kgl. Lantbruksstyrelsen, Stockholm, *skattmästare*.
SYLVÉN, N., Fil. D:r, Svalöv, *sekreterare* och *redaktör* för årskriften.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD LEDAMÖTER.

BESKYDDARE:

H. M. DROTTNINGEN.

FÖRSTE HEDERSLEDAMÖTER:

H. K. H. KRONPRINSEN.

H. K. H. HERTIGEN AV VÄSTERGÖTLAND.

H. K. H. HERTIGEN AV NÄRKE.

I FÖREGÅENDE MEDLEMSFÖRTECKNINGAR EJ UPPTAGNA LEDAMÖTER.

ADLER, AXEL, Direktör, Kronhusgatan 30, Göteborg.

ADLER, RUT, Fru, Kronhusgatan 30, Göteborg.

AMÉEN, J., Överste, Stureparken 5, Stockholm.

ANDERSSON, A. W., Griftgårdsinspektör, Norrköping.

ANDERSSON, AXEL, Stadsträdgårdsmästare, Trälleborg.

ANDERSSON, EM. L., Godsägare, Krokegård, Söderåkra.

ANDRÉN, HENNING, Skogsmästare, Statens Skogsförsöksanstalt, Experimentalfältet.

BERGGREN, EDITH, Doktorinna, Rosenholms allé 6, Fridhem, Malmö.

BERGLUND, KARIN, Fröken, Almnäs, Hjo.

BERGMAN, KLAS, Jägmästare, Arjepluog.

BEYER, SIGRID, Fru, Viktor Rydbergsgatan 20, Göteborg.

BLANK, NILS A., Länsarkitekt, Malmö.

BLOMBERG, RAGNAR, Ingenjör, Lindesberg.

BLÜCHER, K. G., Trädgårdsmästare, Fridhem, Getå.

BRINCK, AUG., Fruktkultör, Hultagård.

BÄCKSTRÖM, ARTHUR, Löjtnant, Julita Gård, Julita.

COLLIN, EMANUEL, Folkskollärare, Boarp, Hjärnarp.

EKMAN, BIRGIT, Nya Allén 5, Göteborg.

VON ESSEN, ALLAN, Friherre, Jägmästare, Källefäll, Tidaholm.

Fyris Trädgårdsodlareförening, Uppsala.

GRAN, H. H., Professor, Universitetets Botaniska Laboratorium, Kristiania.

GYLLENSTIERNA, EBBA, Friherrinna, Spannarp.

HAGBERG, AXEL, Direktör, Karlsrogatan 3, Göteborg.

HAGLUND, AGDA, Fröken, Norrköping.

HAGLUND, GUNNAR, Stadsträdgårdsmästare, Uddevalla.

HALLSTRÖM, GUNNAR, Konstnär, Björkö.

HANSSON, AXEL, Trädgårdsmästare, Hudiksvall.

HEDENSTRÖM, AUG., Grosshandlare, Karlshamn.

HELLBERG, A., Herr, Gissebäck.

HERMELIN, JOSEPH, Friherre, Gripenberg.

HOLMBERG, N., Kyrkokamrerare, Malmö.

HOLZHAUSEN, AXEL, Direktör, Göteborg.

Hälsingborgs Stadsbibliotek, Hälsingborg.

JACOBSSON, SIGFRID, Direktör, Sofiero, Göteborg 5.

JELSTRUP, H., Skogdirektör, Lantbruksdepartementet, Kristiania.

JENSEN, CHRISTIAN, Kamrer, Östra Promenaden 1 A, Malmö.

KJELLSTRÖM, JOH: S, D: T, Drottninggatan 71 A, Stockholm.

LAGERGREN, AXEL, Fru, Lerum.

LANDBERG, ALBERT, Handelsträdgårdsmästare, Hässelby Villastad.

Landbohöjskolens Skovbrugssamling B, Bülowvej 13, Köpenhamn V.

LANDGREN, LILLIE, Trädgårdsmästare, Torrhäll, Leksand.

LAURIN, ELISE, Fru, Söderås, Lidingö Villastad.

LINDBLOM, TEOFIL, Bergsingenjör, Sandviken.

LINDFORS, THORE, Fil. lic., Laborator, Experimentalfältet.

LINDKVIST, EMIL, Ingenjör, Lidingö Villastad.

LUNDWALL, PERCY, Grosshandlare, V. Hamngatan 5, Göteborg.

LÖFQUIST, HELFRID, Fröken, Prästgården, Ludvika.

LÖWEN, F., Greve, Sextorp, Ousbyholm.

MARTIN, SIGNE, Fröken, Skogsvårdsföreningen, Stockholm.

OLSEN, AKSEL, Planteskole, Kolding, Danmark.

PETERSSON, MAURITZ, Målarmästare, Orrängen, Oskarshamn.
PIPER, HEDVIG, Grevinna, Bellinga, Marsvinsholm.

RAMEL, AMELIE, Fröken, Floragatan 15, Stockholm.
ROSIN, F., Direktör, S:t Paulsgatan 21, Stockholm.

SANTESSON, A., Fru, Birger Jarlsgatan 58, Stockholm.

SEGELBERG, THORSTEN, Länsveterinär, Nyköping.

Skogsforsøksvæsenet, Aas, Norge.

VON STOCKENSTRÖM, GUSTAF, f. d. Stationskrivare, Höganäs.

Stockholms Gartnersällskap, Stadsträdgårdsmästare M. HAMMARBERG, Göt-
gatan 111, Stockholm.

Sunnerdahls Hemskola, Bro.

VON SYDOW, CARL, Löjtnant, Godsägare, Äs, Julita.

TEGNÉR, WALD., Stadsfogde, Örebro.

THORILD, IWAR, Brukstjänsteman, Strömsnäs Bruk.

TIGERSTRÖM, OSSIAN, Skogschef, Strömbacka.

TISELIUS, KARL, Statssekreterare, Djursholm.

TISELIUS, Fru, Djursholm.

WEIBULL, HARRY, Chef för Weibullsholms Växtförädlingsanstalt, Lands-
krona.

WEINBERG, ANNA, Fru, Kappsta.

WINGREN, J. HERIBERT, Direktör, Kaplansbacken 3, 2 tr., Stockholm.

VIRGIN, THORE, Löjtnant, Qvarnfors Gård, Bjernum.

ARTFÖRTECKNING.

Nedanstående förteckning upptager allenast i det föregående omnämnda träd och buskar. * vid angiven sida betecknar, att avbildning förekommer.

- Abies (silvergran; ädelgran) 37, 145.
 Abies alba (= pectinata; silvergran) 28, 46, 78, 79, 80, 156.
 Abies arizonica 46.
 Abies balsamea 46, 140.
 Abies cephalonica 28.
 Abies cephalonica var. Apollinis 28.
 Abies concolor 26, 28, 46, 51*, 146.
 Abies concolor glauca 51.
 Abies firma 46.
 Abies grandis 26*, 28, 46, 51.
 Abies Lowiana 26, 27*, 28, 117*.
 Abies magnifica 46.
 Abies nobilis 26*, 27, 28, 46, 51, 73, 74, 75, 76*, 117.
 Abies Nordmanniana 12, 28, 46, 139, 144, 146.
 Abies Pinsapo 28, 51.
 Abies sachalinensis 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79*.
 Abies sibirica 46.
 Abies umbilicata 73, 74, 75, 76.
 Abies Veitchii 46, 51, 73, 74, 75, 76, 77*, 78.
 Acacia 22.
 Acer 30.
 Acer dasycarpum 147.
 Acer negundo 45.
 Acer platanoides (lönn) 93, 113, 148—149.
 Acer platanoides Schwedleri 21.
 Acer pseudoplatanus Leopoldi 21.
 Actinidia polygama 22.
 Aesculus carnea (= rubicunda; hippocastanum × Pavia) 21, 29.
 Aesculus Hippocastanum (hästkastanj) 132.
 Aesculus octandra (= lutea) 21.
 Agathis australis 22, 116.
 Ailanthus glandulosa 142.
 Allamanda Hendersoni 24.
 Alnus glutinosa (al; klubbäl) 60, 113, 118.
 Alnus glutinosa laciniata 147.
 Alnus incana pendula (hängäl) 143*—144.
 Alnus rubra 45, 134.
 Ampelopsis (vildvin) 61.
 Ampelopsis Engelmanni 137.
 Andromeda 58, 69.
 Andromeda floribunda 22.
 Andromeda speciosa pulverulenta 68.
 Aralia chinensis 21.
 Araucaria Bidwelli 116.
 Areca Baueri 24.
 Aristolochia gigas 24.
 Azalea mollis 66.
 Berberis 155.
 Berberis Thunbergii 68.
 Berberis verruculosa 68.
 Berberis Wilsonæ 68.
 Betula 134.
 Betula Ermani 45.
 Betula Middendorffii 45.
 Betula verrucosa dalecarlica (ornäsbjörk) 36.

Betula verrucosa pendula Youngi 29.
 Björk 41, 60, 61, 118, 134.
Buxbom 33, 65, 66*.
Calluna 68.
Camellia 22.
Campsis radicans 22.
Carica Papaya (melonträäd) 24.
Carpinus betulus (avenbok) 21, 118.
Carpinus betulus incisa 22.
Carya alba 146.
Carya cordiformis (= amara) 43, 134.
Carya ovata 43, 45*, 134.
Castanea sativa (= vesca; äktastkastanje) 45, 134.
Catalpa bignonioides 41, 42*.
Cedrus 73, 74.
Chamaecyparis Lawsoniana 28, 49.
Chamaecyparis Lawsoniana Alumii 49, 70, 127*.
Chamaecyparis nutkaënsis 49.
Chamaerops excelsa 24.
Chamaerops humilis 24.
Cinnamomum zeylanicum (kanelträäd) 22.
Clematis Jackmanni 35.
Clematis lanuginosa Durandii 34.
Cocos campestris 24.
Corylus Avellana (hassel) 103, 132.
Cotoneaster 57, 155.
Cotoneaster adpressa 68.
Cotoneaster horizontalis 68.
Cotoneaster humifusa 68.
Cotoneaster microphylla 68.
Cratægus (hagtorn) 113, 114*.
Cratægus oxyacantha 148.
Cycadéer 22.
Cypress 65.
Cytisus Laburnum 21—22.
Cytisus nigricans 156.
Dammara australis 22.
Daphne 68.
Diospyros lotus 46.
Dryas 69.
Ephedra 137.

Erica 58, 68.
Erica arborea 22, 137.
Eriobotrya japonica 22.
Evonymus europæa (benved) 132.
Fagus americana 46.
Fagus silvatica (bok) 22, 30, 41, 60, 118, 148, 149, 156.
Fagus silvatica asplenifolia 28, 118.
Fagus silvatica atropurpurea (blodbok; rödbok) 22, 28.
Fagus silvatica pendula (hängbok) 29, 34, 118.
Ficus 24.
Forsythia suspensa 68.
Fraxinus excelsior (ask) 41, 54, 103, 113—114, 118, 148.
Fraxinus excelsior pendula (hängask) 29, 34, 35*.
Fraxinus pubescens 146.
Fuchsia 116.
Ginkgo biloba 37.
Glycine 34.
Hassel 14.
Hedera (murggröna) 137, 140.
Hibiscus rosa chinensis 24.
Hippophaë rhamnoides (havtorn) 132.
Hortensia 67, 123.
Hoya carnosa (porslinsblomma) 32.
Hydrangea paniculata grandiflora 68.
Hydrangea petiolaris 141*—142.
Hypericum patulum 136.
Hyssopus officinalis (isop) 67.
Hättfura 132.
Ilex Aquifolium (kristtorn) 132, 156.
Juglans 134.
Juglans cinerea 42.
Juglans cordiformis 42, 43*.
Juglans regia 42.
Juglans rupestris 42, 43*.
Juglans Sieboldiana 43, 44*.
Juniperus 68.
Juniperus communis (en) 37.
Juniperus virginiana 49.

Kamfer 22.
Kardemumma 22.
Lapageria rosea var. alba 32.
Larix (lärk, lärkträ-d) 49,
131, 147.
Larix americana (= laricina) 50.
Larix decidua (= europæa) 28, 50,
140.
Larix occidentalis 50.
Larix sibirica 28, 50.
Laurus nobilis (lagerträ-d) 24.
Ledum latifolium compactum 65,
68.
Liguster 14, 39.
Ligustrum 155.
Liriodendron tulipifera (tulpan-
trä-d) 36.
Livistona australis 24.
Livistona chinensis 22, 116.
Loiseleuria 69.
Lonicera 34, 155.
Lonicera alpigena 58.
Lycium 68.
Medinilla magnifica 24.
Nektarin 33.
Pandanus utilis 22.
Peireskia aculeata 24.
Pelargonium, Meteor, 72.
Pelargonium grandiflorum Odier
Ostergruss 66.
Pelargonium peltatum Galilée
70, 72.
Persika 33.
Petrea volubilis 24.
Philodendron 24.
Phoenix canariensis 24.
Picea 37.
Picea Abies (gran) 41, 131, 148,
149, 156.
Picea Abies viminalis (häng-ell.
slokggran) 148.
Picea Abies virgata (ormgran)
37.
Picea ajanensis 26, 28, 48, 51.
Picea Alcockiana (= bicolor) 51,
73, 74, 75, 78.
Picea canadensis (= alba) 12, 28,
140.

Picea Engelmanni 48.
Picea Hondoënsis 51.
Picea nigra 73, 74, 75, 77.
Picea omorica 48, 49*.
Picea orientalis 28, 73, 74, 75, 77.
Picea polita 48.
Picea pungens 48.
Picea pungens glauca 48.
Picea sitchensis 28, 48, 51.
Pil 60.
Pinus Banksiana 50.
Pinus cembra 28, 48.
Pinus contorta 73, 74.
Pinus densiflora 73.
Pinus flexilis 50, 73, 74, 75, 78.
Pinus inops 73, 74.
Pinus Jeffreyi 73, 74.
Pinus koraiensis 49, 50.
Pinus laricio austriaca 28.
Pinus montana 48.
Pinus Mughus 58.
Pinus Murrayana 50, 73.
Pinus peuce 48.
Pinus ponderosa 28, 73, 74.
Pinus pumila 48, 50*.
Pinus rigida 50.
Pinus silvestris (tall; fura) 37,
131, 146, 149.
Pinus silvestris variegata 142.
Pinus silvestris *lapponica f. varie-
gata (»vitbrokig» nord-
svensk tall) 142.
Pinus strobus 29.
Pinus Thunbergii 73.
Platanus occidentalis 41, 42*.
Plommon 128.
Populus balsamifera (balsam-
poppel) 149.
Populus nigra 46, 48*.
Populus tremula (asp) 118.
Potentilla fruticosa floribunda 68.
Prunus domestica (plommon-
trä-d) 61, 70.
Prunus laurocerasus 65.
Prunus laurocerasus caucasicus 70.
Prunus Padus (hägg) 61, 113.
Prunus spinosa (slån) 113.

- Pseudolarix Kämpferi* (guldlärk) 49, 73, 74, 134.
Pseudotsuga glauca 50.
Pseudotsuga taxifolia (= Douglasii; douglasgran) 26, 27*, 28, 48, 50, 78, 79, 80, 117*, 146.
Psidium pomiferum 24.
Pterocarya fraxinifolia 20.
Pyrus malus floribunda 36.
Pyrus salicifolia 21.
Quercus (ek) 81—106, 118, 131, 134, 140, 146, 147, 155.
Quercus castaneifolia 44, 47*.
Quercus cerris 44.
Quercus coccinea 45.
Quercus ilicifolia (= nana) 44.
Quercus macranthera 45.
Quercus pseudoturneri 45.
Quercus robor (ek; stjäлкеk; svensk ek) 13*, 14, 41, 45, 81—106, 81*, 85*, 87*, 89*, 90*, 91*, 93*, 95*, 99*, 102*, 103*, 105*, 156.
Quercus rubra 28, 45, 118, 140.
Quercus sessiliflora (druvek) 45, 82, 97*, 103, 156.
Rhamnus pumila 58.
Rhododendron 13, 22, 30*, 58, 65.
Rhododendron Catawbiense grandiflorum 68, 70.
Rhododendron Kettledrum 68, 70.
Ribes alpinum 68.
Ribes grossularia (krusbär) 113.
Ribes rubrum (röda vinbär) 113.
Robinia neomexicana 46.
Robinia pseudacacia 28, 46, 118.
Robinia viscosa 46.
Rosa canina 68.
Rosa carolina 68.
Rosa Caroline Testout 35.
Rosa Dorothy Perkins 70, 72.
Rosa Ellen Poulsen 70, 72.
Rosa Fargesii 68.
Rosa foliolosa 68.
Rosa Gruss an Aachen 34.
Rosa Gruss an Teplitz 35.
Rosa Hiawatha 70.
Rosa Hofgärtner Kalb 35.
Rosa lucida 68.
Rosa lutea 68.
Rosa Moyesii 35.
Rosa multiflora 35.
Rosa nitida 68.
Rosa nutkana 35, 68.
Rosa pisocarpa 68.
Rosa rubiginosa 68.
Rosa rugosa 68.
Rosa Tausendschön 35.
Rosa Woodsii 68.
Rosor 123, 124, 125.
Rosor, klätter-, 61.
Rosor, polyantha-, 33.
Rosor, vild-, 68.
Rubus idæus (hallon) 113.
Rubus taniarum 136.
Rubus thyranthus 136.
Salix alba splendens sibirica 68, 127*.
Salix babylonica 68.
Salix caprea pendula 68.
Salix elegantissima vitellina aurea 68.
Salix purpurea pendula 68.
Sambucus racemosa (druvhyll) 122.
Schizofragma hydrangeoides 141.
Seiadopitys verticillata (solfjädersgran) 37, 40*, 129*, 133.
Sequoia gigantea (mammutträd) 40, 41*, 134—135.
Silverpoppel 21.
Sorbus Aria (vitoxel) 132.
Sorbus aucuparia (rönn) 60, 149.
Sorbus aucuparia × *suecica* 36.
Sorbus suecica (oxel) 149.
Spiræa arguta 68.
Staphylea pinnata 45—46.
Taiwania cryptomerioides 155.
Tallparaply-, 132.
Taxus baccata 49, 65.
Taxus baccata fastigiata 29.
Taxus baccata hibernica 40, 134.
Tecoma radicans 22.
Thuja occidentalis 28, 49, 134.

Thuja plicata (= *gigantea*) 40, 134.
Thuyopsis dolabrata 28, 40, 134.
Thymus 56, 69.
Tilia (lind) 34, 39, 60, 139, 148.
Tilia americana 21.
Tilia cordata (lind) 29, 92, 93, 103, 147.
Tilia platyphyllos (Bohus-lind) 132.
Tilia tomentosa 29*, 118.
Tilia vulgaris 118.
Tsuga canadensis 28, 49.
Tsuga Pattoniana 28, 49.
Tsuga Sieboldi 49*.
Ulmus scabra (alm) 30, 41, 61, 93, 113, 118, 139.
Ulmus scabra horizontalis 21.

Ulmus scabra exoniensis 21.
Viburnum 155.
Viburnum Opulus 141—142.
Vinca 67.
Vindruva, Frankenthaler, 32.
Vindruva, Muscât d'Alexandrie, 32.
Vindruvor 128.
 Äppelträd 93.
 Äpple, Transparente blanche, 128.
 Äpplen, Halländska flick-, 33.
 Äppelträd, Gravenstein, 31.
 Äppelträd, Melon-, 33.

Pris 100 kronor

